

**Ụ'dúkọ múké
Yūwánĩ
ní sǐ rĩ
Tā búkũ rĩ vé rĩ ã ũlũngará**

Yūwánĩ ri Yẹsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi vé ọgúpì. Sǐ búkũ 'dĩri Yāhúdĩ rĩ pi ẽ ìzā kozú, āzini 'bá Yẹsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi ẽ ìzā kozú. Ũlũ tā kárákará Yẹsũ ní 'oó āyāzú āyāyā rĩ pi rá, āzini ũlũ tā Yẹsũ ní ímbá rĩ pi rá, 'bo sǐ tā Yẹsũ vé rĩ pi ã urukọ' 'bée kuyé. Yūwánĩ lū kīnĩ, Yẹsũ adri 'yéná 'bá áda kuyé, ìri kpá Múngú 'i.

Búkũ rĩ vé í'dóngará i'da kīnĩ, Yẹsũ ri ụ'dúkọ Múngú vé ni 'bá rĩ pi ní, ìrivé drāngará, ìri rọbọṅọ 'bá rĩ pi vé ũnjĩkānyā ũjĩpi ni. Yẹsũ ri Māsíyā nẹbĩ rĩ pi ní tā ni ũlúú búkũ Múngú vé Ũndĩ Ụkụ rĩ ruzú rĩ agá 'yoó kīnĩ, ìri ímụ rá rĩ 'i. Cápítā 13-17 agá, Yūwánĩ ũlũ tā Yẹsũ ní ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi lẹzú rĩ, āzini ũlũ tā ìri ní kọpi ẽ ẹsì ũmĩzú ũndrẹná 'dāri sǐ ịsụ ākūdē rụkí drĩ ìri kuyé rĩ. Búkũ rĩ vé ụdũ gé, ũlũ tā ì ní lị Yẹsũ drĩgẹ rĩ vé tā, ìrivé gbāngará pẹti alambaku sịgẹ rĩ vé tā, ìrivé íngángará gōo ịdri rú drāngará gálésĩ rĩ vé tā, āzini ìri ní 'i i'dazú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ẹndrẹti gé vú be kárákará rĩ vé tā.

Ụ'dúkọ ịdri sẹépi rĩ

¹ Í'dóngará gá 'dǎá ĩ ní drī 'bũ pi gbizú vũ be kuyé rī gé, ịsụ Ụ'dúkọ rī ịnógósị anigé. Ụ'dúkọ rī ri adrií Múngú be trụ, Ụ'dúkọ rī Múngú 'i.

² Í'dóngará gá 'dǎá, Ụ'dúkọ rī ri adrií Múngú be trụ.

³ Ngá ãrěvú céré údékí ũkpō ịrivé rī sī, ngá ãzi ĩ ní údé ịri ãkó ni 'dǎáyo.

⁴ Ngá ĩ ní údé rī pi ãrěvú céré ịsúkí ịvé ídri ینگázú ịri vúgá, ídri ịrivé 'dīri, ịri ka 'bá ǎlu ǎlu drịgé ụtúná rú.

⁵ Ụtúná rī ịngbērē ǎngũ nịpi cịcị rī kú uletere, ǎngũ nịpi cịcị 'dīri ịcọ ụtúná ǎngũ ịngbērēepi uletere 'dīri ugaá ku.

⁶ Múngú ịpē ágó ãzi, rú ni Yūwánī* 'i.

⁷ Yūwánī ịmụ ụtúná rī vé tǎ ũlúú, 'bá ǎlu ǎlu ẹ'ỵkí rí ịri.

⁸ Yūwánī adri ụtúná ǎngũ ịngbērēepi uletere rī 'i kuyé, Yūwánī ịmụ ịvé rī 'yéná ụtúná ǎngũ ịngbērēepi uletere rī vé tǎ ũlúú.

⁹ Ụtúná áda ǎngũ ịngbērēepi uletere 'bá rī pi drịgé céré rī ri ịmụ 'bá rī pi vúgá vũ drịgé nǎó.

¹⁰ Ụ'dúkọ rī ri adrií 'bá rī pi ǎsámvú gé vũ drịgé nǎgó, údékí ngá rī pi ãrěvú céré vũ drịgé nǎgó ũkpō ịrivé rī sī, 'bo 'bá vũ drịgé rī pi nịkí ịri áma kuyé.

¹¹ Ụ'dúkọ rī ịmụ nyọkú drịgé nǎgó, 'bo ẹ'dípáa Yǎhúdị rī pi ẹ'ỵkí ịri kuyé.

¹² 'Bo 'bá ịri ẹ'ỵ' 'bá rá rī pi, sē kọpi ní drīlé múké adrizú anji Múngú vé ni pi rú.

---

* **1:6 1:6** Yūwánī: Yūwánī 'dīri bātízimū sēepi rī.

13 Kòpivé ícángará anji Múngú vé ni pi rú 'dĩri, adri 'yozú kínĩ, yĩkĩ 'bá áda vé ni sĩ kuyé, ìri yĩkĩ Múngú vé ni sĩ.

14 Ụ'dúkọ rĩ újá 'i ícá 'bá áda rú, ri adrii 'bâ ãsámvú gé nōgó, 'bá ndrekí íngúngará ĩ ní ìri íngúzú rĩ rá, 'bá ndrekí Ẹtẹ̀pì vé Mv́á ãlukútaṅá rĩ vé íngúngará ĩ ní ìri íngúzú rĩ rá. Ẹsì múké, ãzini tã áda ìrivé rĩ, íbí íngá Ẹtẹ̀pì vùgálésìla, ícá kuú 'bâ ãsámvú gé vùgá nōgónò.

15 Yüwánĩ átá ìrivé tã ụ'dúkọ be ụru 'dãá kĩnĩ, "'Bá má ní tã ni ùlũú kínĩ, ìri ímụ 'dĩ'dĩ rĩ, ìri adriipi 'dĩ! Ìrivé ãmbũgũ ndē mávé rĩ rá, ã'diātāsīyā ĩ ní drī ma tizú kuyé rĩ gé, ìri ọtú anigé."

16 Ìrivé ẹsì ní adrii múké rĩ sĩ, sē 'bá ịsúkí tākiri mụzú dđi dđi.

17 Múngú ẹzì tãimbị rĩ Mósē† ní, 'bo sē ẹsì múké rĩ, ãzini tã áda rĩ Yēsũ Kúrísítò ní nĩ.‡

18 'Bá ãzi ndre Múngú ri ãluṅáni kuyé. Ádarú ìrivé Mv́á ãlukútaṅá adriipi Múngú 'i, adriipi ìnyinṅá 'í Ẹtẹ̀pì ã gārā gá rĩ, i'da 'bá ní ọsũkã Múngú vé rĩ nĩ.

---

† **1:17 1:17** *Mósē*: Yōsépā kā drāá gí, 'bāgú Ẹjẹ̀pétò vé rĩ 'bā anji Ìsèrélè vé rĩ pi ẹzì ngaá tųgẹ̀rī rú caá ílì mụdụrụlụ sụ (400). Kuru Múngú ní Mósē ri ìpèzú ímụzú anji Ìsèrélè vé rĩ pi pazú adringará tųgẹ̀rī rú rĩ agásì. Múngú sē tãimbị rĩ Mósē ní, ã lū anji Ìsèrélè vé rĩ pi ní, sèzú ĩ ní tãimbị rĩ zizú tãimbị Mósē vé ni ãní. Tíkí Mósē ri ịsụ ãkūdē ílì rĩ ca élifū ãlu mụdụrụlụ sụ (1,400), ịsụ ãkūdē tíkí drī Yēsũ ri kuyé. 'Í lā Wùṅgárá 2-24. ‡ **1:17 1:17** *Yēsũ Kúrísítò*: Rụ Yēsũ 'dĩri vé ífifi, Múngú ri 'bá paapi rĩ. Kúrísítò ri 'bá ĩ ní ùdu dāá drī ni gé rĩ, lūzú kínĩ Múngú ìpè ìri adrii 'bāgú rú. Èbèrè tị sĩ Kúrísítò ri ĩ zị Māsīyā. 'Í lā Yüwánĩ 1:41.

*Yūwánī Bātízīmū sēepi rī átá Yēsū vé tā
(Mātáyo 3:1-12; Mārákō 1:1-8; Lúkã 3:15-17)*

19 Ambugu Yāhūdī rī pi vé adri'bán kūrú
Yērúsálémã vé rī agá rī pi pēkí atala rī pi, § Léví*
ri'bán ězī nga'bán Jó Múngú vé rī agá rī pi be mužú
Yūwánī ri zīj kīnī, “Mi ã'di 'i?”

20 Yūwánī 'yo kōpi ní uletere kīnī, “Má adri
Kúrísítō 'i ku.”

21 Kōpi ní ĩri zizú, “Mi dí ã'di 'i? Mí Ěllyã† 'i?”

Kīnī, “Kuyé, má adri Ěllyã 'i ku.”

Kōpi ní gōzú ĩri zizú, “Mi nēbī rī‡ 'i?”

Kīnī, “Kuyé.”

22 Kōpi ní 'yozú kīnī, “Mi ã'di 'i? 'Í lū 'bán ní,
'bã jīkí rí tā mí ní újã rī mužú ũlū 'bán 'bã ĩpē'bán
rī pi ní. 'Í lū 'bán ní, mī ngúlúpí, mi ã'di 'i?”

23 Yūwánī ní tā rī újázú sū ótú nēbī § Īsáyã ní
'yoó rī tīnī kīnī, “Ma ũ'dúkó rīipi ó'úpi āngū ã'wí
cínyáfã rú rī agá 'dãã 'yoópi, 'Īmi údékí létī Úpi
ní, ĩmi útúkí létī ĩrivé rī ã adri pīrī rī 'i! ”

---

§ **1:19 1:19** *Atala rī pi:* 'Bã Īsērélē vé rī pi āsámvú gé, 'yénã
átálágú ri rōbōŋō zã Jó Múngú vé rī agá 'dãã nī. Atala rī pi ri
ĩfū úyú Léví vé rī agá. * **1:19 1:19** *Léví:* Atala Īsērélē rī pi vé
rī ārēvú céré ĩbíkí ĩfūú úyú Léví vé rī agá. † **1:21 1:21** *Ěllyã:*
Ěllyã ri nēbī, Múngú 'du ĩri mužú 'bū gé ídri rú, drã kuyé. Tīkí
ĩri ākūdē ílī rī ca mūdūrūlū úrōmī (900), ĩsú ākūdē tīkí drī Yēsū
ri kuyé. 'Í lã 1 'Bãgú 17-21; 2 'Bãgú 1-3. ‡ **1:21 1:21** *Nēbī rī:*
Kōpi ríkí átã nēbī Mósē ní 'yoó ĩri ímú rá rī vé tā sī. Nēbī Mósē
ní 'yoó 'dīri Yēsū 'i. 'Í lã Dětōrōnómē 18:15-18; Yūwánī 6:14; Ězī
3:22-23; Ězī 7:37. § **1:23 1:23** *Nēbī:* Múngú ri ívé tā átã nēbī rī
pi ní, kōpi kúru ĩrivé ũ'dúkó rī ũlū 'bán rī pi ní. **1:23 1:23** Īsáyã
40:3

24 Fārúsĩ* ĩ ní pëé rĩ pi ní

25 Yüwánĩ ri zizú kīnĩ, “Mí adri dō Kúrísitō 'i kuyé, dōku Ēlīyā 'i kuyé, dōku nēbĩ kuyé pírí, mí ĩsú ũkpō rizú bātízīmũ† sēzú 'dĩri ã'di vúgá?”

26 Yüwánĩ ní újázú kōpi ní kīnĩ, “Ma ri yĩí áyú bātízīmũ sēzú ãní 'bá rĩ pi ní, 'bo 'bá ãzi ĩmi ãsámví gé 'dígé 'dĩ, ĩmi nĩkĩ drĩ ĩri kuyé.

27 ĩri ímú tā rĩ ũlũ mâ vüdrĩ gé, 'bo ĩrivé ãmbügũ ndě mávé rĩ rá. Má ícó ĩrivé ngá pá gá rĩ vé bāá oyuú bā ku.”

28 Tā 'dĩri Yüwánĩ pi rikí átá Bētēnīyā gá, yĩí ãmbúgú díipi dīdī Yárídénĩ vé wōókō ũtú ní ĩfungará gálésīla rĩ gé, ĩsú ãkūdē Yüwánĩ ri bātízīmũ sē.

Yēsũ ri Kābīlō Mvā Múngú vé ni

29 Kā muú adrií drũ 'dīni, Yüwánĩ ndre Yēsũ ri ímú 'í vúgálé rú, ĩri ní 'yozú kīnĩ, “Ī ndrekí drĩ ká, Kābīlō Mvā‡ Múngú vé ímúpi 'bá nyōókú drĩgé rĩ pi vé ũnjĩkānyā ũjĩpi rĩ, ĩri 'dā!

30 ĩri 'bá má ní átá tā ni sī, má ní 'yoó, “Bá ãzi ri ímú mâ vüdrĩ gé vúlé 'dĩ'dĩ rĩ 'i, 'bo ĩrivé

* **1:24 1:24 Fārúsĩ:** Fārúsĩ rĩ pi ngúlúmũ Yāhūdĩ rĩ pi vé tājmbĩ Mósē vé rĩ ru'ba tĩtĩ rĩ pi. Kōpi 'dukĩ índrĩ rĩ pi vé tā, āzini mālāyíkā rĩ pi vé tā 'bāā tā ãmbúgú rú, kōpi ẹ'yĩkĩ rá 'yozú kīnĩ, 'bá ũdrā'bá gĩ rĩ pi gō íngá ídri rú rá. 'Í lā Ẹzi 23:8. † **1:25 1:25 Bātízīmũ:** ĩ ri 'bá rĩ pi ní bātízīmũ sē lüzú kīnĩ, kōpi újákĩ ẹsĩ ívé ũnjĩkānyā agásĩ gĩ, kōpi ẹ'yĩkĩ Múngú ri gĩ. ‡ **1:29 1:29 Kābīlō Mvā:** Múngú sē tājmbĩ Mósē ní kīnĩ, 'bá rĩ pi ã zākĩ kābīlō Múngú ní rōbōŋō rú, ã trūkĩ rĩ kōpi ívé ũnjĩkānyā agásĩ rá. Sē ĩ ní Yēsũ ri zizú Kābīlō Mvā Múngú vé ni ãní, ã'diātāsīyā Múngú ĩpē ĩri ímú drāá 'bávē ũnjĩkānyā ũjĩ. 'Í lā Wüŋgára 12:17-28; Mārākō 14:12; Lúkā 22:7; 1 Kōrínitō 5:7; 1 Pētērō 1:19.

ãmbũgũ ndě mávé rĩ rá, ã' diãtãsiyã ïri ọtú anigé ïsú tìkí drĩ ma kuyé.'

³¹ Ándúró á nĩ ïri kuyé. 'Bo tā má ní bătízĩmũ sězú yĩĩ sĩ rĩ, Ìsērélē rĩ pi ã nĩkí rí ïri ãní bēsĩnĩ."

³² Yūwání ní 'yozú kĩnĩ, "Á ndre Índrí Uleterere rĩ ímú 'bũ gé 'dãásĩ sũ ãmámũ tĩnĩ, úrí ïri drĩgé.

³³ Á nĩ kôdô áamá 'yoó 'bá rĩ ïri 'i 'dĩni kuyé, 'bo Múngú ma ïpēēpi ímúpi bătízĩmũ sēēpi yĩĩ sĩ rĩ 'yo má ní kĩnĩ, 'Mi ímú ndre Índrí Uleterere rĩŠ ímú úrí 'bá ãzi drĩgé, ïri 'bá ímúpi bătízĩmũ sēēpi Índrí Uleterere rĩ sĩ rĩ 'i.'

³⁴ Á ndre ïri mâ mị sĩ, á 'yo ïmi ní, 'bá rĩ Múngú Mvópi 'i."

Yēsũ vé 'bá ïri ã pámvú ũbĩ'bá drĩdrĩ rĩ pi

³⁵ Kã muų adrií drũ 'dĩni, Yūwání pi tukí pá kuú ívé 'bá ïrĩ 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be.

³⁶ Yūwání kã ndreé Yēsũ ri aga mužú nĩ, ïri ní 'yozú kĩnĩ, "Í ndrekí Kãbĩlō Mvã Múngú vé rĩ, ïri 'dã!"

³⁷ Yūwání vé 'bá ïrĩ ïri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi kã tā 'dĩri yĩĩ, kôpi 'dekí muų Yēsũ ã vúdrĩ gé sĩ.

³⁸ Yēsũ kã 'i újá kôpi ndreé, ïsú kôpi ri ímú 'i vúdrĩ gé sĩ, ïri ní kôpi zizú kĩnĩ, "Ími lēkí ã'di?"

Kôpi ní újázú ïri ní kĩnĩ, "Rábĩ, mi ri adri ngũgá?" (Rábĩ ri Ēbērē tị sĩ, ífífí ni Ímbápi.)

Š 1:33 1:33 *Índrí Uleterere rĩ:* Índrí Uleterere rĩ Índrí Múngú vé ni. Búkũ Múngú vé rĩ kĩnĩ, Ētēpi ri Múngú 'i, ïrivé mvã Yēsũ ri Múngú 'i, ãzini Índrí Uleterere rĩ Múngú 'i. Ētēpi ri, Mvópi ri, ãzini Índrí Uleterere rĩ, kôpi Múngú ãlu. 'Í lã Yūwání 1:1-18; Yūwání 8:41-42; Ēzị 5:3-4.

39 Īri ní újázú kôpi ní kīnī, “Īmi ímúkí vūrā má ní adrizú rī ndreé ĩmī mī sī.” Kôpi ní kúru 'dezú mužú vūrā rī ndrezú ĩ mī sī, kôpi áwíkí adrií ú'dú 'dāri deę njī Yēsū be trú ālu vūrā ĩri ní adrizú rī gé 'dāá, ākūdē ũtú rī dĩ 'i caá sâ sụ ũndreńá vé rī gé gí.

40 'Bá ĩrī 'dī'bée āsámvú gé, āzi rī Sĭmónā Pétēró édrĭpĭ Āndēréyā 'i, kôpi yĭkí tā Yūwánī ní 'yoó rī nī, āzini kôpi 'dekí mužú Yēsū ā vudrĭ gé sī nī.

41 Āndēréyā kā 'í édrĭpĭ Sĭmónā ri ĩsú, ĩri ní 'yozú 'í édrĭpĭ ní kīnī, “'Bá ĩsúkí Māsĭyā ri gí.” (Māsĭyā vé ífĭfĭ Kúrĭsĭtō.)

42 Īri ní kúru Sĭmónā ri jĭzú mužú Yēsū vúgá 'dāá.

Yēsū ní āngū ndrezú ĩri vú 'dāá kīnī, “Mí rú Sĭmónā 'i, mī Yūwánī ā mvá, 'bo ĩ nóni mī rú zĭ Kéfā.” (Rú Kéfā 'dĭri Ārāmáyĭkĭ tĭ sī, Gĭrĭkĭ tĭ sī Pétēró 'i.)*

Yēsū zĭ Pĭlĭpū pi Nātānāyélē be

43 Kā mužú adrií drŭ 'dĭni, Yēsū ũsŭ 'í drĭgé 'dāá, nga 'deé mužú āngū Gālĭláyā vé rī gé. 'Dālē ca mužú Pĭlĭpū ri ĩsú, ĩri ní 'yozú Pĭlĭpū ní kīnī, “Mí ímú má pámvú ũbĭ.”

44 Pĭlĭpū íbĭ íngá kŭrŭ Bētēsāyídā gá, kŭrŭ Āndēréyā pi ní adrizú Pétēró be rī agá.

45 Pĭlĭpū mu Nātānāyélē ri ĩsú, ĩri ní 'yozú Nātānāyélē ní kīnī, “'Bá ĩsúkí ágó Mósē ní tā ni sĭ bíkŭ tāĭmbĭ vé rī agá, āzini nēbĭ rī pi† ní kpá

* **1:42 1:42** Rú Pétēró, āzini Kéfā 'dĭri vé ífĭfĭ írā. † **1:45 1:45** Nēbĭ: Múngú ri ívé tā átá nēbĭ rī pi ní, kôpi kúru ĩrivé ú'dúkó rī ũlŭ 'bá rī pi ní.

tã ni sĩ rĩ gí. Ágó rĩ Yésũ Nãzērétãgú Yõsépã mvõpì 'i."

⁴⁶ Nãtãnãyélẽ ní Pílípũ ri zìzú kĩnĩ, "Tã múké ri nyo ícò adri kũrú Nãzērétã vé rĩ agá rá?"

Pílípũ ní újázú ìri ní kĩnĩ, "Mí ímụ ndree mî mî sĩ."

⁴⁷ Yésũ kã ndree Nãtãnãyélẽ ri ímụ 'í vùgá nõó, Yésũ ní 'yozú kĩnĩ, "Ìsērélẽgú áda adripi tã be pìrì rĩ, ìri mi 'i, mi ùnjõ ãkó!"

⁴⁸ Nãtãnãyélẽ ní Yésũ ri zìzú kĩnĩ, "'Í nĩ ma ngóni ngóni?"

Yésũ ní újázú ìri ní kĩnĩ, "Á ndre ándúru mi peṭì fìgì vé rĩ ã ndúgé gé, ìsúzá ãküdẽ Pílípũ zì drĩ mi kuyé."

⁴⁹ Nãtãnãyélẽ ní 'yozú Yésũ ní kĩnĩ, "Ímbápi, mi Mvá Múngú vé ni! Mi 'Bágú Ìsērélẽ rĩ pi vé rĩ!"

⁵⁰ Yésũ ní 'yozú ìri ní kĩnĩ, "Mí ẹ'yì ma, tã má ní 'yoó mí ní á ndre mi peṭì fìgì vé rĩ ã ndúgé gé 'dãá rĩ sĩ? Mi ímụ tã ambugu ambugu 'dĩri ndēepi rá ni pi ndre rá!"

⁵¹ Yésũ ní 'yozú ìri ní kĩnĩ, "Ma ìmi ní tã áda lũ, ìmi ímụ ndre 'bũ zì 'i kú mgbo, mālāyíkã Múngú vé rĩ pì ìsì ímúzú 'bũ gé 'dãásì mâ rù'bá gá sĩ, kòpì gò tụ mụzú 'bũ gé 'dãá mâ rù'bá gá sĩ, ma 'Bá Mvá 'i."§

---

‡ **1:51 1:51** *Mālāyíkã rĩ pi*: Mālāyíkã rĩ pi ìndrì, kòpì ri adri Múngú be 'bũ gé 'dãlé, kòpì rù'bá ãkó. Múngú ri sã àzi sĩ kòpì ìpè ímụ vù drìgé nõó ú'dùkò múké ívé rĩ ùlù 'bá rĩ pi ní. § **1:51 1:51** *Bá Mvá*: Yésũ zì 'i 'Bá Mvá lüzú kìnĩ, 'i Kúrísitò 'i, 'i mālūngā rĩ rù mụzú nyonyo. 'Í lã Dãnyélẽ 7:13-14. **1:51 1:51** Í'dóngará 32:22-32

2

Yēsū újǎ yǐ̄ ufuú vinyō rú

¹ Kā mužú caá ú'dú na ni gé, 'bā́kí ūmū ǝmúrúgǝ mužú ni Kánā gá, āngū Gālíláyā vé rǐ agá. Ūmū rǐ gé 'dālé, Yēsū ǝndrǝpǝ ri anigé.

² Zǐkí Yēsū pi mužú ívé 'bá 'í pámvú ūbǐ'bá rǐ pi be ūmū rǐ gé 'dālé ĩndī.

³ Vinyō rǐ kā deǝ gí, Yēsū ǝndrǝpǝ ní 'yozú Yēsū ní kǐnǐ, “Vinyō rǐ deǝ gí.”

⁴ Yēsū ní újǎzú ǝndrǝpǝ ní kǐnǐ, “Mí ícǝ má ní tā 'dǐri lūúlū ku, lókí mávé tā 'duzú ngazú rǐ ícǝ drǐ kuyé.”

⁵ Yēsū ǝndrǝpǝ ní 'yozú ātí'bá rǐ pi ní kǐnǐ, “Yēsū lū dǝ ĩmi ní tā, ĩmi 'dukí ngaंगा.”

⁶ Ū'bā́kí ūdrí ázǐyá kuú kǝpi ā gārā gá, ūdrí 'dǐ'bée, Yāhūdǐ rǐ pi ri áyú ĩ pá ūjǐzú ānǐ, āzini ĩ drǐ ūjǐzú ānǐ, sǐ ĩvé mēre ní lēe rǐ tǐnǐ. Ūdrí ālu rǐ, ĩ ícǝ yǐ̄ dā ca 'a ni gé jǝlǝnǐ ā 'a pǔkú ĩrǐ, dǝku pǔkú na rá.

⁷ Yēsū ní 'yozú ātí'bá rǐ pi ní kǐnǐ, “ĩmi ukokí yǐ̄ ūdāá ūdrí rǐ pi agásǐ tré tré.” Kuru kǝpi ní yǐ̄ rǐ ukozú ūdāzú ūdrí rǐ pi agásǐ tré tré.

⁸ Yēsū ní 'yozú ātí'bá rǐ pi ní kǐnǐ, “ĩmi ĩbēkí yǐ̄ ūdrí agá rǐ jǐ̄ mužú sēe mvuú 'bá āmbúgú riipi ūmū rǐ vé tā ndreépi rǐ ní.”

Kǝpi 'dukí tā rǐ ngaá sǐ Yēsū ní 'yoó ĩ ní rǐ tǐnǐ.

⁹ Āmbúgú riipi ūmū rǐ vé tā ndreépi 'dāri ní yǐ̄ ĩ ní újǎ ufuú vinyō rú 'dǐri ǝjǐ 'bǐzú. Āmbúgú rǐ nǐ ámá 'yozú kǐnǐ, vinyō rǐ ĩbēkí íngázú ngūgá yā 'dǐni kuyé, 'bo ātí'bá rǐ pi nǐkí ĩngá ámá nǐ.

Ãmbúgú rĩ ní õmúrúgó rĩ vé kẹ̀rẹ̀gú rĩ zizú gārã gá,

¹⁰ ĩri ní 'yozú kẹ̀rẹ̀gú rĩ ní kīnī, “Vĩnyõ draápi dradra rĩ, ĩ té kōdô sē mvụ ùmú rĩ pi ní drĩdrĩ, kọpi mvụkí dō gí, ĩ té íbí draápi mādā rĩ awa ndō. 'Bo ĩmi 'bākí vĩnyõ múké rĩ tēé kuú 'dālé, ĩmi ímúkí sēé mvụú 'bá rĩ pi ní vúlé vúlé rú, ísú àkūdē ùmú rĩ pi mvụkí ĩ ẹ̀pí gí, ĩmi awakí vĩnyõ draápi mādā rĩ drĩdrĩ, ĩmi gōkí múké rĩ awaá vúlé rú!”

¹¹ Tā āyāzú āyāyā Yēsũ ní í'dó 'oó drĩdrĩ rĩ, ĩri adripi 'dī, Yēsũ 'o tã rĩ Kánã gá, āngũ Gālíláyā vé rĩ agá. Tā 'dīri ĩ ní ĩri íngúzú ānī rĩ, sē ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rĩ pi ẹ̀'yíkí ĩri ānī rá.

¹² Òmũ õmúrúgó muzú 'dāri ā vùdrĩ gé, Yēsũ pi ẹ̀ndrẹ̀pí be, ẹ̀drípí be, ĩrivé 'bá 'í pámvú ũbī'bá rĩ pi be, 'dekí mvụ adrii kūrú Kāpārānāúmā gá ú'dú be mādā.

*Yēsũ údró 'bá rĩ pi Jó Múngú vé rĩ agásĩ
(Mátayo 21:12-13; Mārākō 11:15-17; Lúkã 19:45-46)*

¹³ Kā mvụ caá ĩnyinájá Ọ'dú Múngú ní Ẹ̀lízú Yāhúdĩ rĩ pi vé jó tị gé sī rĩ gé,* Yēsũ ní 'dezú muzú Yērúsālémā gá 'dāá.

* **2:13 2:13** Ọ'dú Múngú ní Ẹ̀lízú Jó rĩ pi tị gé sī rĩ: Yāhúdĩ rĩ pi ri ú'dú Múngú ní ọ̀tú ẹ̀lízú Ísèrélè rĩ pi vé jó rĩ pi tị gé sī Ẹ̀jẹ̀pétò gá 'dāá rĩ vé tā ígá. Ọ̀tú kọpi ẹ̀'bípíjì ũbèkí kābílò ā ári ívé kẹ̀tẹ̀ ẹ̀ ẹ̀rĩfe gá sī, sē Múngú ú'dí kọpi kuyé. Múngú ú'dí 'bá Ẹ̀jẹ̀pétò vé kābílò ári ũbē'bá ívé kẹ̀tẹ̀ ẹ̀ ẹ̀rĩfe gá sī kuyé rĩ pi vé anji āgò káyú rĩ pi údrāá 'bá ālu ālu vé 'bẹ̀tị àsámvú gé sī rá. 'Í lā Wűngará 12:17-28; Mátayo 26:2; Mārākō 14:1; Lúkã 2:41; Yüwání 2:13; Ẹ̀zị 12:4; 1 Kōrinitò 5:7; Ẹ̀bèrè 11:28.

14 Yésũ kã muụ caá Jó Múngú vé rĩ† ã bóró gá 'dãá, ịsụ 'bá rĩ pi ri tị ụzi, kãbĩlõ pi be, ãmámũ pi be, 'bá ụrukọ úríkí kuú ívé mísá gārā gá sī, kọpi ri mũfēngā ufu.

15 Yésũ ní zãá ã lã'bu í'dụzú údézú kẹlịnà rú, údró 'bá adri' 'bá Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá rĩ pi, ívé tị pi be, kãbĩlõ pi be, íré 'bá ri' 'bá mũfēngā ufu' 'bá rĩ pi vé mũfēngā kpélékpélé, uze kọpivé mísá u'deé ụlị rú.

16 Yésũ ní 'yozú 'bá ãmámũ ụzi' 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, "Ìmi 'dukí ìmivé ãmámũ 'dĩ'bée 'dĩsĩ ãmvé! Ìmi kukí ìmivé tã rizú má Ẹtẹpi vé Jó újázú vūrā ngá ụzizú ni rú 'dĩri ãní!"

17 Yésũ kã 'bá rĩ pi údró fũú ãmvé gí, kúru ìrivé 'bá ìri ã pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi ní tã ì ní sĩ kuú Búkũ Múngú vé rĩ agá 'yoopi kìnĩ, "Jó Múngú vé rĩ ã tã adri kú má ẹsị agá ãmbúgú rĩ ígázú."

18 Yãhúdị rĩ pi vé 'bá drĩkoma rú rĩ pi ní Yésũ ri zizú kìnĩ, "Tã ãyázú ãyãyã mí ní ícọ 'oó lũupi kìnĩ mi ùkpõ be ícózú tã 'dĩri 'ozú rĩ ã'di?"

19 Yésũ ní újázú kọpi ní kìnĩ, "Ìmi ìnãnyākí Jó Múngú vé 'dĩri, ma ícọ ìri sị gō dđị ụ'dụ na agá."

20 'Bá drĩkoma rú 'dã'bée ní újázú ìri ní kìnĩ, "Jó Múngú vé 'dĩri vé sịngará 'dụ ílì pũkụ sụ drị ni ázịyá, mí kìnĩ mi ícọ jó rĩ sị 'yéná ụ'dụ na agá?"

21 Jó Múngú vé Yésũ ní tã ni 'yoó rĩ, Yésũ ri ívé rụ' 'bá ã tã 'yo.

---

† 2:14 2:14 Jó Múngú vé rĩ: Jó Múngú vé rĩ 'yéná ãlukúta Yẹrúsälēmā gá 'dãá. Atala rĩ pi 'yéná ri rọbọñzā Jó rĩ agá 'dãá nĩ, sụ tãimbị Mósē vé rĩ ní 'yoó rĩ tịni. Múngú ri dđi Vūrā Uleteretere rĩ gé, Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá. 2:17 2:17 Sãwụmā 69:9

22 Yēsũ kã gõó íngá ídri rú, ìrivé 'bá ìri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní tã Yēsũ ní 'yoó 'dãri ígázú. Kúru kòpi ní tã ì ní sǐi kuú Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ ẹ'yǐzú, āzini kòpi ní tã Yēsũ ní 'yoó 'dãri ẹ'yǐzú.

23 Yēsũ kã rií adrií ỳmũ Ỳ'dú Múngú ní Elizú Jó rĩ pi tì gé sǐ rĩ vé rĩ gé Yẹrúsálémã gá 'dãá, 'bá kárakarã ndrekí tã āyāzú āyāyā Yēsũ ní 'oó rĩ pi, kòpi ẹ'yǐkí ìri āní rá.

24 Yēsũ 'bã ẹsì 'bá 'dĩ'bée drǐgé kuyé, ã'diātāsīyā nĩ tã kòpi ní rií ỳsũú rĩ céré gí.

25 Lē 'bá āzi ā lū 'í ní tã 'bá āzi ní rií ỳsũú 'í ẹsì agá 'dãlé rĩ ku, ã'diātāsīyā nĩ tã 'bá rĩ pi ẹ ẹsì agá 'dãlé rĩ pi céré gí.

3

Yēsũ ímbá Nìkòdémã ri

1 Ágó āzi rú ni Nìkòdémã 'i, ìri Fārúsì rĩ pi vé āzi, ágó rĩ drǐkoma 'bá ri'bá tã Yāhùdì rĩ pi vé rĩ lị'bá rĩ pi vé ni.

2 Ágó rĩ 'de muú Yēsũ vúgá 'dãá ìnìṅá sǐ, ìri ní 'yozú kǐnĩ, “Ímbápi, 'bá nǐkí rá 'yozú kǐnĩ, Múngú ìpě mi ímú 'bã ímbá. Múngú ìpě dō 'bá rĩ nĩ kuyé, ícò tã āyāzú āyāyā mí ní 'oó 'dĩri 'oó ku.”

3 Yēsũ ní újázú Nìkòdémã ní kǐnĩ, “Ádarú á 'yo mí ní, tìkí dō 'bá rĩ dǐi kuyé, ícò mālūngã Múngú vé rĩ ndree āluṅáni ku.”

4 Nìkòdémã ní ìri zìzú kǐnĩ, “Bá rĩ ícá dō āká rú gí, ì ícò ìri tì dǐi íngóni íngóni? Ìri ùkpó ùkpó 'bá rĩ ní gōzú fizú ẹndrẹpi agá, ì ní gōzú ìri tìzú dǐi!”

5 Yēsū ní 'yozú kīnī, “Ádarú á 'yo mí ní, sēkí dō 'bá rī ní bātízīmū yīī sī ĩri tizú ícázú ú'dí rú kuyé, āzini Índrī Múngú vé rī újá dō ĩri ícá ú'dí rú kuyé, ícó fíí mālūngā Múngú vé rī agá ku.

6 'Bá áda ri 'bá tị sū 'í tịnị 'bá áda rú, 'bo Índrī Múngú vé rī, ĩri índrī 'bá rī vé rī újá ícá mvá Múngú vé ni.

7 Lē mī āyā tā má ní 'yoó mí ní, ā tịkí ĩmi céré dīī 'dīri sī ku.

8 Ūlí ri vị mụzú vūrā 'í ní lēé rī gé. Mi ĩrivé ú'dúkọ vīpi rī yị rá, 'bo mí ícó nīī áamá ku, íbì dō íngá ngūgá, ĩri dō ri vị mụzú ngōlé. 'Bá Índrī Múngú vé rī ní fíí 'a ni gé gí rī, ĩri adri sū 'dīri tịnị.”

9 Nīkōdēmā ní zịzú kīnī, “Tā mí ní átá 'dīri vé ífíí ā'di?”

10 Yēsū ní újázú kīnī, “Mi 'bá āmbúgú riipi Īsērélē rī pi ímbápi ni, 'bo mí nī drī tā 'dī'bée aluṅáni kuyé?

11 Ádarú á 'yo mí ní, 'bâ ri tā 'bá ní nīī rá rī ūlū ĩmi ní, āzini 'bâ ri tā 'bá ní ndreé 'bâ mị sī rī ūlū ĩmi ní, 'bo ĩmi lēkí tā 'bá ní ūlūú ĩmi ní 'dīri ẹ'yīī ku.

12 Má ūlū ĩmi ní tā ĩ nga 'bá nyọkú drīgé nōgó rī pi, ĩmi ẹ'yīkí kuyé píri, 'bo mâ ūlū dō ĩmi ní tā ĩ nga 'bá 'bū gé 'dāá rī pi, ĩmi ícó ẹ'yī íngóni?

13 'Bá āzi mụ drī aluṅáni 'bū gé 'dāá kuyé, 'yéná ma 'Bá Mvá 'i ímụpi 'bū gé 'dāásī rī.

14 Ma 'bá Mvá 'i, ĩ ímụ ma 'bā pẹti sígé, ĩ inga

urü, sü Mósē ní aya údé ĩñĩ rú,* ĩri ní 'bãã peṭi sígē, ingáã ĩdrēē urü āngũ ä'wí cínyáfã rú rĩ agá 'dãã rĩ tĩñi.

15 'Bá ālu ālu ma ẽ'yĩpi rá rĩ, ĩri ídri 'dáni'dáni rĩ ĩsú rá.

16 “Múngú lē 'bá nyõõkú drĩgē rĩ pi agaá rá, ĩsē ívé Mvá ālukútañá rĩ ímú nyõõkú drĩgē nõgó, 'bá ĩri ẽ'yĩpi rá rĩ ã drã rí ku, ẽ ĩsú rí ídri 'dáni'dáni rĩ ãní bēñi.

17 Múngú ĩpē 'í Mvõpi ri ímú tã lĩ 'bá nyõõkú drĩgē nõgó rĩ pi drĩgē kuyé, ĩpē ĩri ímú 'bá rĩ pi paá.

18 'Bá Mvá 'dĩri ẽ'yĩpi rá rĩ, lĩkí tã drĩ ni gé ku, 'bo 'bá ĩri ẽ'yĩpi kuyé rĩ, lĩkí tã drĩ ni gé ĩnõgõsĩ gĩ, ã'diãtãsiyã ĩri ní Múngú vé Mvá 'yēñá ālukúta 'dĩri ẽ'yĩ kuyé rĩ sĩ.

19 “Ūtũñá ímú kaá āngũ ĩmgbērēē 'bá rĩ pi ní gĩ, 'bo 'bá rĩ pi rikí ũnjĩkãnyã 'oó, sē lĩkí tã kõpi drĩgē, ã'diãtãsiyã 'bá rĩ pi lēkí tã ĩñĩñá vé rĩ ũtũñá vé rĩ ndēē.

20 Kõpi gãkí ũtũñá rĩ sĩ, ã'diãtãsiyã kõpi lēkí rií ũnjĩkãnyã 'oó ĩñĩñá agá. Kõpi rukí ũtũñá rĩ ruru, ímúkí ũtũñá vúgá nõó ku, ã'diãtãsiyã ívé ũnjĩkãnyã ẽ 'da rí 'i āmvé ku.

21 'Bo 'bá riipi tã áda 'oópi rĩ, ĩri ímú ũtũñá vúgá nõó äyĩkõ sĩ, 'bá rĩ pi ã ndrekí rí tã ĩri ní 'oó rĩ, 'yozú kĩnĩ, ĩri tã rĩ 'o ũkpõ Múngú vé rĩ sĩ.”

* **3:14 3:14** *Aya údé ĩñĩ rú rĩ:* Múngú 'yo Mósē ní kĩnĩ, mí údé aya ufuú ĩñĩ rú, 'í 'bã peṭi sígē, mí inga peṭi rĩ ĩdrēē urü, ĩñĩ ga dõ 'bã äzi, ã ndre rí aya mí ní údé ĩñĩ rú 'dĩri, ẽ ídri rí ãní. Kãlãfe 21:4-9.

Yūwánī Bātízīmū sēepi rī ũlū Yēsū vé tā

22 Tā 'dīri ā vūdrī gé, Yēsū pi ní ngazú 'dezú mužú ívé 'bá 'î pámvú ũbī' 'bá rī pi be āngū Yūdáyā vé rī agá, mužú adrií kōpi be sâ be mādā, rī bātízīmū sēē 'bá rī pi ní.

23 Yūwánī ri kpá bātízīmū sēē Āyīnónī gé, Āyīnónī ri ĩnyinjá kūrú ĩ ní zīj Sālímū ā gārā gá, ā'diātāsīyā yīj vūrā 'dāri agá rī tī kú élij rú. 'Bá rī pi rikí ímú Yūwánī vúgá, ā sē rí ĩ ní bātízīmū.

24 Tā 'dīri nga 'i ísú ākūdē 'yīkí drī Yūwánī ri jó āngū ũ'yīzú rī agá kuyé.

25 Lókí 'dāri gé, Yāhūdīgú āzi í'dó āgátá gāá Yūwánī vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī' 'bá rī pi be lā'bī rizú rú' 'bá ũjīzú yīj sī ícázú Múngú ɛndrɛtj gé ule rī ā tā sī.

26 Kōpi ní kúru 'dezú mužú Yūwánī vú 'dāá, kōpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Ímbápi, ágó ándúrú adriípi mí be Yáridénī gé, mí ní tā ni átá 'dāri, ĩri nóni ri bātízīmū sē, 'bá rī pi céré ri mužú ĩri vúgá!"

27 Yūwánī ní újázú ĩri ní kīnī, "Múngú adriípi 'bū gé rī, ĩri ri 'bá ālu ālu ní ɛzj awa nī.

28 Īmi nīkí rá, á lū ĩmi ní uletere 'yozú kīnī, 'Má adri Kúrísítō 'i kuyé, ĩpēkí ma ímú drīdrī lɛtj údé ĩri ní.'

29 'Bá ɔmúrúgɔ rī jeepi rī, ĩri ɔmúrúgɔ rī vé ágó. Ágó ɔmúrúgɔ rī jeepi rī vé ũndī pá tuúpi ágó rī vé tā yījpi rī, ĩri adri āyīkō sī ĩri ní ágó ɔmúrúgɔ rī jeepi rī vé ú'dúkɔ yīj rī sī. Kúru āyīkō fū nóni ma ambamba tā ĩri ní 'oó rī sī.

30 Lē Yēsū ā adri āmbúgú má sī nī, ma adri ĩri ā pálé gá.

31 “Yēsū ímụ 'bũ gélésīla, ĩri āmbúgú 'bá rĩ pi drĩgέ cére nĩ. 'Bā 'bávé rĩ 'bá nyōókú nōri vé ni, mávé tā má ní átá rĩ, ĩri tā nyōókú nōri vé ni. Yēsū ímụ 'bũ gélésīla, ĩri āmbúgú 'bá rĩ pi drĩgέ cére nĩ.

32 ĩri ri tā 'í ní ndreé 'î mị sī, āzini 'í ní yīi 'î bí sī 'bũ gé 'dāá rĩ ũlũ, 'bo 'bá rĩ pi ẹ'yĩkí tā ĩri ní ũlũú rĩ kuyé.

33 'Bá ĩrivé tā ẹ'yīpi rá rĩ, nĩ áamá rá 'yozú kínĩ, Múngú ri tā áda átá.

34 'Bá Múngú ní ĩpěé rĩ, ĩri ú'dúkọ Múngú vé rĩ átá mụzú be áyu, Múngú ri ĩri ní Índrí Uleteré rĩ sě vúgú ākó.

35 Múngú Yēsū Ẹtẹpi lě 'î Mvópị ri lělě, sě ívé tā ārěvú cére kuú drị ni gé.

36 'Bá Múngú Mvópị ri ẹ'yīpi rá rĩ, ĩri ídri 'dáni'dáni rĩ ĩsụ rá, 'bo 'bá Múngú Mvópị ri ẹ'yīpi ku rĩ, ícọ ídri 'dáni'dáni rĩ ĩsụ ku, 'bo jĩkó ri 'de Múngú agá, ĩri tā lị drị ni gé rá.”

4

Yēsū átá ũkú Sāmāryāzị rĩ be

1 Fārúsị rĩ pi yíkí kínĩ, sěkí 'bá kárákará pi ní bātízīmũ Yēsū ā rú sī, sě 'bá kárákará ẹ'yĩkí ĩri, ímụkí adrii 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá ni pi rú, ndě Yūwánī vé rĩ pi rá,

2 Yēsū ri 'î ngúlúpí sī sě bātízīmũ rĩ nĩ kuyé, ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi rikí bātízīmũ rĩ sěé nĩ.

3 Úpí Yēsū kā tā 'bá rĩ pi ní rií átá kínĩ 'bá kárákará pi ẹ'yĩkí 'i gí 'dĩri yīi, nga fũú āngũ

Yüdayã vé rĩ agásĩ,* 'de gōó muú vúlé āngũ Gālíláyã vé rĩ gé 'dãá ũzi.

4 Yēsũ lē ẹlị muú āngũ Sāmāriyã vé rĩ agásĩ muú Gālíláyã gá.

5 Ỉri ní kúru fizú cazú kũrú Sāmāriyã vé ỉ ní zị Sāyíkã rĩ agá, ỉnyináná nyọọkú Yókóbũ† ní ọtú sēé mvọpị Yósépã‡ ní rĩ gé.

6 Yókóbũ vé kídí, ỉri vũrã 'dãri gé. Yēsũ āndē ẹcị rĩ sĩ káyĩ, ca muú úrí vũgá kídí rĩ tị gé ụtú mgbíngbi gé 'dĩgé.

7 Ụkú Sāmāriyāzị 'de muú yị ịbēé kídí rĩ gé 'dãá. Yēsũ ní 'yozú ũkú rĩ ní kĩnĩ, “Mi ícọ má ní yị sē mvụ rá?”

8 Ịsú ākūdē Yēsũ vé 'bá ỉri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi 'dekí muú ānyāngã jengárá gá kũrú Sāyíkã vé rĩ gé 'dãá gí.

9 Ụkú Sāmāriyāzị rĩ ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, “Mi Yāhúdịgú, ma Sāmāriyāzị, mi 'yo mâ sē mí ní yị mvụ ngóni ngóni?” Yāhúdị rĩ pi úmúkí ỉ Sāmāriyã rĩ pi be ku.

10 Yēsũ ní újázú ũkú rĩ ní kĩnĩ, “Mí nị dō fēfē Múngú ní lēé sēé mí ní rĩ rá, āzini mĩ nị dō 'bá

---

* **4:3 4:3** *Yēsũ fũ āngũ Yüdayã vé rĩ agásĩ:* Yēsũ fũ āngũ Yüdayã vé rĩ agásĩ, ā'diātāsīyā Fārúsị rĩ pi 'bãkí ā'yā ẹzị Ỉri ní ngaá rĩ ā tā sī. † **4:5 4:5** *Yókóbũ:* Yókóbũ rĩ Ābūrámã mvọpị Ịsákã vé mvá, ỉri anji be mụdrị drị ni ỉrị, Múngú újá rụ ni zị Ịsērélē, úyú ỉrivé rĩ zikí anji Ịsērélē vé ni. Sã Yēsũ vé rĩ gé, zikí kọpị Yāhúdị. 'Í lã Í'dóngárá 25-50. ‡ **4:5 4:5** *Yósépã:* Yósépã rĩ Yókóbũ vé mvá Ỉri ní lēlē rĩ, ẹdrípị sēkí Ỉri jeé túgẹrị rú āngũ Ẹjẹpētō vé rĩ gé. Múngú sē Ỉri ícá āmbúgú, ko ívé 'bá rĩ pi ē Ỉzã muú adrii āngũ Ẹjẹpētō vé rĩ agá nĩ. Sã 'dãri gé, ẹbịrị 'de caá ílì ẹzịrị. 'Í lã Í'dóngárá 30-50.

yǐi zǐipi mí tì gé rǐ rá, mi té kōdô ícô ĩri zì, ĩri té mí ní yǐi ídri sēepi mužú 'dání'dání rǐ sē rá."

11 Ūkú rǐ ní 'yozú Yēsǔ ní kǐnǐ, "Āmbúgú mávé rǐ, kídí rǐ kùkù, ngá mí ní yǐi rǐ ísézú ní 'dǎayo píri, mi yǐi ídri 'dání'dání sēepi 'dǐri ísú ngūgá?

12 'Í ndē 'bá étépì Yōkóbū 'bá ní kídí gaapi, í'dópi yǐi rǐ mvuúpi nǐ rǐ rá? Īrivé anji rǐ pi, ĩrivé ndrǐi rǐ pi be céré ri yǐi 'dǐri mvu."

13 Yēsǔ ní újázú ũkú rǐ ní kǐnǐ, "'Bá céré yǐi 'dǐri mvu'bá rǐ pi, yǐi úvá ri gō kōpi ndē rá,

14 'bo 'bá má ní kōpi ní yǐi sēé mvuú rǐ pi, yǐi úvá gō kōpi ndēé dǐi āluṇáni ku. Yǐi 'dǐri kōpi ní ídri 'dání'dání rǐ sē."

15 Ūkú rǐ ní 'yozú Yēsǔ ní kǐnǐ, "Āmbúgú mávé rǐ, 'í sē má ní yǐi mí ní 'yoó 'dǐri mvuú, yǐi úvá ā ndē rí ma dǐi ku bēsǐnǐ, mâ gō rí ímú yǐi ĩbēé kídí nōri gé dǐi ku."

16 Yēsǔ ní 'yozú ũkú rǐ ní kǐnǐ, "'Í mụ mí ágó ni ri zǐi, ĩmi ĩgōkí ímú ĩri be má vúgá nōó."

17 Ūkú rǐ ní 'yozú Yēsǔ ní kǐnǐ, "Ma ágó ākó."

Yēsǔ ní 'yozú ũkú rǐ ní kǐnǐ, "Tā mí ní 'yoó mi ágó ākó 'dǐri, ĩri tā áda.

18 Mí kǐnǐ dō mi ágó ākó, ĩri tā áda, 'bo 'í rụ ándúru ágō caá tōwú, ágó mí ní nóni rụú 'dǐri adri ágó mívé égbì rǐ 'i kuyé."

19 Ūkú rǐ ní 'yozú kǐnǐ, "Āmbúgú mávé rǐ, á nǐ áamá rá 'yozú kǐnǐ, mi tákūdē nēbǐ.

20 'Bá étépì rikí Múngú ri ĩnǐi írā nōri drǐgé. 'Bo ĩmi Yāhúdǐ 'dǐ'bée, ĩmi kǐnǐ, vūrā 'bá ní Múngú ri zǐzú rǐ, ĩri Yērúsālémā gá."

21 Yēsũ ní 'yozú ũkú rĩ ní kīnĩ, “Lē mī ẽ'yĩ tã má ní 'yoó mí ní 'dĩri, lókí āzi ri ímú 'dĩ'dĩ, 'bá rĩ pi ícókí má Ẹtẹpi ri ñnjĩ írã nōri drĩgé ku, dōku Yērúsālēmã gá ku.

22 Īmi 'bá Sãmāriyã vé 'dĩ'bée, ĩmi ñkí Múngú ĩmi ní rií ñnjĩ rĩ kuyé, 'bá Yāhūdĩ rú, 'bá ñkí Múngú 'bá ní rií ñnjĩ rĩ rá, ã'diātāsīyã i'da 'i 'bá ní rá. Pangará ũnjĩkãnyã agásĩ rĩ íbĩ 'i 'í'dó 'bávé súrú Yāhūdĩ vé rĩ agá.

23 'Bo lókí āzi ri ímú 'dĩ'dĩ, lókí rĩ ícá nóni gí, 'bá má Ẹtẹpi ri ñnjĩ 'bá tã áda sī rĩ pi, kōpi ĩri ñnjĩ ĩ ẹsĩ agá, āzini tã áda sī, ã'diātāsīyã má Ẹtẹpi lē 'bá 'i ñnjĩ 'bá ẹsĩ agá, āzini tã áda sī rĩ pi.

24 Múngú ri índrĩ, lē 'bá ĩri ñnjĩ 'bá rĩ pi, ẽ ñnjĩkí ĩri ẹsĩ be céré, āzini ẽ ñnjĩkí tã áda sī.”

25 Ũkú rĩ ní 'yozú Yēsũ ní kīnĩ, “Á ñĩ rá Māsīyã ri ímú 'dĩ'dĩ, ĩri Kúrísítō 'i, kādō ímú, ĩri 'bá ní tã ārēvú ũlũ céré.”

26 Yēsũ ní újázú ũkú rĩ ní kīnĩ, “Ma riipi átápi mí be nōri, ma 'bá mí ní 'yoó, ĩri ímú 'dĩ'dĩ rĩ 'i.”

27 Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ 'bá rĩ pi kã ĩ újá ĩgōó, ísú Yēsũ ri átá ũkú rĩ be, tã 'dĩri tĩ kōpi ẽ ẹsĩ agá ndrĩ. 'Bo 'bá āzi ũsũ 'yozú kīnĩ, Yēsũ lē ũkú rĩ vúgá ã'di yã 'dĩni kuyé, dōku ĩri ri átá ũkú rĩ be tã ngóni sī yã rĩ 'bá āzi ũsũ tró zĩi kuyé.

28 Ũkú rĩ ku ívé ũdrĩ kuú yĩi tĩ gé 'dĩgé, nga 'deé mužú vúlé kūrú Sāyíkã vé rĩ agá 'dãá, mužú 'yoó 'bá rĩ pi ní,

29 kīnĩ, “Īmi ímúkí 'bá āzi ndree nōnō, ũlũ mávé tã ārēvú má ní 'oó rĩ pi bá bá, 'bá 'dĩri adri tãnã Kúrísítō 'i kuyé?”

30 'Bá rĩ pi ngakí fũú kũrú rĩ agásĩ, 'dekí muú Yēsũ vúgá 'dǎá.

31 Įsúú Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ri ĩri mã kínĩ, "Ímbápi, mĩ adri 'dĩni ku, mĩ nya ngá."

32 'Bo Yēsũ ní újázú kôpi ní kĩnĩ, "Ngá nyanya má vúgá nõó anigé, ĩmi nĩkĩ tā drĩ ni gé kuyé."

33 Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní átázú ĩ ǎsámvú gé sĩ kínĩ, "Índré sũ 'bá ǎzi ijĩ Yēsũ ní ǎnyāngǎ sēé nyaá gĩ tĩnĩ."

34 Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, "ǎnyāngǎ mávé rĩ, ĩri rizú 'bá ma ĩpēēpi rĩ vé tā 'duzú ngazú, ǎzini ęzĩ ĩri ní sēé rĩ dezú.

35 ĩmi kínĩ, mbǎá sũ ã vudrĩ gé, ĩmi íbĩ ǎnyāngǎ rĩ ĩkũnǎ ĩrá agá ndõ 'dĩni kuyé? Á 'yo ĩmi ní, ĩmi újákĩ drĩ ĩmi ǎngũ ndreeé ọmvú agá 'dǎá ká! ǎnyāngǎ rĩ ka gĩ, lē nóni ĩkũnāngará ni.

36 'Bá ǎnyāngǎ ĩkũnǎ' 'bá ĩrá agá rĩ pi, ĩ kôpi ũfē múké múké, ǎnyāngǎ kôpi ní ĩkũnǎá rĩ, ĩri 'bá idri 'dání'dání rĩ įsú' 'bá rĩ pi. 'Bá ngá 'ǎápi rĩ pi ǎnyāngǎ rĩ ĩkũnǎápi rĩ be, kôpi ímú ǎyĩkõ įsú aga rá!

37 ĩmi nĩkĩ rá tā ĩ ní 'yoó 'dĩri tā áda, "Bá ǎlu 'ǎ ǎnyāngǎ rĩ nĩ, 'bá ĩkũnǎápi rĩ túngú.'

38 Á pē ĩmi muú ęzĩ ĩmi ní ngaá kuyé ni vé ǎnyāngǎ ĩkũnǎá. 'Bá urukõ ngakĩ ęzĩ ũkpó ũkpó rĩ nĩ, ĩmi ímúkĩ ĩmivé rĩ ǎndēma ni įsú áyu."

'Bá Sǎmǎrĩyǎ vé rĩ pi ę'yĩkĩ Yēsũ ri rá

39 'Bá kárakarǎ kũrú Sǎmǎrĩyǎ vé rĩ agá rĩ pi ę'yĩkĩ Yēsũ ri tā ũkú rĩ ní 'yoó, Yēsũ ũlũ tā 'í ní 'oó rĩ pi bá bá rĩ sĩ.

40 Kúru 'bá Sāmāriyā gá rĩ pi ní ímúzá Yésũ vúgá nõó, kôpi ní ĩri mázú kînĩ, “Mí ímú adrii 'bá be nõgó.” ĩri ní adrizú kôpi be ú'dú ĩrĩ.

41 Tã Yésũ ní átá kôpi ní rĩ sê 'bá kárakarã ẹ'yĩkĩ ĩri rá.

42 'Bá rĩ pi ní 'yozú ũkú rĩ ní kînĩ, “'Bá ẹ'yĩkĩ Yésũ ri 'yéná tã mí ní ũlúú 'bá ní rĩ sĩ kuyé, 'bá yĩkĩ nóni tã ĩri ní átá rĩ 'bã bì sĩ gí, ádarú 'bá ñíkí nóni gí 'yozú kînĩ, ágó nõri, ĩri 'bá 'bá Paápi ũñjĩkányã agásĩ ni.”

*Yésũ idri ũgalaku āzi vé mvá
(Mátáyo 8:5-13; Lúkã 7:1-10)*

43 Ụ'dú ĩrĩ ã vudrĩ gé, Yésũ nga 'deé mužú āngũ Gālíláyã vé rĩ gé.

44 Yésũ 'yo ándúru kînĩ, “'Bá rĩ dõ nẹbĩ, 'bá ĩrivé āngũ agá 'dĩgé rĩ pi ĩñjĩkĩ ĩri ku.”

45 Yésũ kã caá āngũ Gālíláyã vé rĩ gé 'dãá, 'bá Gālíláyã gá rĩ pi ẹ'yĩkĩ ĩri rá. Kôpi ndrekí tã āyázú āyāyã ándúru ĩri ní 'oó Yẹrũsālémã gá 'dãá Ụmũ Ụ'dú Múngú ní Ẹlízú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ gé rĩ rá, ã'diãtãsiyã kôpi 'dãlé anigé.

46 Yésũ ní kúru 'dezú mužú Kánã gá āngũ Gālíláyã vé rĩ agá, āngũ ĩri ní yĩjĩ újázú ícázú vinyõ rú rĩ gé. Ũgalaku āzi riipi ẹzi ngaápi 'bágú rĩ ní kũrú Kãpãrãñũmã vé rĩ agá 'dãlé ni, drã rụ ĩrivé mvá nĩ.

47 Ágó rĩ kã yĩjĩ kînĩ, Yésũ ímú āngũ Yũdáyã vé rĩ gélésĩ, ícá kuú āngũ Gālíláyã vé rĩ agá 'dãá'dã, ágó rĩ ní 'dezú mužú Yésũ vúgá 'dãá, ĩri ní Yésũ ri zizú ímúzá Kãpãrãñũmã gá nõlé, ẽ ímú rí ívé mvá drã ni rụy kôdô lẹpi drãápi drãdrã rĩ ídrí.

48 Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Īmi āsámvú gé 'dīgē, 'bá āzi ndre dō tā āyāzú āyāyā ni 'î mị sī ũgbále kuyé, ícọ ẹ'yīī ku.”

49 Ágọ rī ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “Āmbúgú mávé rī, mí ímú 'bá 'dekí mụú mí be trụ, mávé mváná rī ā ũkpō ẹ gí, lē drāádrā!”

50 Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “'Í mụ ĩyí, mívé mváná rī ícọ drāá ku!”

Ágọ rī ẹ'yī tā Yēsū ní 'yoó rī rá, ĩri ní 'dezú mụzú.

51 Ágọ rī ní rizú mvizú mụzú 'bẹtị rī gé, ĩri ní mụzú drī ịsúzú ívé átí'bá rī pi be. Átí'bá rī pi ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Mívé mváná rī ídri rú.”

52 Ágọ rī ní átí'bá rī pi zịzú kīnī, “Mvá rī vé rụ'bá ícá gōó múké sâ ngōri gé?”

Kọpì ní újázú ĩri ní kīnī, “Mváná rī vé rụ'bá ícá gōó múké ájée sâ ālu ụtúná vé rī gé, drā rī gō ĩri kuú rá.”

53 Mváná rī vé ẹtẹpị nị áamá rá 'yozú kīnī, sâ 'dāri, ĩri sâ Yēsū ní 'yoó 'í ní, mváná rī ícọ drāá ku rī. Ágọ rī 'bá ívé 'bẹtị āsámvú gé rī pi be céré ẹ'yīkí Yēsū ri rá.

54 'Dīri nóni vú ĩrī Yēsū ní tā āyāzú āyāyā ni 'ozú rī, ịsú ākūdē Yēsū íbí íngá āngū Yūdáyā vé rī ágá, ĩri ri mụ āngū Gālíláyā vé rī gé.

5

Yēsū ídri ágọ drā be ni

1 Tā 'dīri ā vùdrī gé, Yēsū nga mụú Yẹrụsālémā gá ụmụ Yāhúđị rī pi vé rī ā nyangára gá ĩndī.

2 Yērusālémā gá 'dāá, gaki kídí ìnyinà kẹ̀tìlẹ̀ ì ní zì Kābīlō vé rī gé, vūrā ì ní gaá rī, Ēbérè tì sī ì zì Bētēsídā. 'Bekí ápālá tǝwụ́ ìndrī rú gārā ni gé sī kúrŭ.

3 Vūrā 'dāri gé, 'bá kárákará bātrá rú rī pi, 'bá mị be ẹ̀sì 'bá gí rī pi be, 'bá drā ní nyíi kuú 'bélé 'béle rī pi be, kǝpi ri ula ìndrī 'dāri ã ndúgé.

4 Sā urukǝ 'bée gé, mālāyíkā rī kādō ìmụ́ yǐi rī usaá, 'bá fiipi yǐi rī agá 'dāá drīdrī rī, ìrivé drā ri dẹ rụ 'bá ni gé sī rá.*

5 Ágó āzi anigé drā rụ ìri caá ílì be pŭkŭ na drī ni ārō.

6 Yēsŭ kǎ ágó rī ndree la kú yǐi rī ã gārā gá 'dāá, Yēsŭ kǎ ìsú nǐi kǐnī ágó rī adri caá ívé drā 'dīri be lókí be āco, Yēsŭ ní ágó rī zìzú kǐnī, “Í lē ē ìdríkí mǐ?”

7 Ágó rī ní újázú Yēsŭ ní kǐnī, “Āmbúgú mávé rī, kádō rií yǐi rī usaá, 'bá āzi mǎ ìzǎ koopi, ma suúpi yǐi rī agá 'dāá ni 'dāáyo. Má kádō lēé fií yǐi rī agá 'dāá, 'bá āzi ri fi yǐi rī agá 'dāá má sī drīdrī.”

8 Kúru Yēsŭ ní 'yozú ágó rī ní kǐnī, “Í nga uru! 'Í 'dụ mívé pǝrǝsǐ, 'í nga ẹ̀cǐ tuú.”

9 Mbēlējá ágó rī ní ícázú múké. 'Dụ ívé pǝrǝsǐ, nga ẹ̀cǐ tuú.

Ụ'dụ ìri ní ícázú múké 'dāri, ìri ụ'dụ Sābātā vé

* 5:4 5:4 Átángá véřēsǐ 4 agá 'dīri, búkŭ Yūwánī vé ì ní sǐi Gǐrǐkǐ tì sī drīdrī rī agá 'dāáyo, 'bo gǝkǐ sǐi búkŭ Yūwánī vé vúlẹ̀ rī agá rá.

rĩ.†

10 Kúru Yāhúđĩ rĩ pi ní 'yozú ágó drā ní deę rú'bání gé sĩ gĩ rĩ ní kĩnĩ, “Ụ'dụ nōri, ĩri ụ'dụ Sábátā vé rĩ, tǎimbị ǎ'yĩ kuyé mí ní mívé pórōsị 'dụzú ụ'dụ nōri gé.”

11 'Bo ágó rĩ ní újázú kĩnĩ, “Ágó ma sēepi ícápi múké nōri 'yo má ní kĩnĩ, mà 'dụ mávé pórōsị, mà nga ẹcị tuú.”

12 Yāhúđĩ rĩ pi ní ágó Yēsũ ní ídrí 'dĩri zizú kĩnĩ, “'Bá 'yoópi mí ní, mí 'dụ mívé pórōsị, mí nga ẹcị tuú rĩ ǎ'di 'i?”

13 Ágó ĩ ní ídrí 'dĩri nĩ 'bá 'i ídrípi rĩ kuyé. Vūrā 'dāri gé, 'bá rĩ pi kárákará. Yēsũ ní 'i njezú fūzú kọpi ǎsámví gé sĩ ǎmvé.

14 Vúdrĩ ni gé, Yēsũ gō caá ágó rĩ ịsụ Jó Múngú vé rĩ agá 'dǎá, Yēsũ ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, “'Í ndre drĩ ká, nóni mí ícá múké gĩ, lē mĩ ku tǎ ũnjí 'ongará ǎní. 'Í ku dō ku, tǎ ũnjí ri mi ịsụ drĩdrĩ rĩ aga rá.”

15 Ágó rĩ ní 'dezú mụzú lūzú Yāhúđĩ rĩ pi ní kĩnĩ, “'Bá ma ídrípi rĩ Yēsũ 'i.”

Ídrí íbí íngá Múngú Mvọpị vúgá

16 Kúru drĩkoma Yāhúđĩ rĩ pi vé rĩ í'dókí rií Yēsũ ri 'oó ũnjí, ǎ'diātāsīyǎ Yēsũ ní ẹzị ngaá ụ'dụ Sábátā vé rĩ gé rĩ sĩ.

† 5:9 5:9 Ụ'dụ Sábátā vé rĩ: Ụ'dụ 'dĩri Yāhúđĩ rĩ pi ní rizú uvuzú rĩ, ǎzini kọpi ní rizú Múngú ri zizú rĩ. Yāhúđĩ rĩ pi ri ụ'dụ 'dĩri vé tǎ ígá kĩnĩ, Múngú gbi 'bụ pi vū be nĩ, ǎzini Múngú pa ĩ adringará tųęrĩ rú rĩ agásĩ nĩ. Ụ'dụ Sábátā vé rĩ Yāhúđĩ rĩ pi ri zị ụ'dụ ẹzịrĩ, 'bo Kẹlịkọ rĩ pi ri zị ụ'dụ áziyá. 'Í lǎ Wụngará 20:8-11; Dětōrōnómē 5:12-16.

17 Yésũ ní 'yozú drĩkoma Yāhúdĩ vé rĩ pi ní kĩnĩ, “Má Ẹtẹ̀pì ri ẹ̀zì nga, ma kpá ri ẹ̀zì nga.”

18 Tā 'dĩri sī, drĩkoma Yāhúdĩ rĩ pi vé rĩ lẹ́kí lẹ̀tì ndāá ũkpō sī Yésũ ri 'dizú drāzú 'dĩsĩ rá, kọ̀pì lẹ́kí ìri 'dijì drāá adri 'yẹ̀ná ẹ̀zì ìri ní ngaá ú'dú Sābātā vé rĩ gé rĩ ā tā sī kuyé, lẹ́kí ìri 'dijì drāá ìri ní 'yoó Múngú ri 'í Ẹtẹ̀pì rĩ sī, āzini ìri ní 'i 'bāá adrii Múngú be trōtrō rĩ sī.

19 Yésũ ní újázú kọ̀pì ní kĩnĩ, “Ma ìmi ní tã áda 'yo, ma Mv́á rú, á nga tã āzi m̄a drĩ sī ku, ma tã má Ẹtẹ̀pì ní ngaá rĩ ndre 'dụ nga áyu, ā'diātāsīyā ẹ̀zì má Ẹtẹ̀pì ní ngaá rĩ, ma Mv́á rú, ma kpá nga rá.

20 Ma Mv́á rú, má Ẹtẹ̀pì lẹ ma lẹ̀lẹ̀, i'da ívé tã ārěvú céré má ní rá. Múngú ri ímú má ní tã ambugu ndē'bá rá, ìri ní i'daá má ní drĩdrĩ 'dā'bée i'da rá. Tā 'dĩri ìmi ní āyāngará sē.

21 Ìri adri sũ má Ẹtẹ̀pì ní 'bá ũdrā'bá gí rĩ pi ídrí gōó ídri rú ũzi rĩ tị̀nì, ma Mv́á rú, ma ícó ídrí 'dání'dání rĩ sē 'bá má ní lẹ́e rĩ pi ní rá.

22 Má Ẹtẹ̀pì lì tã 'bá rĩ pi drĩgé ku, ma Mv́á rú, ku ẹ̀zì tã lìzú 'bá rĩ pi drĩgé rĩ céré kuú má drĩgé,

23 'bá rĩ pi ārěvú céré ẽ ìnjĩkí rí ma sũ ì ní má Ẹtẹ̀pì ri ìnjĩ rĩ tị̀nì, 'bá ma ìnjĩpì ku rĩ, ìnjĩ má Ẹtẹ̀pì ma ìpẹ̀epì rĩ ku.

24 “Ma ìmi ní tã áda 'yo, 'bá m̄a tị yì'bá rá, āzini Múngú ma ìpẹ̀epì rĩ ẹ̀'yì'bá rá rĩ pi, kọ̀pì ídri 'dání'dání rĩ ìsú rá. Lìkí tã kọ̀pì drĩgé ku, kọ̀pì wakí drā sígé sī fūú ídri ìsú gí.

25 Ma ìmi ní tã áda 'yo, lókí āzi ri ímú 'dĩ'dĩ, ícá nóni gí, ma Múngú Mv́opì 'i, 'bá ũdrā'bá gí

rĩ pi ímú mâ ú'dúkọ yị rá, 'bá mávé ú'dúkọ yị 'bá rá rĩ pi ímú ĩ újá ícá gō ídri rú.

²⁶ Ídri rĩ í dó má Ẹtẹpi vúgá, ma Múngú Mvọpi 'i, má Ẹtẹpi sē kpá má ní ũkpō ídri vé rĩ nĩ.

²⁷ Múngú sē kpá má ní ũkpō tā lizú rĩ ìndĩ, ā'diātāsīyā ma 'Bá Mvá 'i.

²⁸ “Lē ĩmi āyākí tā 'dĩri sī ku, lókí āzi ri ímú 'dĩ'dĩ, āvū ĩ ní sīi 'bú agá rĩ pi ímú mâ ú'dúkọ yị,

²⁹ kọpi nga ĩfū āmvé. 'Bá adri'bá tā be múké rĩ pi, kọpi nga ĩfū ídri rú, 'bá ũnjĩkānyā 'o'bá rĩ pi, kọpi kádō ĩfūú, ĩ tā lị kọpi drịgé.

³⁰ Má ícọ tā āzi ngaá ũkpō mávé rĩ sī ọ'dúkúlegúsī ku. Ma tā rĩ lị pịrị sū má Ẹtẹpi ní ezịi má ní rĩ tịni. Tā má ní 'oó 'dĩri adri 'yozú kínĩ mâ ngúlúpí ẽ ịsụ rí āyĩkō ānị yā 'dini ku, ĩri āyĩkō sē má Ẹtẹpi ní.

'Bá rĩ pi ũlūkí Yēsū vé tā

³¹ “Má ũlū dō mávé tā ũgōgōlé rú nĩ, 'bá rĩ pi ícókí tā má ní ũlūú rĩ 'duụ 'bāá tā áda rú ku.

³² 'Bá āzi anigé riipi mávé tā ũlūúpi ni, á nị rá ĩri riipi tā áda ũlūúpi mâ rụ sī ni.

³³ “Īmi pēkí ándúrú 'bá ụrukọ muụ mâ tā uzii Yūwánī tị gé, ĩmi ká 'bá 'dĩ'bée pée, Yūwánī ũlū ĩmi ní tā áda mávé rĩ nĩ.

³⁴ Á lē ẹsị 'bāá tā 'bá áda ní átá mâ tā sī rĩ drịgé ku, 'bo má ẹdị tā Yūwánī ní ũlūú 'dĩri, ĩmi ịsúkí rí pangará bēsīnĩ.

³⁵ Yūwánī sū lāmbā riipi dđipi āngū ĩmgbērēepi ule rĩ tịni, ĩmi ịsúkí āyĩkō lókíná be mādā lāmbā riipi dđipi āngū ĩmgbērēepi 'dĩri sī.

36 “Tā mávė rĩ ndě tã Yūwánī ní ũlũú m̃ã tã sĩ rĩ rá. Á lě ĩmi ní tã āzi ũlũú lũzú kínĩ má Ẹtẹ̀pì ĩpě ma nĩ. Tã āmbúgú má Ẹtẹ̀pì ní lũú kínĩ má 'o rĩ, ma ri 'o mužú rá.

37 Má Ẹtẹ̀pì ma ĩpě̀epi rĩ, ĩri ri átá mávė tã sĩ nĩ, ĩmi yìkí ĩri ā ú'dúkọ kuyé, āzini ĩmi ndrekí kpá ĩri kuyé.

38 ĩmi 'dukí ĩrivé átángá 'bãá ĩm̃i ẹ̀sì agá ālunáni kuyé, ā'diātāsīyā ĩmi ẹ̀'yìkí 'bá ĩri ní ĩpě̀e rĩ vé tã kuyé.

39 ĩmi ri ú'dúkọ Múngú vé ĩ ní sĩĩ kuú Búkũ Múngú vé rĩ agá 'dĩ'bée lã, ĩmi ũsũkí ĩmi idri 'dání'dání rĩ ĩsú ānĩ. Ú'dúkọ ĩ ní sĩĩ kuú Búkũ Múngú vé rĩ agá 'dĩ'bée ri átá mávė tã sĩ.

40 'Bo ĩmi gākí ímúgá má vú nōó idri 'dání'dání rĩ ĩsúgá sĩ.

41 “Má ā'yĩ 'yozú kínĩ 'bá rĩ pi ẽ íngúkí ma 'díní ku.

42 'Bo á nĩ ĩmi rá. Á nĩ rá ĩm̃i ẹ̀sì agá 'dãlé, ĩmi lěkí Múngú ri kuyé.

43 Má ímú má Ẹtẹ̀pì ā rù sĩ, 'bo ĩmi ā'yìkí ma kuyé, 'bo 'bá āzi túngú ni ímú dō ívé tã be ĩmi vú, ĩmi ĩrivé tã ā'yĩ rá.

44 ĩmi lěkí íngúngará 'bá āzi ní rizú ĩmi íngúzú rĩ áyu, 'bo ĩmi gākí tã Múngú adripi 'yéṅá ālu rĩ ní lěé ĩmi íngúzú rĩ 'ogá sĩ. ĩmi ícó ma ẹ̀'yì íngóni íngóni?

45 “‘Bo lě ĩmi ũsũkí 'yozú kínĩ, ma ĩmi tō má Ẹtẹ̀pì ẹ̀ndrẹ̀tì gé rá 'díní ku. Mósē ĩmi ní ẹ̀sì 'bãá drì ni gé 'dĩri, ĩri ímú ĩmi tō nĩ.

46 ĩmi ẹ̀'yìkí dō té Mósē vé tã rá, ĩmi té ícó ma ẹ̀'yì rá, ā'diātāsīyā tã Mósē ní sĩĩ 'dĩri, ĩri tã mávė

rĩ.

⁴⁷ 'Bo ĩmi ẹ'yĩkí tã Mósē ní sǐ rĩ pi kuyé píri, ĩmi ícọ tã má ní 'yoó rĩ ẹ'yĩ íngóni íngóni?"

6

Yésũ sē ānyāngā nyaá āgō élifũ tǔwú pi ní
(*Mátáyo 14:13-21; Mārākō 6:30-44; Lúkã 9:10-17*)

¹ Tã 'dĩri ã vùdrĩ gé, Yésũ ní ngazú zozú muzú yĩi bālālã Gālíláyã vé rĩ agásĩ alá 'dǎá, yĩi 'dĩri ã rú ĩ kpá zì Tǐbérìyã.

² 'Bá bǐtríká 'dekí muzú ĩri ã vùdrĩ gé sǐ vǔrã ĩri ní muzú 'dǎri gé, ã'diātāsīyã kòpi ndrekí tã āyāzú āyāyã ĩri ní 'oó 'bá drã be rĩ pi ídrízú 'dĩri.

³ Kúru Yésũ pi ní tuzú muzú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be ĩrã drĩgé 'dǎá, kòpi ní úrízú vūgá.

⁴ Ísúzú ǔmũ Ụ'dú Múngú ní Ẹlìzú Yāhùdĩ rĩ pi vé Jó tì gé sǐ rĩ vé rĩ nyazú rĩ ícá ĩnyinjá gí.

⁵ Yésũ kã rií 'ĩ gārã úndré, ndre 'bá kárákará pi ri ímú 'í vúgá nǔó, ĩri ní Pǐlípũ ri zìzú kǐnĩ, "'Bá ānyāngā ísú je ngūgá caápi 'bá nǔ'bée ní céré?"

⁶ Yésũ zì Pǐlípũ ri 'dini lèzú nǐzú ámázú dō Pǐlípũ nǐ ũkpō 'í ní ẹzì ngazú rĩ rá, 'bo nǐ tã 'í ní lèé 'oó rĩ ĩnógòsì gí.

⁷ Pǐlípũ ní újázú Yésũ ní kǐnĩ, "'Bá lèkí dō 'bá 'dĩ'bée ālu ālu céré ẹ ísúkí ānyāngā mǎdāṅá nyaá, mǔfēngā fífí ẹnjǐpi ẹnjǐnǐ* 'bá ní lèzú ānyāngā jezú rĩ, ĩri ca mǔdũrũlũ ĩrĩ, 'bo mǔfēngā 'dĩri adri ambamba!"

* **6:7 6:7** *Mǔfēngā fífí ẹnjǐpi ẹnjǐnǐ rĩ:* 'Bá rĩ nga dō ẹzì ụ'dú ālu, ĩ 'bá rĩ ũfē mǔfēngā fífí ẹnjǐpi ẹnjǐnǐ ālu ni sí.

8 Āndēréyā Sīmonā Pētēro ẹdrīpi riipi Yēsū ā pámvú ūbīipi rī ní 'yozú kīnī,

9 “Mvá ágóná āzi 'bā āsámvú gé nōgónō, ĩri pánga be tōwú, ĩ'bī be ĩrī, 'bo awakí dō 'bá kárakará nō'bée ní, ĩri nyo ca kōpi ní rá?”

10 Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, “Īmi lūkí 'bá rī pi ní, kōpi ā úríkí vūgá.” Āngū 'dāri dụ kú céré ásé rú, kúru 'bá rī pi ní úrízú céré vūgá, āgō† rī pi ícó ca élīfū tōwú (5,000) rá.

11 Yēsū ní pánga rī pi í'dúzú, ĩri ní Múngú ní ōwō'dífō sēzú, ĩri ní kúru sēzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi drígé, kōpi ní 'dezú awazú 'bá úrí'bá kú rō'bō 'dī'bée ní, sū kōpi ní lēé rī tīnī. Īri ní kpá ĩ'bī rī í'dúzú, ōwō'dífō sēzú Múngú ní, ĩri ní kpá sēzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi drígé, kōpi ní awazú ícózú 'bá rī pi ní céré, sū kōpi ní lēé rī tīnī.

12 'Bá rī pi kâ ānyāngā rī ĩsú nyaá caá ĩ vú sī céré gí, Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, “Īmi úmúkí ānyāngā ẹ ĩmbītā ĩ ní nyaá tí rī 'bāá céré vūrā ālu gé, ẹ izakí ku.”

13 Kōpi kâ ānyāngā rī ẹ ĩmbītā úmú, kōpi úmúkí caá ūvú ā 'a mụdrī drī ní ĩrī.

14 'Bá rī pi kâ tā Yēsū ní 'oó āyāzú āyāyā 'dīri ndreé, kōpi í'dókí ríí átá kīnī, “Ádarú ágó nōri nẹbī ĩ ní 'yoó kīnī, ĩri ímú 'bá nyōḡkú nōri drígé rī pi āsámvú gé rī 'i.”

15 Yēsū kâ ndreé 'bá rī pi lēkí 'i mī 'bāá adrii 'bāgú ívé ni rú ūkpō sī, ĩri ní fūzú mụzú adrizú

† 6:10 6:10 Āgō: Lākí ūkú rī pi anjíná rī pi be kuyé.

írã drĩgé 'dãlé ọ'dúkùlegúsì.

Yèsũ mu yĩ drĩgé sĩ pá sĩ
(*Mátayo 14:22-27; Mārākō 6:45-52*)

¹⁶ Kã mujú adrií ùndréná 'dãri sĩ, 'bá Yèsũ ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní 'dezú mužú yĩ bãlãlã rĩ gé 'dãá,

¹⁷ kọpi ní tuzú kùlúmgbã agá, kọpi ní í'dózú zozú mužú álé kũrú Kãpãrãnãúmã gá 'dãá. Ængũ rĩ ni, ísú Yèsũ ca drĩ kọpi vúgá 'dãá kuyé.

¹⁸ Ûlí ùkpõ be ni ní vızú, sē yĩ rĩ úvá ãní ngũyá ngũyá.

¹⁹ 'Bá Yèsũ ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi kã kùlúmgbã rĩ sōó mužú caá máyĩlĩ‡ na dõku sũ, kọpi ní Yèsũ ri ndrezú, ïri ri ímú yĩ rĩ drĩgé sĩ pá sĩ, ícã ïnyinã kùlúmgbã rĩ ã gãrã gá, sē ùrĩ ímvú kọpi ãní ambamba.

²⁰ Yèsũ ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, "Ìmi 'okí ùrĩ sĩ ku, 'bá rĩ ma 'i."

²¹ Kọpi ùtėkí ïri kú ùrē lězú ïri é'yízú fizú ï vúgá kùlúmgbã agá 'dãá. Mbělėnjá kọpi ní cazú vũrã ï ní lězú mužú rĩ gé.

'Bá rĩ pi rikí Yèsũ ri ndãá

²² Kã adrií drũ 'dĩni, 'bá bĩtrĩká adri'bá yĩ bãlãlã rĩ vé wõqkõ álé sĩ rĩ gé rĩ pi nĩkí ámá rá, ándúru kùlúmgbã pá tuúpi kú 'dãlé rĩ 'yéná ãlu. Kọpi nĩkí ámá rá 'yozú kĩnĩ, Yèsũ fi kùlúmgbã ïrivé 'bá ïri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní mužú rĩ agá 'dãá kuyé, kọpi kukí ïri kú vúlé.

²³ Kúru kùlúmgbã urukọ íngákí Tĩbérĩyã gálésĩ, ímúkí pá tuú vũrã Úpí Yèsũ ní òwõ'dífõ

‡ **6:19 6:19** *Máyĩlĩ*: 'Bá ri ícõ ẹcĩ tu ca máyĩlĩ na sã ãlu agá.

sězú Múngú ní ãnyāngã ã tã sī, gōzú sězú nyazú āgō élifū tōwú pi ní 'dāri gé.

24 'Bá bītríká 'dī'bée kã nīi áamá Yēsū pi ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be 'dāáyo, kōpi ní tuzú kúlúmgbá 'dī'bée agá, zozú mužú yīi bālālā 'dīri agásī kūrú Kāpārānāumã vé rī gé, Yēsū ri ndāá.

Yēsū ri 'bá idri sēepi ni

25 'Bá bītríká 'dī'bée kã caá Yēsū ri ísú yīi bālālā rī gé alé 'dálé, kōpi ní 'yozú kīnī, “Ímbápi, mí ícá nōlé íngóni íngóni?”

26 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Ádarú ĩmi ri ma ndā, ã'diātāsīyā má ní ĩmi ní ãnyāngã sēé nyaá rī sī, adri 'yozú kīnī tã āyāzú āyāyā ĩmi ní ndree 'dī'bée sī kuyé.

27 Lē ĩmi rikí ẹsī 'bāá 'yéná rizú ãnyāngã nyōókú drīgé nōgó ábá'bée ábábã rī pi vé ẹzī ngazú áyu ku, lē ĩmi 'bākí ẹsī rizú ãnyāngã idri 'dáni'dáni rī sēepi rī vé ẹzī ngazú. Ma 'Bá Mvá 'i, ma ímú ãnyāngã rī sēé ĩmi ní nī, ã'diātāsīyā má Ẹtẹpi Múngú sē má ní ūkpō tã 'dīri 'ozú nī.”

28 Kōpi ní ĩri zizú kīnī, “'Bā 'okí ã'di tã Múngú ní lēé 'bā 'okí rī 'duzú ngazú?”

29 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Tã Múngú ní lēé ĩmi 'okí rī, lē ĩmi ẹ'yīkí 'bá 'í ní ĩpēé 'dīri.”

30 Kōpi ní újázú kīnī, “Lē mī 'o tã āyāzú āyāyā ni ūgbále, 'bā íbí mi ẹ'yī ndō. Ngá mí ní ícá 'oó 'dīgé rá rī ã'di?”

31 'Bá ẹ'bípi nyakí ǎnyǎngǎ ĩ ní zịí mánǎŞ rĩ ǎngũ ǎ'wí cínyáfǎ rú rĩ agá 'dǎá, sụ ĩ ní sǐ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ tịni, 'Múngú sẹ kọpi ní ǎnyǎngǎ nyaanya ni íngázú 'bũ gélésíla.' ”

32 Yésũ ní 'yozú kọpi ní kīnī, “ǎnyǎngǎ ĩ ní sẹé ĩmi ní 'dĩri, adri 'yozú kīnī Mósẹ sẹ nĩ kuyé, ǎnyǎngǎ 'dĩri íngá 'bũ gélésíla, má Ẹtẹpi sẹ ĩmi ní nĩ. Má Ẹtẹpi ri ǎnyǎngǎ áda rĩ sẹ ĩmi ní nĩ.

33 ǎnyǎngǎ Múngú ní ĩsẹé ĩmi ní íngápi 'bũ gélésíla rĩ, ĩri ma 'i, ma ǎnyǎngǎ idri sẹepi 'bá rĩ pi ní nyọókú drịgé nǒgó rĩ.”

34 'Bá rĩ pi ní 'yozú kīnī, “Úpi, 'í sẹ 'bá ní ǎnyǎngǎ 'dĩri mụzú dđi dđi.”

35 Yésũ ní 'yozú kọpi ní kīnī, “Ma ǎnyǎngǎ riipi idri sẹepi rĩ. 'Bá ímụpi má vúgá ma ẹ'yǐpi rá rĩ, ẹbírí gō ĩri fuú dđi ku, ǎzini yǐí úvá gō ĩri ndeé dđi ku.

36 'Bo ĩmi ndrekí dō ma rá drǎáasīyǎ, ĩmi ẹ'yǐki ma kuyé.

37 'Bá má Ẹtẹpi ní ẹzịí má ní gí rĩ pi ímụ má vúgá. 'Bá ímụ' 'bá má vúgá rĩ pi, á gǎ kọpi ǎluǎni ku.

38 Má ímụ 'bũ gé 'dǎásī vūgá nǒgó tǎ Múngú ní ma ípězú rĩ 'duú ngaá, adri 'yozú kīnī tǎ má ní lẹé ngaá mâ drị sī ni kuyé.

39 Tǎ íngápi Múngú ma ípěepi rĩ ẹ ẹsị agá rĩ, ĩri 'dĩ, 'bá céré ĩri ní sẹé má ní rĩ pi, á 'be ǎlu ni

---

Ş 6:31 6:31 *Mánǎ*: Mánǎ ri ǎnyǎngǎ Múngú ní ĩsẹé 'bá Ẫserélẹ vé rĩ pi ní rĩ. Ẫsẹ sǎ kọpi ní adrizú ǎngũ ǎ'wí cínyáfǎ rú rĩ agá 'dǎá ílĩ pũkú sụ rĩ gé. 'Í lǎ Wűngára 16:1-36. 6:31 6:31 Wűngára 16:4; Nēmáyǎ 9:15; Sǎwụmǎ 78:24-25

ãvĩi ku. Ma kôpi inga gô ídri rú ú'dú ùdũ vé rĩ gé.

40 Tã má Ètèpì ní lèé rĩ, ìri 'dĩ, ma Mvá rú, 'bá ma ndre'bá rá, ãzini ma è'yĩ'bá rá rĩ pi, kôpi ídri 'dáni'dáni rĩ ìsú rá, ma ímù kôpi inga gô ídri rú ú'dú má ní ìgôzú gé."

41 Tã Yésũ ní 'yoó 'i ãnyāngā íbípi 'bũ gélésĩla rĩ sĩ, sē Yāhúdĩ bítríká rĩ pi rikí unuú ānĩ ununu.

42 Kôpi rikí ì uzijì ì āsámvú gé sĩ kínĩ, "Mvá 'dĩri adri nyo Yésũ Yôsépā mvópì 'i kuyé? 'Bá nĩkí étèpì pí èndrèpì be rá, ìri ícò 'yo kínĩ 'í íngá 'bũ gélésĩla íngóni íngóni?"

43 'Bo Yésũ ní újázú kôpi ní kĩnĩ, "Lē ìmi rikí unuú ìmi āsámvú gé sĩ ku.

44 Má Ètèpì ìpē dō 'bá rĩ nĩ kuyé, ícò ícá má vúgá ku, ma ímù ìri inga gô ídri rú ú'dú má ní ìgôzú rĩ gé.

45 Sũ nèbĩ rĩ pi ní sĩ rĩ tĩnì, 'Múngú ri ímù kôpi ímbá céré nĩ.' 'Bá ālu ālu má Ètèpì vé tā yì'bá rá, ãzini ìrivé tā ùnĩ'bá rĩ pi ímù má vúgá nĩ.

46 'Bá āzi ndre má Ètèpì ri kuyé, 'yèṅá ma ímùpi Múngú vúgálésĩ rĩ, á ndre má Ètèpì ri nĩ.

47 Ádarú á 'yo ìmi ní, 'bá mávé tā è'yĩpì rá rĩ, ìri ídri 'dáni'dáni rĩ ìsú nĩ.

48 Ma ãnyāngā riipi ídri sēepi rĩ.

49 Ìmi è'bìpìì rikí ọtù mánā nyaá ásé agá 'dāá, 'bo kôpi ùdrákì rá.

50 'Bo ãnyāngā íngápi 'bũ gélésĩ rĩ, ìri 'dĩni, 'bá rĩ nya dō ãnyāngā 'dĩri, ícò drāá ku.

51 Ma ãnyāngā íngápi 'bũ gélésĩ rĩ 'i, 'bá rĩ nya dō ãnyāngā 'dĩri, ìri adri lēmgbērē rú. ãnyāngā

'dīri, ĩri mávé rụ'báná má ní ímụ adíí sēē drāā 'báná nyōókú drịgē nōgó rĩ pi vé ídri ā tā sī rĩ 'i."

⁵² Yāhụđị rĩ pi ní í' dózú āgátá gāzú ĩ āsámvú gé sī kīnī, "Ágó 'dīri ícó 'í rụ'báná sē nya 'báná ní íngóni íngóni?"

⁵³ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ádarú á 'yo ĩmi ní, ma 'Bá Mv́á 'i, ĩmi nyakí dō mávé rụ'báná kuyé, āzini ĩmi mvụkí dō mávé ārị kuyé, ĩmi ícókí adrií ídri rú ku.

⁵⁴ 'Bá mávé rụ'báná nyaápi, āzini mávé ārị mvụpị rĩ, ĩri ídri 'dání'dání rĩ ĩsụ nĩ, ma ímụ ĩri sē íngá gō ídri rú ụ'dụ ụđụ vé rĩ gé.

⁵⁵ Mávé rụ'báná, ĩri ínyá áda ni, āzini mávé ārị, ĩri ngá mvụmụvụ áda ni.

⁵⁶ 'Bá mávé rụ'báná nya'báná rĩ pi, āzini mávé ārị mvụ'báná rĩ pi, kōpi adri 'báná mávé ni, ma kpá adri 'báná kōpivé ni.

⁵⁷ Má Ẹtẹpị adriípi lēmgbērē rú rĩ ĩpē ma nĩ, ma ri adri ídri rú ĩrivé ũkpō sī, 'báná rĩ nya dō mávé rụ'báná, ĩri adri ídri rú ũkpō mávé rĩ sī.

⁵⁸ Ānyāngā íngápi 'bū gélésīla 'dīri adri sū mánā ĩmi ẹ'bípị ní nyaá, vudrị ni gé, kōpi ní ũdrāzú rá 'dāri tịni ku. 'Bá ānyāngā 'dīri nyaápi rĩ, ĩri adri mvuzú lēmgbērē rú."

⁵⁹ Yēsū 'yo tā 'dīri ĩsụ ākūdē ĩri ri āngū ímbá Jó Múngú ri Zịzú rĩ agá Kāpārānāụmā gá.*

Ídri 'dání'dání rĩ vé tā

* **6:59 6:59** *Jó Múngú ri Zịzú rĩ:* Yāhụđị rĩ pi vé Jó Múngú ri Zịzú rĩ pi kárakará kịrụ rĩ pi agásī āndiāndi, kōpi ri ĩ úmú Búkú Múngú vé rĩ lā, āzini kōpi ri Múngú ri ĩnị Ụ'dụ Sābātā vé rĩ gé.

60 'Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi kâ tâ Yēsũ ní 'yoó 'dĩri yĩ, kòpi ní 'yozú kĩnĩ, "Tã Yēsũ ní 'yoó 'dĩri mbamba, 'bá ãzi ícò tâ 'dĩri ã'yĩ ku."

61 Yēsũ nĩ áamá bá 'yozú kĩnĩ, 'bá 'î pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ri unu tâ 'í ní 'yoó 'dĩri sĩ. Yēsũ ní kòpi zìzú kĩnĩ, "Tã má ní 'yoó 'dĩri, ìri ìmĩ drĩ iza iza tĩnì ãsĩ?"

62 'Bo ìmi ndrekí dõ 'Bá Mvá ri mvi gõ 'bũ gé vũrã 'í ní íngázú rĩ gé 'dãlé, ìmi 'okí rí ìmi íngóni?"

63 Índrí Uleterè rĩ ídri sē nĩ, ũkpõ rụ' 'bá nōri vé rĩ 'o ngá ãzi ku. Átángá má ní átá ìmi ní 'dĩri, Índrí Uleterè rĩ lũ má ní nĩ, mávé átángá rĩ ídri sē.

64 'Bo 'bá ụrụkọ ìmi ãsámvú gé 'dĩgé gākí mávé tâ ẹ'yĩgá sĩ." Yēsũ 'yo tâ 'dĩri 'dĩni, ã'diãtãsiyã í'dóngará gá 'dãá, Yēsũ nĩ 'bá 'i ẹ'yĩ' 'bá kuyé rĩ pi rá, ãzini nĩ 'bá ímụpi 'î ùli 'beépi rĩ rá.

65 Kúru Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, "'Bá ụrụkọ ní gãá mávé tâ ẹ'yĩgá sĩ rĩ sĩ, má ní 'yozú ìmi ní, má Ẹtẹpị ã'yĩ dõ 'bá rĩ nĩ kuyé, ícò ímụ má vúgá ku ãní."

66 Tã Yēsũ ní 'yoó 'dĩri sĩ, 'bá kárakarã ìri ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi gōkí ì njeé fũú ìri ã rụ' 'bá gá sĩ ãmvé.

67 Yēsũ ní 'bá 'î pámvú ũbĩ' 'bá mụdrĩ drĩ ni ìrĩ 'dĩ'bée zìzú kĩnĩ, "Ìmi lēkí kpá fũú mụzú ìndĩ?"

68 Sịmónã Pétēró ní újázú Yēsũ ní kĩnĩ, "Úpí, 'bã mụkí rí ã'di vúgá? Mívé átángá, ìri ídri 'dání'dání rĩ sē nĩ.

69 'Bá ẹ'yĩkí mi gí, 'bá nĩkí rá 'yozú kĩnĩ, mi 'Bá Uleterè Múngú vé ni."

70 Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'î pámvú ũbī' 'bá rī pi ní kīnī, “Má ũpē ĩmi mụdrī drī ni ĩrī, 'bo 'bá ālu ĩmi āsámvú gé 'dīgé ĩri ādróko†.”

71 'Bá Yēsū ní 'yoó 'dīri, ĩri Yúdā Sīmonā Īsīkārīyótā mvọpī 'i. Yúdā ā adri dō 'bá Yēsū ā pámvú ũbīpi 'bá mụdrī drī ni ĩrī rī pi vé āzi drāāsiyā, ĩri ímú Yēsū ā ũli 'be nī.

7

Yēsū pi édrípī be

1 Tā 'dīri ā vudrī gé, Yēsū ri adrii āngū Gālíláyā vé rī gé, ri ẹcī mụzú kūrú Gālíláyā vé rī pi agásī. Gā mụgá āngū Yūdáyā vé rī gé 'dálé sī, ā'diātāsīyā Yāhūdī rī pi lēkī ĩri 'dī drāā 'dīisī rá.

2 'Bo Yāhūdī rī pi vé ú 'dú rizú Ụmụ Nyazú Gākū rī pi agá rī* ká ícá ĩnyiná gí,

3 Yēsū édrípī ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Í ku vūrā nōri rá, 'í mụ adrii āngū Yūdáyā vé rī agá, 'bá mí pámvú ũbī' 'bá rī pi ā ndrekí rí tā mí ní mụú 'oó ĩ ní āyāzú āyāyā 'dīri.

4 'Bá lēepi adriipi 'bá rī pi ẹndrẹti gé rī, ĩri ívé tā 'o andrekelemgbe, ũzū ívé tā pi ku. Mi dō ri tā āyāzú āyāyā nī 'o, lē 'bá vū drīgé rī pi céré ā nīkí tā mí ní rīi 'oó rī.”

5 Átā édrípī ẹ'yīkí ĩri kuyé.

† **6:70 6:70** *Īri ādróko:* 'Bá ālu Yēsū ní 'yoó ĩri ādróko 'dīri vé ífífí, ĩri 'bá ādróko ní rīi drī ni koó tā 'ongará gá nī. * **7:2 7:2**

Ụmụ ĩ ní Nyaá Gākū rī pi agá rī: Ílī ālu ālu agá, ú 'dú ẹzírí, Yāhūdī rī pi ríkí adrii gākū rī pi agá Yērúsálémā gá, āngū Yūdáyā vé rī agá. Ílī pūkú sụ ọtú kọpi ẹ'bípī ríkí adrii gākū rī pi agá āngū ā'wí cínýáfā rú rī agá 'dāá, kọpi ríkí ílī pūkú sụ ĩ ní adrizú gākū rī pi agá 'dāri ígá. 'Í lā Lẹvītíkā 23:39-43.

⁶ Yésũ ní újázú kôpi ní kînĩ, “Sâ mávé mužú 'dãlé rĩ ícò drĩ kuyé, sâ ìmivé mužú rĩ, ìri ìmi drígé.

⁷ Bá vũ drígé rĩ pi ícókí ìmi ngũú ùnjí ku, kôpi ma ngũ ùnjí, ã'diâtãsĩyã ma ri 'yo, tã kôpi ní rií 'oó rĩ ùnjí.

⁸ Ìmi 'dekí mužú ùmũ rĩ nyangára gá 'dãlé ìyí, á mužú drĩ ùmũ rĩ gé 'dãlé ku, ã'diâtãsĩyã mávé sâ mužú ùmũ rĩ gé 'dãlé rĩ ícò drĩ kuyé.”

⁹ Yésũ kã átá 'díní, áwí adrií ãngũ Gãlíláyã vé rĩ gé 'dãlé.

¹⁰ 'Bo Yésũ édrípíi kã 'deé mužú ùmũ rĩ gé 'dãlé gí, Yésũ ní kpá gõzú 'dezú mužú, 'bo mužú andrekelemgbe kuyé, mužú ívé rĩ ùgúzã rú.

¹¹ Ambugu Yãhũdĩ rĩ pi vé rĩ pi rikí Yésũ ri úndré 'bá rĩ pi ãsámvú gé sĩ ùmũ rĩ gé 'dãlé, kôpi rikí uzijí kînĩ, “Ágó rĩ íngãá?”

¹² 'Bá rĩ pi rikí átá ì ãsámvú gé sĩ ùyõkõyõ sĩ ìri ã tã sĩ, urukõ ni pi kînĩ, “Ìri 'bá múké.”

Urukõ ni pi kînĩ, “Ìri 'bá riípi 'bá rĩ pi ã mĩ ù'bãápi ni.”

¹³ 'Bo 'bá ãzi ìri ã tã átápi gúnyá agá ni 'dãáyo, ã'diâtãsĩyã kôpi rikí ambugu Yãhũdĩ rĩ pi vé rĩ pi ruú.

Yésũ ímbá 'bá rĩ pi Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá

¹⁴ Kúru ùmũ rĩ vé nyangára kã 'duú caá ú'dú sù, Yésũ ní fizú mužú Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá, ìri ní 'dezú rizú 'bá rĩ pi ímbázú.

¹⁵ Ambugu Yãhũdĩ rĩ pi vé rĩ pi kã ìrivé ímbángará 'dĩri yíi, kôpi ãyãkí ãní ãyãyã, kôpi

kínĩ, “Ágó 'dĩri nĩ tã kárákará 'dĩni íngũgá, ịsúzó ímbákí ìri kuyé?”

16 Yésũ ní újázú kòpì ní kìnĩ, “Ma ri tã mávè ni ímbá kuyé, ma ri tã 'bá ma ìpěepi rĩ vé rĩ ímbá.

17 'Bá lěepi tã Múngú ní lěé ã 'okí rĩ 'duúpi ngaápi rĩ, ìri ícò tã má ní 'oó rĩ nĩ áamá rá, dõ ma ri tã íngápi Múngú vúgá ni ímbá, dõku ma ri tã mávè ni ímbá.

18 'Bá riípi ívé tã átápi ùgõgõlé rú rĩ, ìri ri 'i íngú, 'bo 'bá riípi ẹzị ngaápi 'bá 'i ìpěepi rĩ íngúzú rĩ, ìri 'bá tã áda 'oópi ni, ìri 'bá ùnjõ ákó ni.

19 Mósè sè ìmi ní tǎimbị rĩ rá, adri 'dĩni kuyé? 'Bo ìmi ǎsámvú gé 'dĩgé, 'bá ǎzi tró tǎimbị Mósè vé rĩ 'duúpi ngaápi ni 'dǎáyo. Ngá ìmi ní lězú ma 'dịzú drǎzú rĩ ǎ'di?”

20 'Bá bịtríká rĩ pi ní újázú ìri ní kìnĩ, “Índrì ùnjí† fi mí drĩgé gí, 'bá lěepi mi 'dịpi rĩ ǎ'di 'i?”

21 Yésũ ní újázú kòpì ní kìnĩ, “Má ídrì ándúrú 'bá drǎ be ni ù'dụ Sábátǎ vé rĩ gé, sè céré ìmi ní ǎyǎngára.

22 'Bo ìmi rụkí tǎimbị Mósè vé ì ní rizú ágélé ẹ tị úlịzú rĩ,‡ ìmi ri anji ǎgõ rĩ pi ǎ ágélé ẹ tị úlị ù'dụ Sábátǎ vé rĩ gé. 'Bo mēre ágélé ẹ tị úlịzú 'dĩri í'dó 'i Mósè vúgá kuyé, í'dó 'i ǎbūrámǎ vúgá.

† **7:20 7:20** *Índrì ùnjí*: Ìri ándúrú mǎlǎyíkǎ Múngú vé rĩ pi vé ǎzi 'bụ gé 'dǎá, nǎ tǎimbị Múngú vé rĩ, Sǎtǎnǎ ri kòpivé ǎmbúgú. Múngú ídró kòpì 'bụ gé 'dǎásí vúgá nǎó, kòpì gókí ufuú índrì ùnjí, kòpì ri 'bá rĩ pi ní ìzǎngǎ sè vù drĩgé nǎgó. 'Í lǎ I'dangará 12:7-9. ‡ **7:22 7:22** *Tǎ ì ní ágélé ẹ tị úlịzú rĩ*: Múngú lù ǎbūrámǎ ní kìnĩ, anji ǎgõ ǎbūrámǎ vé rĩ pi adrikí dõ caá ù'dụ ǎrõ gí, lě ǎ úlịkí kòpì ǎ ágélé ẹ tị rá, lüzú kìnĩ, kòpì anji Múngú vé ni. 'Í lǎ Í'dóngára 17:9-14.

23 Dô ĩ mvá ágónjá ã ágélé ě tị lị ụ'dụ Sābátā vé rĩ gé rá, ã ñókí rí tǎĩmbị Mósē vé rĩ ku píri, tǎ sēépi ĩmi ẹsị ní vezú má ní 'bá ídrízú ụ'dụ Sābátā vé rĩ gé rĩ sị rĩ ã'di?

24 Lē ĩmi rikí 'bá rĩ pi vé rụ'bá ǎmvé rĩ ndreeé, kòpivé tǎ lịzú ǎní ku, lē ĩmi lịkí 'bá rĩ pi vé tǎ pịri."

Yēsū ri Kúrísítō 'i?

25 'Bá ụrụkọ'bée adri'bá Yẹrūsālémā gá 'dǎá rĩ pi rikí átá kǐnī, "Ágó 'dĩri adri nyo 'bá ambugu Yǎhúdị rĩ pi vé rĩ pi ní lēé dị drǎ rá rĩ 'i kuyé?"

26 ĩmi ndrekí drĩ ká, ĩri ri átá gúnyá ǎsámvú gé, 'bá ǎzi átápi ĩri ã tǎ sị ũnjí ni tró 'dǎáyo. 'Bávé 'bá ambugu Yǎhúdị vé rĩ pi ñíkí nyo ámá rá 'yozú kǐnī, ádarú ĩri Kúrísítō 'i 'dǐni rá?"

27 'Bá ñíkí vūrǎ ágó 'dĩri ní íbízú ímụzú rĩ rá, Kúrísítō kǎdō ícá, 'bá ǎzi ñị vūrǎ ĩri ní íbízú ímụzú rĩ ku."

28 Yēsū kǎ rií 'bá rĩ pi ímbá Jọ Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dǎá, ri átá ụ'dụkọ be ụrụ 'dǎá kǐnī, "Ĕ, ĩmi ñíkí ma rá, ĩmi ñíkí vūrǎ má ní ímụzú rĩ rá. Má ímụ nōgó mávé ũkpō sị kuyé, 'bá ma ĩpēépi rĩ vé tǎ, ĩri tǎ áda, 'bo ĩmi ñíkí ĩri kuyé.

29 'Bo á ñị ĩri rá, ã'diātāsīyǎ má íbị ímụ ĩri vúgálésīla, ĩpē ma ímụzú nī."

30 'Bá ambugu Yǎhúdị rĩ pi vé rĩ lēkí kōdō ĩri rụú, 'bo kòpi rụkí ĩri kuyé, ã'diātāsīyǎ lókí ĩrivé rĩ ní drĩ ícọ kuyé rĩ sị.

31 'Bá bítříká rĩ pi ǎsámvú gé, 'bá kárákará ẹ'yǐkí Yēsū ri rá. Kòpi ní 'yozú kǐnī, "Kúrísítō kǎdō ícá, ĩri nyo ímụ tǎ ǎyǎzú ǎyǎyǎ ni 'o ágó nōri vé rĩ ndē rá?"

Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi lēkí ã rukí Yēsũ ri

³² Fārúsĩ rĩ pi kâ yĩ 'bá bĩtríká rĩ pi ri Yēsũ ã tã ndrĩ, kòpi úmúkí ĩ atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi be, kòpi ní ãngáráwá ri'bá Jó Múngú vé rĩ ütē'bá rĩ pi pēzú mužú Yēsũ ri ruzú.

³³ Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, “Ma adri ĩmi be nōgó lókí be mǎdǎ, kúru ma gō ma újá mu 'bá ma ĩpēpi rĩ vúgá 'dǎá ũzi.

³⁴ 'Bo ĩmi ma ndǎ rá, ĩmi ícókí ma ĩsú ku. Vūrǎ má ní mužú adrizú rĩ, ĩmi ícókí caá 'a ni gé ku.”

³⁵ Yǎhúdĩ ambugu rĩ pi rikí átá ĩ ãsámví gé sĩ kínĩ, “Ágó rĩ ní 'yozú kínĩ 'bá ícókí 'i ĩsú ku rĩ, ágó rĩ lē mužú ngōlé? Ágó rĩ lē mužú 'bávé 'bá ĩ íré'bá adri'bá Ğĩrikĩ rĩ pi ãsámví gé rĩ pi vúgá, lē Ğĩrikĩ rĩ pi ímbá ĩndĩ?

³⁶ Tǎ ĩri ní 'yoó kínĩ, “Ĭmi ímú ma ndǎ, 'bo ĩmi ícókí ma ĩsú ku, vūrǎ má ní mužú adrizú rĩ, ĩmi ícókí caá 'a ni gé 'dǎlé ku' 'dĩri vé ífífí ã'di?”

Yēsũ ẹzi yĩ idri sēepi rĩ vé tǎ

³⁷ Ụ'dú ụmụ rĩ nyazú rĩ vé ụdụS gé, ụ'dú 'dǎri ụ'dú ãmbúgú, Yēsũ nga átá ụ'dúkó be uru 'dǎá

---

§ 7:37 7:37 Ụ'dú ẹzĩrĩ ụmụ nyazú rĩ gé, atala rĩ pi yĩ ĩbē, kòpi jĩ Jó Múngú vé rĩ agá 'dǎá, Múngú ri íngúzú, Múngú ní yĩ sēé ĩ ẹ'bípĩ ní rĩ sĩ. 'Bá rĩ pi kpá ímú Múngú ri íngú tǎkĩri ĩri ní ímú sēé ĩ ní rĩ sĩ ụ'dú ụdụ vé rĩ pi gé. Ụ'dú ụmụ nyazú rĩ vé ụdụ gé, atala rĩ pi jĩkí yĩ Jó Múngú vé rĩ agá 'dǎá ku. 'Bo 'bá rĩ pi ri Múngú ri íngú ãngú Múngú ní sēé ĩ ní adrizú 'a ni gé rĩ sĩ. ãngú 'dĩri agá, yĩ rĩ pi ambamba, āzini Múngú sē ngá kòpi ní lēé rĩ pi ārēvú céré rá. Ụ'dú ụdụ vé 'dǎri rĩ gé, Yēsũ kĩnĩ, “'Bá rĩ ẹ'yĩ dō ma rá, yĩ idri sēepi 'dĩri ímú ídĩ ifũ ĩri ē ẹsĩ agásĩ.”

kīnī, “Bá rī dō yīī úvá be, ē ímú má vúgá nōó, ā mvu yīī rī.

38 'Bá rī ẹ'yī dō ma rá, yīī ídri sēepi 'dīri ímú ídī ífū ĩri ē ẹsī agásī, sū Búkū Múngú vé rī ní 'yoó rī tīni.”

39 Tā ĩri ní 'yoó yīī ídri sēepi 'dīri, ĩri ri Índrī Uletere ĩ ní ímú sēé 'bá ālu ālu ĩri ẹ'yī 'bá gí rī pi ní rī i'da. Lókí 'dāri gé, ịsúzá sēkí drī Índrī Uletere rī 'bá rī pi ní kuyé, ā'diātāsīyā Yēsū fi drī ũnyī ĩ ní ímúzá ĩri íngúzú 'dāri agá kuyé.

40 'Bá bītríká 'dī'bée kâ tā Yēsū ní 'yoó 'dīri yīī, 'bá rī pi ā ụrụkọ kīnī, “Ádarú ágó adriipi nẹbī rú rī,* ĩri 'dī.”

41 'Bá rī pi ā ụrụkọ kīnī, “Ágó rī Kúrísítō 'i.”

Ụrụkọ ni pi kīnī, “'Bá rī adri Kúrísítō 'i ku, Kúrísítō ri ímú āngū Gālíláyā vé rī gélésī íngóni íngóni?

42 Búkū Múngú vé rī lū uletere kīnī, ĩ ímú Kúrísítō ri tī ífū úyú Dāwúđī† vé rī agá, kūrú Bētēlémē ĩ ní Dāwúđī ri tizú rī agá.”‡

43 'Bá rī pi acokí ĩ āsámvú ĩrī Yēsū vé tā sī.

---

* **7:40 7:40** *Nẹbī rī*: Kọpi rikí átá nẹbī Mósē ní 'yoó ĩri ímú rá rī vé tā sī. Nẹbī Mósē ní 'yoó 'dīri Yēsū 'i. 'Í lā Dětōrōnómē 18:15-18; Yūwánī 6:14; Ẹzị 3:22-23; Ẹzị 7:37. † **7:42 7:42** *Dāwúđī*: Múngú ịpē Dāwúđī ri adrii 'bāgú Ísērélē rī pi vé ni, ẹzi kīnī, 'bāgú ú'dí ri ímú ífū ịrívé úyú agá, ĩri mālūngā rī rụ mụzú 'dáni'dáni, 'bāgú rī Yēsū Kúrísítō 'i. 'Í lā Sāwúmā 132:11-12; Ẹzị 2:30. Tīkí Dāwúđī ri ịsú ākūdē ịlí rī ca élifū ālu (1,000) gí, ịlí 'dāri gé, ịsú tīkí drī Yēsū Kúrísítō ri kuyé. 'Í lā 2 Sāmüélē 5:2; Míkā 5:2; Mātáyo 2:1; Lúkā 2:1-6. ‡ **7:42 7:42** Tīkí Yēsū ri Bētēlémē gá, úyú Dāwúđī vé rī agá. 'Í lā Lúkā 2:4-7; Mātáyo 2:1-6.

44 'Bá ɔ̀rɔ̀kɔ̀ lě́kí ã́rì rùú, 'bo 'bá ắzì úló rù 'bá nì kuyé.

Drĩkoma Yāhúđĩ rĩ pi vé rĩ gā́kí Yēsũ ri ẹ̀'yĩgá sĩ

45 'Bá Jó Múngú vé rĩ ùtē 'bá rĩ pi ká ì újá gōó atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi vúgá ắzìni Fārúsĩ rĩ pi vúgá 'dā́á, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi Fārúsĩ rĩ pi be zìkí kòpi kìnĩ, “Ìmi ùjìkí Yēsũ ri ìmúzú ìndĩ kuyé ắsĩ?”

46 Kòpi ní újázú kìnĩ, “'Bá yìkí ắvũ nì 'bá ắzì átápì ágó 'dĩrì tịnì nì kuyé.”

47 Fārúsĩ rĩ pi kìnĩ, “'Ũ'bā kpá ìmî mị gí tịnì ắsĩ?”

48 'Bā drĩkoma rú Fārúsĩ rĩ pi be, 'bá ắzì nyo 'bā ắsámvú gé ã́rìvé tã ẹ̀'yĩpì nì anigé?

49 'Bá bĩtríká Yēsũ ắ pámvú ùbĩ 'bá 'dĩ'bée nĩkí tã́mbì Mósè vé rĩ kuyé, kòpi tã ùnjí ìsú Múngú drĩgé rá.”

50 Nìkòdémã Fārúsĩ rĩ pi vé ắzì ándúrù mùpì Yēsũ vúgá 'dã́lé rĩ ní 'yozú kìnĩ,

51 “Tã́mbì 'bávé rĩ ắ'yĩ nyo ì ní tã lizú 'bá ắzì drĩgé ìsúzú yìkí ã́rìvé tì kuyé, ắzìni nĩkí ã́rìvé tã 'oó rĩ kuyé 'dĩni rá?”

52 Kòpi ní újázú kìnĩ, “Mí kpá Gālíláyāgú yā? 'Í lã drĩ Búkũ Múngú vé rĩ ká, mì ìsú sĩkí 'a nì gé 'dã́lé kìnĩ, nẹ́bì ícò ìfũú ắngũ Gālíláyã vé rĩ agá ku.”

53 Kúru 'bá ắlu ắlu ní 'dezú mùzú ívé ắngá.Š

Š 7:53 7:53 Átángá véřęšĩ 7:53-8:11 agá 'dĩ'bée, búkũ Yūwání vé ì ní sũ Gĩrĩkĩ tì sĩ drĩdrĩ rĩ agá 'dã́ayo, 'bo gōkí sũ búkũ Yūwání vé vúlé rĩ agá rá.

8

Yēsū trū ũkú ɔwú rú rī

¹ 'Bo Yēsū ní ívé rī 'dezú mužú Írā Ōlívē vé rī gé 'dāá.

² Kā mužú adrií drŭ 'díní, ũ'bútŭ kŭnĭkŭnĭ, Yēsū gō mužú dĭĭ Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá. 'Bá bĭtrĭká rī pi trakí ĭ ĭri ā gārā gá sĭ kŭrŭ, kúru ĭri ní úrízú vŭgá 'dezú rizú 'bá rī pi ímbázú.

³ 'Bá ri 'bá tāimbĭ ímbá 'bá rī pi Fārŭsĭ rī pi be, kōpi ní ũkú ĭ ní ruŭ ágó be ni íjĭzú, kōpi 'bākí ĭri pá tuú 'bá bĭtrĭká 'dĭ'bée ɛndrɛtĭ gé,

⁴ kōpi ní 'yozú Yēsū ní kĭnĭ, "'Bá āngŭ ímbápi rī, ũkú nōri ruŭkí ĭri ágó be.

⁵ Tāimbĭ Mósē vé rī 'yo 'bá ní kĭnĭ, ũkú tā 'oópi 'díní 'dĭri ā úvĭkí ĭri írā sĭ drāá 'dĭísĭ rá. Nóni mi 'yo íngóni?"

⁶ Kōpi zĭkí tā rī 'díní, lēzú lɛtĭ ndāzú Yēsū ā 'yo rí tā, ĭ újákí rí tā āní Yēsū drĭgé bĕnĭ.

'Bo Yēsū ní ɔvŭzú vŭgá, í'dózú tā sĭzú nyōókú gé 'dĭgé únyófi sĭ.

⁷ Kōpi ká rií Yēsū ri uzĭĭ mužú drĭgélé, Yēsū ní kúru ngazú urŭ sĭ, 'yozú kōpi ní kĭnĭ, "Īmi āsámvú gé 'dĭgé, 'bá rī dō ũnjĭkānyā ākó, ā í'dó ũkú rī vĭĭ."

⁸ Yēsū ní kpá gōzú ɔvŭzú tā rī sĭzú nyōókú gé 'dāá dĭĭ.

⁹ 'Bá ũkú rī tō 'bá 'dĭ'bée ká tā Yēsū ní 'yoó 'dĭri yĭĭ, kōpi 'dekí rií ĭ unjeé mužú ālu ālu, ārākā rī pi í'dókí ĭ unjeé mužú drĭdrĭ, kŭkí Yēsū pi pá tuú kúú ũkú rī be 'dālé.

10 Yésũ ní ngazú ury sĩ, ĩri ní ũkú rĩ zizú kĩnĩ, “‘Bá mi tǒ'bá rĩ pi íngǎá? 'Bá mi tǒ'bá 'yo'bá kínĩ, mí 'o ũnjĩkǎnyǎ rĩ pi vé ǎlu kukí 'dĩgé rá?”

11 Ũkú rĩ ní újázú kĩnĩ, “‘Ámbúgú mávé rĩ, 'bá ma tǒ'bá rĩ pi, ǎlu ni aceépi ni 'dǎáyo.”

Yésũ ní 'yozú kĩnĩ, “‘Á lĩ tǎ mí drĩgé ku, 'í 'de mužú, ǎ gǒkí ũnjĩkǎnyǎ 'oó dĩjĩ ku.”

Yésũ ri dĩ ũtúnǎ rú vũ drĩgé nǒgó

12 Yésũ gǒ átá 'bá rĩ pi ní dĩjĩ kĩnĩ, “‘Ma ri ǎngũ ĩngbèrè ũtúnǎ rú 'bá vũ drĩgé nǒgó rĩ pi drĩgé nĩ. 'Bá má pámvú ũbĩpi rĩ, ícǒ écĩ ĩnĩǎ agásĩ ku, ũtúnǎ ǎngũ ĩngbèrèépi rĩ ĩri ẽ drĩ ko mužú tǎ idri ĩsúzú rĩ gé nĩ.”

13 Fǎrũsĩ rĩ pi ní 'yozú Yésũ ní kínĩ, “‘Mi ri mívé tǎ átá ũgǒgǒlé rú, tǎ mí ní átá 'dĩ'bée céré ũnjǒ.”

14 Yésũ ní újázú kǒpi ní kĩnĩ, “‘Má ri dǒ mávé tǎ átá ũgǒgǒlé rú drǎáásĩyǎ, ma ri tǎ áda 'dĩri átá, ǎ'diátásĩyǎ á nĩ vũrǎ má ní ímúzú rĩ rá, ǎzini á nĩ vũrǎ má ní mužú rĩ rá. 'Bo ĩmi nĩkĩ vũrǎ má ní íbízú ímúzú, dǒku má ní rizú mužú rĩ kuyé.

15 ĩmi ri tǎ rĩ lĩ rú'bá rú'bá, á lĩ tǎ 'bá ǎzi drĩgé ku.

16 'Bo té dǒ ma tǎ lĩ rá, tǎ má ní lĩjĩ rĩ, ĩri adri pĩrĩ, ǎ'diátásĩyǎ má adri ǒ'dúkúļe ku tǎ rĩ ǎ lĩngǎrá gá, 'bá má Ẹtépĩ ma ĩpèépi rĩ be.

17 Sĩkĩ ĩmivé búkũ tǎĩmbĩ vé rĩ agá kínĩ, 'bá ĩrĩ tǎ rĩ ndre'bá ĩ mĩ sĩ rĩ pi ẹtĩkĩ dǒ tǎ rĩ rá, tǎ kǒpi ní ẹtĩjĩ 'dĩri, ĩri tǎ áda.

18 Ma ri mávé tǎ ũlũ ũgǒgǒlé rú, má Ẹtépĩ ma ĩpèépi rĩ, ĩri mávé tǎ ĩri ní ndree 'ĩ mĩ sĩ rĩ ẹtĩ nĩ.”

19 Kòpi ní Yèsũ ri zìzú kìnĩ, “Mí ètèpì ri íngólé?”

Yèsũ ní újázú kòpi ní kìnĩ, “Ìmi nìkí ma kuyé, àzini ìmi nìkí kpá má Ètèpì ri kuyé. Ìmi nìkí té dō ma rá, ìmi té ícò má Ètèpì ri nì rá.”

20 Yèsũ ri tã 'dĩri átá ísúzá ìri ri 'bá rĩ pi ímbá Jó Múngú vé rĩ ã bóro gá sòndúkù ì ní rizú ngá úmúzá 'bázú rĩ ã gārā gá. 'Bo 'bá àzi rù tró ìri kuyé, ã'diātāsīyā ìrivé sã ì ní ìri 'dìzú rĩ ní drī ícò kuyé rĩ sī.

21 Yèsũ ní gōzú átázú kòpi ní dīj kìnĩ, “Ma ri mù mù, 'bo ìmi ímù ma ndã rá, ìmi dō ri ùnjìkányã 'o mùzú drīgélé, ìmi ímù ùdrã ku ùnjìkányã agá. Vūrã má ní mùzú rĩ, ìmi ícókí mùyú ãní ku.”

22 Yāhūdī rĩ pi vé drīkoma rĩ pi ní 'yozú kìnĩ, “Yèsũ ní 'yozú 'bá ícókí caá vūrã 'í ní mùzú rĩ gé 'dálé ku rĩ, Yèsũ lē déna 'i 'dīj drãá rá?”

23 Yèsũ ní újázú kòpi ní kìnĩ, “Ìmi 'bá nyòókù drīgé nōgò nì, má íbì ímù 'bù gélésīla, ìmi 'bá nyòókù nōri vé nì, 'bo má adri 'bá nyòókù nōri vé nì ku.

24 Á lū ìmi ní rá, ìmi è'yìkí dō 'yozú kìnĩ 'bá má ní 'yoó rĩ, ìri ma 'i kuyé, ìmi ímù ùdrã ku ùnjìkányã agá.”

25 Kòpi ní ìri zìzú kìnĩ, “Mì ã'di 'i?”

Yèsũ ní újázú kòpi ní kìnĩ, “Má ní té 'yoó ìmi ní drīdrī rĩ tìni, 'bá rĩ ma 'i.

26 Á nì ìmivé ùnjìkányã ã tã rá, ma té ícò tã lì ìmi drīgé rá, 'bo 'bá ma ìpèèpi rĩ vé tã pìrì. Ma ri tã má ní yìj vù ni gé rĩ ùlū 'bá vū drīgé rĩ pi ní.”

27 'Bo kôpi ámakí kuyé 'yozú kînĩ, Yësü ri tã 'í Ètèpì vé rĩ átá.

28 Kúru Yësü ní 'yozú kôpi ní kînĩ, “Ma 'Bá Mvá 'i, ìmi ingakí dō ma pètì alambaku sígè jí ká, ìmi kúru nĩ áamá 'yozú kînĩ, 'bá rĩ ma má ní 'yoó ma 'i rĩ 'i. Á 'o tã mávé ũkpō sī ó'dúkùlẹ ku, ma ri 'yéná tã má Ètèpì ní ẹzìí má ní rĩ ũlũ.

29 'Bá ma ìpèèpi rĩ, ìri má be trù ãlu, ku ma ó'dúkùlẹ kuyé, ã'diātāsīyā ú'dù céré tã má ní 'oó rĩ ìri ní àyìkō sē.”

30 Yësü kã tã rĩ átá 'dini, 'bá kárákará ẹ'yìkí ìri rá.

Anji Ābūrámā vé rĩ pi

31 Yësü ní 'yozú Yāhúdī 'i ẹ'yì'bá jí rĩ pi ní kînĩ, “Tã má ní ímbá rĩ, ìmi 'dúkí dō ngaá rá, ìmi ádarú 'bá mâ pámvú ũbĩ'bá ni pi.

32 Ìmi ícò tã áda rĩ nĩ rá, tã áda rĩ, ìri ícò ìmi ọyù adringará tǔgẹrĩ rú rĩ agásĩ rá.”

33 Kôpi ní újázú ìri ní kînĩ, “Bâ nō'bée úyú Ābūrámā* vé ni, 'bá adrikí tǔgẹrĩ 'bá āzi vé ni kuyé píri, ngá mí ní 'yozú kînĩ, ì 'bâ ọyù adringará tǔgẹrĩ rú rĩ agásĩ rĩ ã'di?”

34 Yësü ní újázú kôpi ní kînĩ, “Ádarú á 'yo ìmi ní, 'bá ũnjĩkányā 'o'bá rĩ pi, kôpi tǔgẹrĩ ũnjĩkányā vé ni.

---

* **8:33 8:33** *Ābūrámā*: Múngú zì Ābūrámā ri kînĩ, ā ku ívé 'bá 'bètì àsámvú gé rĩ pi, ā ku ívé āngū, ā 'de mujì āngū āzi ú'dí ni gé. Ābūrámā ri ẹ'bípì Yāhúdī rĩ pi vé rĩ, tìkí ìri ilí élifū ālu mǔdǔrǔlǔ ārō (1,800) gé, ísù tìkí drī Yësü ri kuyé. 'Í lã Í'dóngará 12-25.

35 'Bá túgẽrĩ rú rĩ adri 'bětĩ ãsámvú gé 'dĩgé mužú nyonyo ku, 'bo mvá ĩ ní tĩ 'bětĩ 'dĩri agá rĩ, ĩri adri 'bětĩ 'dĩri agá mužú nyonyo nĩ.

36 Ma Mvá rú, má ọyú dō ĩmi ĩfũú ũnjikãnyã agásĩ gĩ, ũnjikãnyã gō vũrã ĩsú ẹzĩ ngazú ĩmi be ku.

37 Á nĩ rá ĩmi úyú Ābũrámã vé ni, 'bá ọrụkọ ĩmi ãsámvú gé 'dĩgé lėkĩ ma 'dĩ, ã'diātāsīyã tã má ní átá rĩ ní fiĩ ĩmĩ ẹsĩ agá 'dãá kuyé rĩ sĩ.

38 Ma ri tã má ní ndreé má Ẹtẹpi vúgá 'dǎlé rĩ ũlũ ĩmi ní, 'bo ĩmi ri tã ĩmi ẹtẹpi ní ũlũú ĩmi ní rĩ 'du nga."

39 Kọpi ní újázú Yẹsũ ní kĩnĩ, "'Bávé ẹ'bípĩ Ābũrámã 'i."

Yẹsũ ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, "Ĩmi dō anji Ābũrámã vé ni, ĩmi té ẹzĩ Ābũrámã ní ngaá rĩ 'du nga rá.

40 Má ũlũ ĩmi ní tã áda má ní yĩ Múngú vúgá rĩ, 'bo ĩmi ri létĩ ndã ũkpõ sĩ lězú ma 'dizú. Ābũrámã 'o tã ázi 'dĩri tĩnĩ kuyé.

41 ĩmi ri tã ĩmi ẹtẹpi ĩmi tĩpi rĩ ní ũlũú rĩ 'du nga."

Kọpi ní újázú kĩnĩ, "'Bávé ẹtẹpi adri túngú kuyé, 'bávé Ẹtẹpi, ĩri Múngú 'i."

Anji ādróko vé rĩ pi

42 Yẹsũ ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, "Múngú ã adri té dō ĩmi Ẹtẹpi, ĩmi té ma lėlė, ã'diātāsīyã má íbĩ ímụ ĩri vúgálėsĩla, má ímụ nōgó m̄a drĩ sĩ kuyé, má Ẹtẹpi ĩpě ma ímúzú nĩ.

43 Tā má ní 'yoó ĩmi ní rĩ lě fií ĩmi drĩgé ku āsĩ? Tā rĩ fi ĩmi drĩgé ku, ā'diātāsīyā ĩmi lěkí tā má ní 'yoó rĩ 'dujú ngaá ku!

44 Ādróko† ri ĩmivé ẹtẹpi, ĩmi ri tā ĩri ní lěé rĩ pi 'du nga áyu. Í'dóngará gá 'dāá, ĩri 'bá āngū ú'dípi ni, gā tā áda rĩ sī, tā áda vú ni gé 'dāáyo, kādō rií átá, ĩri ri átángá ũnjō vé ni pi átá, ĩri ũnjó'bá, ĩri ẹtẹpi ũnjō vé ni.

45 Má kādō rií tā áda rĩ átá ĩmi ní, ĩmi lěkí mávé tā ẹ'yìi ku āsĩ?

46 ĩmi āsámvú gé 'dĩgé 'bá 'yoópi kínĩ, á 'o ũnjĩkányā rá rĩ ā'di 'i? Ma dō ri ĩmi ní tā áda rĩ átá, ngá ĩmi ní mávé tā ẹ'yìzú ku rĩ ā'di?

47 'Bá adriipi Múngú agá rĩ, ĩri ícọ Múngú vé tā yì rá, ĩmi ní tā Múngú vé rĩ yìi ku rĩ sī, lū uletere 'yozú kínĩ, ĩmi adrikí anji Múngú vé ni ku."

Yēsū pi vé tā Ābūrámā be rĩ

48 Yāhúdī rĩ pi ní 'yozú Yēsū ní kínĩ, "Tā 'bá ní 'yoó mi Sāmāriyāgú, índrĩ ũnjí ású mi gí 'dĩri, ĩri pìri!"

49 Yēsū ní újázú kọpi ní kínĩ, "Índrĩ ũnjí ású ma kuyé, má ĩnjĩ má Ẹtẹpi ri ĩnjĩnjĩ, 'bo ĩmi ĩnjĩkí ma kuyé.

50 Ā lě ma íngú ũgōgōlé rú ku, Múngú ri ma íngú nĩ, ĩri 'bá tā lĩpi ni.

51 Tā má ní 'yoó ĩmi ní 'dĩri tā áda, 'bá mávé tā 'dujúpi ngaápi rá rĩ, ícọ drāá ālujání ku."

† 8:44 8:44 Ādróko: Ādróko vé rú Sātánā 'i, ĩri āmbúgú índrĩ ũnjí rĩ pi drĩgé, gā tā Múngú vé ri 'dujá ngagá sī 'bù gé 'dālé. Múngú ídró ādróko ri índrĩ ũnjí rĩ pi be 'bù gé 'dāásí nĩ. 'Í lā Í'dangará 12:7-9.

52 Kúru Yāhúdī rī pi ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “Bá nīkí rá índrí ūnjí ású mi gí! Ābūrámā drā rá, nēbī rī pi ūdrākí kpá rá, 'bo mí kīnī, 'bá rī yì dō mívé ū'dúkó rá, ícò drāá āluṅáni ku.

53 'Í ndē nyo 'bá é'bīpī Ābūrámā ri rá? Ābūrámā drā rá, nēbī rī pi ūdrākí kpá rá. Mí ūsū mí kīnī, mi 'dīgē ā'di 'i?”

54 Yēsū ní újázú Yāhúdī rī pi ní kīnī, “Má íngú dō ma ūgōgōlé rú, ĩri ēzī ākó. 'Bá rīipi ma íngúpi rī, ĩri má Ẹtépī ĩmi ní kpá 'yoó, ĩri Múngú ĩmivé nī rī 'i.

55 ĩmi nīkí ĩri kuyé, 'bo á nī ĩri rá. Á 'yo té dō á nī ĩri kuyé, 'dīri té lū 'yozú kīnī, ma ūnjó rú, sū ĩmi tīnī. 'Bo á nī ĩri rá, ma ri tā ĩri ní lūú má ní rī 'dụ nga.

56 ĩmi é'bīpī Ābūrámā ri āyīkō sī kīnī, 'í lē mávé ímúngará vūgá nōó rī ndreé 'í mị sī, ndre rá, āyīkō fụ ĩri ānī rá.”

57 Yāhúdī rī pi ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “Mívé ílī ca pūkú tōwú kuyé pírí, ngá mí ní 'yozú 'í ndre Ābūrámā ri rá rī ā'di?”

58 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Tā má ní 'yoó ĩmi ní 'dīri tā áda, ĩ ní drī Ābūrámā ri tizú kuyé rī gé, ísú ākūdē ma anigé.”

59 Yēsū kā tā rī 'yoó 'dīni, kōpi ní írā anjīná u'duzú ĩ drīgē sī, lēzú Yēsū ri úvīzú drāzú 'dīísí rá, 'bo Yēsū zū 'i rá, nje 'i fūú Jó Múngú vé rī ā bóró gá sī āmvé.

9

Yēsū zī ágó mị be ẹsīipi gí ni ẽ mị

1 Yēsũ kā ríí 'deé mužú, ĩri ní ágó āzi ĩ ní tịị mị be ẹṣĩpị gí ni ndrezú.

2 'Bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ĩri zịzú kínĩ, “Ímbápi, ágó 'dĩri tịkí mị ākó ũnjĩkányā ā'di vé rĩ sĩ? Mị ni ẹṣĩ ũnjĩkányā ĩri ní 'oó rĩ sĩ yā, dōku ũnjĩkányā étẹpi pi ní 'oó ẹndrẹpi be rĩ sĩ?”

3 Yēsũ ní újázú kọpi ní kĩnĩ, “Adri 'yozú kínĩ tịkí ĩri ĩfũú mị ākó ũnjĩkányā ĩri ní 'oó rĩ sĩ kuyé, dōku ũnjĩkányā étẹpi pi ní 'oó ẹndrẹpi be rĩ sĩ kuyé. Tịkí ĩri ĩfũú mị ākó 'dĩni, ā ndrekí rí ũkpō Múngú vé āngũ ídrízú rĩ rụ'bá ni gé bēnĩ.

4 Lē 'bā ngakí ẹzị 'bá ma ĩpēepi rĩ vé rĩ, ịsúzú āngũ rĩ ní drĩ adrízú ụtúná rú nō. Ịnúná ri ímú 'dĩ'dĩ, 'bá āzi ícọ tā āzi 'oó ānị ku.

5 Lókí má ní drĩ adrízú vũ dríge nōgó rĩ gé, á ri āngũ ịmgbērēé ụtúná rú vũ dríge nōgó.”

6 Yēsũ kā tā rĩ 'yoó 'dĩni, ĩri ní tịsú wezú nyọókú gé 'dāá, ĩri ní ũtrētrē usazú tịsú rĩ sĩ, bēzú ágó rĩ mị gé 'dāá.

7 ĩri ní 'yozú ágó rĩ ní kĩnĩ, “Í mu mị mị ũjĩ kídí ĩ ní zị Sílómũ rĩ gé 'dāá.” Rụ Sílómũ 'dĩri vé ífífí ĩri “Pēngará.” Kúru ágó rĩ ní mužú 'i mị ũjizú kídí rĩ gé 'dāá, ágó rĩ kā ríí ịgōó ímúzú ívé āngá nōlé, mị ni ri āngũ ndre rá.

8 'Bá 'bẹtị be ịnyiná ĩri ā gārā gá rĩ pi, āzini 'bá ándúrú ĩri ndre'bá lókí ĩri ní adrízú mị ākó rizú ngá mázú rĩ gé rĩ pi ní zịzú kínĩ, “Ágó 'dĩri adri nyo ándúrú mị ākó riipi ngá mǎapi 'bá rĩ pi vúgá rĩ 'i kuyé?”

9 'Bá ụrụkọ'bée kínĩ, “Bá rĩ ĩri 'i.”

'Bá ụrụkọ'bée kínĩ, “Bá rĩ adri ĩri 'i kuyé, 'bo ágó rĩ índré sũ ágó mị ākó 'dāri tịni.”

'Bo ágó rĩ kĩnĩ, “Bá rĩ ma 'i ándúru riipi ngá mãápi rĩ.”

¹⁰ 'Bá rĩ pi ní ágó rĩ zizú kínĩ, “Mĩ mĩ zĩ 'i ángũ ndreé ngóni ngóni?”

¹¹ Ágó rĩ ní újázú kòpi ní kĩnĩ, “Ágó 'bá rĩ pi ní zĩ Yésũ 'dĩri usa ũtrêtrê, ĩri ní bēzú má mĩ gé, ĩri ní 'yozú má ní kĩnĩ, mã mụ mã mĩ ũjĩ kídĩ ĩ ní zĩ Sílómũ rĩ gé 'dãá. Má ní kúru 'dezú mụzú mã mĩ ũjizú kídĩ rĩ gé 'dãá, sēzú nóni mã mĩ ní ángũ ndrezú nõ.”

¹² Kòpi ní ágó mĩ ãkó rĩ zizú kínĩ, “Ágó rĩ íngãá?”

Ágó rĩ ní újázú kĩnĩ, “Á nĩ mã kuyé.”

Fārúsĩ rĩ pi lēkĩ nĩ ágó mĩ be ẽşĩpi gĩ rĩ ẽ mĩ zĩ 'i ngóni ngóni

¹³ Kúru kòpi ní ágó ándúru mĩ ãkó rĩ jizú mụzú Fārúsĩ rĩ pi vúgá 'dãlé.

¹⁴ Ụ'dụ Yésũ ní ũtrêtrê usazú, ágó rĩ ẽ mĩ zizú ángũ ndrezú 'dãri, ĩri ụ'dụ Sábátã vé rĩ.

¹⁵ Fārúsĩ rĩ pi ní ágó rĩ zizú kínĩ, “Mĩ mĩ zĩ 'i ángũ ndreé ngóni ngóni?”

Ágó rĩ ní újázú kĩnĩ, “Ágó rĩ bē ũtrêtrê má mĩ gé, mã ní mụzú mã mĩ ũjizú, mã mĩ ní 'i zizú ángũ ndrezú nõ.”

¹⁶ Fārúsĩ rĩ pi acokĩ ĩ ãsámvú ĩrĩ, ụrukọ'bée kínĩ, “Ágó tã 'oópi 'dĩri íbí ímụ Múngú vúgálésĩ kuyé, ã'diãtãşiyã ĩri ri ẽzĩ nga ụ'dụ Sábátã vé rĩ gé.”*

---

* **9:16 9:16** *Īri ri ẽzĩ nga ụ'dụ Sábátã vé rĩ gé:* Múngú 'yo kòpi ní kĩnĩ, kòpi ã ngakĩ ẽzĩ ụ'dụ Sábátã vé rĩ gé ku. 'Í lã Wũngará 20:8-11.

Uruxo'bee kīnī, “Bá ũnjĩkãnyã be rĩ, ĩri ícò tã ãyãzú ãyãyã ni 'o 'dĩri tĩnĩ íngóni?” Kúru Fārũsĩ rĩ pi acokĩ ĩ ãsãmvú ĩrĩ Yēsũ vé tã sĩ.

17 Kôpi gōkĩ ĩ újã ágó ándúru mĩ ãkó rĩ zĩ kīnĩ, “Mĩ kīnĩ, ágó rĩ zĩ mĩ mĩ nĩ píri, mĩ átã ĩrivé tã sĩ íngóni?”

Ágó ándúru adriipi mĩ ãkó rĩ ní újázú kīnĩ, “Ágó rĩ, ĩri nebĩ.”

18 Yãhũdĩ rĩ pi vé drĩkoma ẽ'yĩkĩ ãlunãni 'yozú kīnĩ, ágó rĩ ándúru mĩ ãkó, nóni ãngũ ndreépi 'dĩ 'dĩni kuyé. Kôpi ní ágó rĩ vé ẽtẽpi pi zizú ímúzú ẽndrẽpi be ĩ vúgã nŕlé.

19 Kôpi ní ágó rĩ vé ẽtẽpi pi zizú ẽndrẽpi be kīnĩ, “Mvã nŕri nyo ĩmivé ni? ĩmi tĩkĩ nyo ĩri kú mĩ ãkó nŕni? Dŕ mvã rĩ ĩ ní ándúru tĩ mĩ ãkó rĩ, mĩ ni nŕni ri ãngũ ndre ndre ngŕni ngŕni?”

20 Ágó rĩ vé ẽtẽpi pi ẽndrẽpi be, kôpi ní újázú kīnĩ, “Mvã rĩ 'bávé ni, 'bã tĩkĩ ĩri kú mĩ ãkó 'dĩni.

21 'Bo mĩ ni zĩ dŕ 'i ãngũ ndreé ngŕni yã, 'bã nĩkĩ kuyé, ã'di zĩ dŕ ĩri ẽ mĩ ãngũ ndrezú nĩ yã, 'bã nĩkĩ kuyé. 'Bo ĩri 'bã mbaápi ãmbúgú gĩ ni, ĩri ícò ívé tã átã 'ĩ tĩ sĩ nĩ, lẽ ĩmi uzĩkĩ tã rĩ tĩ ni gé.”

22 Ẽtẽpi pi ẽndrẽpi be 'yokĩ tã rĩ 'dĩni, ã'diãtãsiyã kôpi rikĩ drĩkoma Yãhũdĩ rĩ pi vé rĩ pi ruú, ã 'okĩ rĩ ĩ ũnjĩ ku, ã'diãtãsiyã drĩkoma Yãhũdĩ rĩ pi vé rĩ pi drŕkĩ tĩ kīnĩ, 'bã 'yoópi Yēsũ ri Kúrísítŕ rĩ, ĩ ĩri dro fũ Jó Múngú ri Zizú rĩ agásĩ ãmvé.

23 Tã 'dĩri sē ẽtẽpi pi ẽndrẽpi be kôpi ní tã rĩ 'yozú ãnĩ kīnĩ, “Ágó rĩ 'bã mbaápi ãmbúgú gĩ ni, ĩri ícò ívé tã átã 'ĩ tĩ sĩ nĩ.”

24 Kòpi ní ágò ándúró adriípi mì ãkó rĩ zìzú ìgòzú Ì vùgá nòó ðí, kòpi ní Ìri zìzú kìnĩ, “Mí átá tã áda rĩ áyu Múngú ẹndrẹti gé, 'bá nĩkí rá ágò 'dĩri 'bá ùnjĩkányã be ni.”

25 Ágò ándúró mì ãkó rĩ ní újázú kìnĩ, “Ìri dō ùnjĩkányã be yã, dō Ìri ùnjĩkányã ãkó yã, á nĩ má kuyé. Ngá má ní nĩ rá rĩ, ándúró ma mì ãkó, á ndre ãngũ ku, 'bo nóni ma ãngũ ndre rá.”

26 Kòpi ní ágò ándúró mì ãkó rĩ zìzú kìnĩ, “Ágò rĩ 'o ã'di mì ní 'i zìzú ãngũ ndrezú ãní?”

27 Ágò rĩ ní újázú kìnĩ, “Á lū té ìmi ní tã rĩ rá, ìmi lěkí tã má ní 'yoó rĩ yì ku, ngá ìmi ní lězú tã rĩ yìzú ðí rĩ ã'di? Ìmi lěkí kpá ufuú adrií 'bá Ìri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi rú?”

28 Kúru kòpi ní ágò ándúró mì ãkó rĩ ã drĩ ìnjázú kìnĩ, “Bá beni riípi Ìri ã pámvú ùbĩpi rĩ mì 'i, 'bo 'bã 'bávè rĩ Mósè ã pámvú ùbĩ.

29 'Bá nĩkí rá Múngú átá Mósè be rá, 'bo ágò Ì ní zì Yésũ 'dĩri íbí dō ìmù ngòósìla yã, 'bá nĩkí kuyé.”

30 Ágò ándúró mì ãkó rĩ ní újázú kìnĩ, “Ágò 'dĩri zĩ má mì nĩ, 'bo ìmi kìnĩ ágò 'dĩri íbí dō ìmù ngòósìla yã, ìmi nĩkí kuyé, tã 'dĩri ìngóni ìngóni!

31 'Bá nĩkí rá Múngú yì 'bá ùnjĩkányã be rĩ pi vé tã ku, Ìri 'bá 'i ìnjĩ'bá, ãzini ívé tã 'dù'bá nga'bá rĩ pi vé tã yì áyú.

32 Í'dózú Ì ní vũ rĩ gbingará gá 'dãá, 'bá ãzi yì drĩ 'yozú kìnĩ, 'bá ãzi zĩ 'bá Ì ní tì mì ãkó ni ã mì ãlunáni kuyé.

33 Ágó 'dīri ě ímú dō Múngú vúgálésī kuyé, ícó té tã 'dīri 'oó ku."

34 Kôpi ní újázú ĩri ní kīnī, "Mí 'bá ĩ ní tīj ũnjĩkãnyã be 'dīri, mí 'bã ímbá ngóni ngóni?" Kôpi ní ĩri drozú fūzú Jó Múngú ri Zizú rĩ agásĩ ãmvé.

Fārúsī rĩ pi índrékí sũ 'bá mị be ẽşĩ'bá gí rĩ pi tĩnị

35 Yēsũ kã yij kīnī, drokí ágó ándúru mị ãkó rĩ fūú Jó Múngú ri Zizú rĩ agásĩ ãmvé gí, ĩri ní ágó rĩ ndázú įsúzú, ĩri ní ágó rĩ zizú kīnī, "Mí ẽ'yĩ nyo 'Bá Mvã ri rá?"

36 Ágó rĩ ní újázú Yēsũ ní kīnī, "Ãmbúgú mávé rĩ, 'bá mí ní 'yoó 'Bá Mvã rĩ ã'di 'i? 'Í lũ má ní, mã ẽ'yĩ rĩ ĩri."

37 Yēsũ ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Ágó rĩ, ĩri mí ní ndreé, riipi átápi mí be nõ."

38 Ágó rĩ ní 'yozú kīnī, "Mávé Úpí, má ẽ'yĩ gí." Kúru ágó rĩ ní 'dezú ĩri įnjizú.

39 Yēsũ ní 'yozú kīnī, "Má ímú vũ drĩgé nõgó 'bá rĩ pi vé tã lị,† 'bá adri'bá mị ãkó rĩ pi ã ndrekí rĩ ãngũ, ãzini 'bá mị be ãngũ ndre'bá ndre ndre rĩ pi ã adrikí rĩ mị ãkó."

40 Fārúsī pá tu'bã 'dãlé rĩ pi ã urukọ ní Yēsũ ri zizú kīnī, "Mí įşũ, mí kīnī, 'bã kpá mị ãkó?"

41 Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kīnī, "Ádarú té dō ĩmi mị ãkó, ícókí té tã lị ĩmi drĩgé ũnjĩkãnyã ĩmi ní 'oó rĩ sĩ ku, 'bo ĩmi kīnī, ĩmi rĩ ãngũ ndre ndre, sē ĩmi áwíkí adrii kuú ĩmivé ũnjĩkãnyã be ũgögö."

† 9:39 9:39 Tã lị: Yēsũ kã rií 'bá rĩ pi ímbá vũ drĩgé nõgó, 'bã urukọ'bée gãkí ĩri sĩ, sězú úmvúlésĩ ĩ ímú tã lị kôpi drĩgé.

10

Nāpí 'bá kãbĩlõ úcépi rĩ vé rĩ

¹ Yésũ ní átázú kĩnĩ, “Ádarú á 'yo ìmi ní, 'bá ítúpi ífípi kōró agá nōó ãbi drĩgé sĩ, ífípi kĕĕtĩlé gã sĩ kuyé rĩ, ìri ỳgũ'bá, ãzini ìri 'bá ngá aliípi nĩ.

² 'Bá ífípi kōró rĩ vé kĕĕtĩ gé sĩ rĩ, ìri 'bá riípi kãbĩlõ úcépi rĩ 'i.

³ 'Bá kãbĩlõ ütĕĕpi rĩ ìri kĕĕtĩ rĩ zĩ 'bá kãbĩlõ úcépi rĩ ní ífízú ãní kōró agá nōó. 'Bá kãbĩlõ úcépi rĩ ívé kãbĩlõ rĩ pi zĩ rú sĩ, kãbĩlõ rĩ pi ìrivé ỳ'dúkó nĩ áamá rá, ìri kōpi ě drĩ ko fũ mụzú ãmvé nĩ.

⁴ Kãdõ ívé kãbĩlõ rĩ pi traá céré, ìri 'de drĩdrĩ, kãbĩlõ rĩ pi mụ ìri ã vùdrĩ gé sĩ, ã'diātāsīyā kōpi nĩkĩ ìrivé ỳ'dúkó áamá gĩ.

⁵ Kōpi mụkĩ 'bá kōpi ní nĩĩ kuyé rĩ ã vùdrĩ gé sĩ ku, kōpi ápá ìri sĩ ápápã, ã'diātāsīyā kōpi nĩkĩ ìri ã ỳ'dúkó áamá kuyé.”

⁶ 'Bo nāpĩ Yésũ ní átá kōpi ní 'dĩri, tã ni fi ãlunãni kōpi drĩgé kuyé.

⁷ Yésũ gō tã 'dĩri átá dđĩ kĩnĩ, “Ádarú á 'yo ìmi ní, ma kĕĕtĩ kãbĩlõ rĩ pi ní ífízú kōró agá nōó rĩ 'i.

⁸ 'Bá céré ímụ'bá má sĩ drĩdrĩ rĩ pi ỳgũ'bá, ãzini kōpi 'bá ri'bá ãngũ ali'bá ni pi, 'bo kãbĩlõ rĩ pi yĩkĩ kōpi ě tĩ kuyé.

⁹ Ma kĕĕtĩ, 'bá céré ífí'bá kĕĕtĩ rĩ gé sĩ rĩ pi, kōpi ídríngará ísú rá. 'Bá ímụ'bá trãá má vúgálésĩ rĩ pi ãzini fũ'bá ãmvé rĩ pi, kōpi ãnyãngã ísú rá.

10 Ʋgú'bá vé ẹ̀zị, ịri rizú ngá ụgũzú, ǎngũ ú'dízú, ǎzini ngá izazú. Mávé ímungará n̄ori, má ímú ịmi ní ídri 'dáni'dáni deępi ku rĩ s̄é.

11 “Ma 'bá kǎbīlō úcépi múké ni, 'bá kǎbīlō úcépi múké rĩ, ịri 'i adi s̄e drǎ ívé kǎbīlō rĩ pi ǎ tǎ s̄i.

12 'Bá ị ní ịjị kǎbīlō úcé, ị ní rií ụf̄éé m̄f̄engǎ s̄i rĩ, kǎbīlō rĩ pi ní adrií ịrivé ni kuyé rĩ s̄i, kǎdō ndreé ẹ̀bengị ri ímú n̄i, ịri kǎbīlō rĩ pi ku, ịri nga ápá rá. Ẹ̀bengị rĩ kǎbīlō rĩ pi u'de ru, ịri kǎbīlō rĩ pi íré kpélékpélé.

13 'Bá ị ní ịjị 'bǎá rií ẹ̀zị ngaá m̄f̄engǎ s̄i rĩ, ịri nga ápá rá, ǎ'diātāsīyǎ ịri 'i ri ẹ̀zị rĩ nga m̄f̄engǎ s̄i, ụs̄ũ ǎlujani kǎbīlō rĩ pi dr̄igé ku.

14 “Ma 'bá kǎbīlō úcépi múké ni, á n̄i mávé kǎbīlō rĩ pi rá, k̄opi n̄kí kpá ma rá,

15 s̄ũ má Ẹ̀tẹpi ní ma n̄jị rá rĩ t̄inj, á n̄i kpá má Ẹ̀tẹpi ri rá. Á l̄e ma adrií drǎá kǎbīlō rĩ pi ǎ tǎ s̄i.

16 Ma kǎbīlō urukọ'bée be anigé, íf̄íkí dr̄i k̄oró agá n̄ó kuyé. Á l̄e k̄opi ịjị íf̄i k̄oró agá n̄ó, k̄opi ẽ ímúkí rí adrií tr̄ú v̄urǎ ǎlu gé, k̄opi mâ ú'dúkó yị, ma ímú k̄opi ụt̄e n̄i.

17 Má Ẹ̀tẹpi l̄e ma l̄el̄e, ǎ'diātāsīyǎ má ní ma adrií s̄é drǎá, ḡóó íngá ídri rú d̄jị rĩ s̄i.

18 'Bá ǎzi ícọ ma 'd̄jị ku, á ku d̄o ma 'd̄jị ịri ní n̄i ká. Ma mávé 'd̄ingará ǎ tǎ ǎ'yī ma 'i, ma kpá mávé íngángará ḡóó ídri rú rĩ ǎ tǎ ǎ'yī ma 'i. Má Ẹ̀tẹpi ẹ̀zị má ní tǎ rĩ n̄i, k̄in̄i mâ 'o s̄ũ 'd̄iri t̄inj.”

19 Yēsũ kǎ tǎ rĩ 'yoó 'd̄ini, Yǎhúd̄i rĩ pi ḡókí kpá ị acoó d̄jị rií ǎgátá gǎá ị ǎsámvú gé s̄i.

20 Nd̄éé ni pi k̄in̄i, “Ngá rĩ ındr̄i ụnjị fi dr̄i ni gé n̄i, ịri ǎbǎbǎ rú, ngá ịmi ní rizú 'bá 'd̄ini 'd̄iri vé

tã yìzú rĩ ã'di?"

21 'Bo ɔrɔkɔ'bée kɪnĩ, "'Bá índrí ũnjí ní fií drĩ ni gé rĩ ícò átá 'dĩri tɪnɪ ku. Índrí ũnjí ícò 'bá mì be ɛʃɪpi gí ni ẽ mì zĩ ku."

Yāhūdī rĩ pi ẹ'yīkí Yēsũ vé tã kuyé

22 Ụ'dụ ị ní rizú Ụmụ ǎmbúgú Jó Múngú vé rĩ* fizú Yērúsālémǎ gá 'dǎlé rĩ ã tǎ ígázú rĩ ní ícózú, ịsúzú lókí 'dǎri, ịri lókí kílongóro vé rĩ.†

23 Yēsũ ri adrií Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dǎá, ri ẹcɪ Jó'bílé gá sɪ, jó'bílé 'dĩri zɪkí ịri Sólómónǎ vé jó'bílé.

24 Yāhūdī rĩ pi trakí ị ịri ã gǎrǎ gá sɪ kúrũ, kòpi ní 'yozú ịri ní kɪnĩ, "Ngá mí ní lězú lǔzú kɪnĩ, mì Kúrísítō 'i ku rĩ ã'di? Mì dō Kúrísítō 'i, lě mì úcɪ mì 'bá ní ku."

25 Yēsũ ní újázú kòpi ní kɪnĩ, "Á lǔ tǎ rĩ ịmi ní rá, 'bo ịmi gǎkí ẹ'yīgá sɪ. Tǎ ǎyǎzú ǎyǎyǎ má ní 'oó má Ẹtẹpi vé ũkpó sɪ 'dĩ'bée, kòpi lǔ 'yozú kɪnĩ, 'bá rĩ ma 'i, Kúrísítō 'i.

26 'Bo ịmi gǎkí mávé tǎ ẹ'yīgá sɪ, ã'diātāsɪyǎ ịmi adrikí kǎbīlō mávé ni kuyé.

27 Mávé kǎbīlō rĩ pi nĩkí má ụ'dúkó rá, á nĩ kòpi rá, kòpi ri má vùdrĩ ũbĩ.

* **10:22 10:22** Ụmụ ǎmbúgú Jó Múngú vé rĩ fizú rĩ: Yāhūdī rĩ pi ri ụ'dụ 'dĩri ígá 'bǎgú Gɪrɪkɪ rĩ pi vé rĩ ní ívé Jó Múngú vé rĩ izaá ǎzǎvũ rú rĩ sɪ. Yúdǎ Mákǎbē dro 'bǎgú rĩ Jó Múngú vé rĩ agásɪ ǎmvé, gō Jó Múngú vé rĩ údé ícá uletere. Tǎ 'dĩri nga 'i ịlɪ mǔdǔrũlũ ǎlu pũkú ẹzɪrɪ (170) gé, ịsú tɪkí drĩ Yēsũ ri kuyé.
† **10:22 10:22** Lókí kílongóro vé rĩ: ǎngũ Ịsērélē vé rĩ gé 'dǎá, lókí kílongóro vé rĩ gé, ẹcɪ tungárá ũkpó ũkpó, ã'diātāsɪyǎ yīgó ri 'dĩ ambamba, sē ǎngũ rĩ igbe igbe.

28 Ma kōpi ní ídri 'dáni'dáni deḡepi ku rĩ sē, kōpi ícókí drāá āluṅani ku, 'bá āzi ícó kōpi ẹrị má drígé sī bā ku.

29 Má Ẹtẹpi kōpi sēepi má drígé rĩ vé ũkpō aga ngá rĩ pi ārěvú céré, 'bá āzi ícó kōpi ẹrị má Ẹtẹpi drígé sī bā ku.

30 'Bā má Ẹtẹpi be ngá ālu."

31 Yāhūdī rĩ pi gōkí kpá írā í'dụ lězú Yēsū ri úvịzú ānị.

32 Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ūkpō má Ẹtẹpi ní sēé má ní rĩ sī, á 'o tā múké āyāzú āyāyā ni pi kárakará, ĩmi ndrekí ĩmī mị sī rá, 'bo tā má ní 'oó āyāzú āyāyā 'dī'bée āsámvú gé, tā ĩmi ní ndree ũnjị lězú ma úvịzú drāzú írā sī rĩ ā'di?"

33 Yāhūdī rĩ pi ní újázú ĩri ní kīnī, "'Bá úvịkí mi drāá írā sī tā múké āyāzú āyāyā mí ní 'oó rĩ sī ku, 'bā mi úvị mí ní Múngú ri ĩnjị kuyé rĩ sī, ā'diātāsīyā mí kīnī, mi Múngú 'i, ịsúzú mi 'bá áda."

34 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Tāimbị ĩmivé ĩ ní sī rĩ agá, 'Á 'yo ĩmi ní ĩmi múngú āzi' 'dini kuyé?"

35 ĩmi nḡkí rá tā Búkū Múngú vé rĩ ní 'yoó rĩ, ĩri tā áda, 'bá āzi ícó újá ku, 'bá Múngú vé ụ'dúkó ní ícá kōpi vúgá rĩ pi, Múngú 'yo dō kōpi ní kīnī, kōpi 'múngú' āzi píri,

36 'bo ma má Ẹtẹpi ní gḡụ kú túngú uletere ívé ni, ĩri ní ĩpěé ímụ vḡ drígé nōó rĩ, tā má ní 'yoó kīnī, ma Múngú vé Mvā 'dīri sī, ngá ĩmi ní 'yozú kīnī, má ĩnjị Múngú ri ku rĩ ā'di?"

37 Ma té dō ri ẽzị má Ẹtẹpị vé rĩ nga kuyé, ĩmi ícókí té mávé tã ẽ'yĩ ku ndó.

38 'Bo ma ri ẽzị má Ẹtẹpị vé rĩ 'du nga, ĩmi kínĩ dō ĩmi ẽ'yĩkí mávé tã ku, ĩmi ẽ'yĩkí bènĩ tã ăyăzú ăyăyă má ní 'oó rĩ pi áyu, ĩmi ícó nĩ áamá ăní 'yozú kínĩ 'bâ má Ẹtẹpị be ălu rĩ."

39 Kọpi lẹkí kōdō ĩri rujị dїj, ĩri ní 'i njezú fūzú kọpi ăsámvú gé sĩ rá.

40 Kúru Yésũ ní 'i újázú gōzú vúlé, ĩri ní yĩj ămbúgú dїpi dїdї Yárídénĩ ri zozú, ĩri ní áwízú adrizú ĩnyinjá vūră Yūwánĩ ní ọtụ rizú 'bá rĩ pi ní bătízĩmũ sězú rĩ gé.

41 'Bá bĩtríkă 'dekí mụj ĩri vúgă, kọpi kínĩ, "Yūwánĩ 'o dō tã ăyăzú ăyăyă ni kuyé drăăăsiyă, tã Yūwánĩ ní átă ágó 'dĩri vé tã sĩ rĩ céré tã áda."

42 'Bá tré ẽ'yĩkí Yésũ ri rá vūră 'dări gé.

11

Lázăró vé drăngără

1 Ágó ăzi rụ ni Lázăró 'i, ágó rĩ dră rụ ĩri nĩ. Ágó rĩ ri adri Bětēnĩyă gă, kọpi ri adri ọmvúpịj be trj, ĩrivé ọmvúpịj 'dĩ'bée vé rụ Măriyă pi Mărătă be.

2 Măriyă 'dĩri ũdu ngũjpi ndrĩndrĩ rĩ dăăpi Úpí Yésũ pá gă, ĩnĩpi 'i drj'bí sĩ rĩ 'i. Lázăró dră ní rujị 'dĩri, ĩri Măriyă vé ẹdrĩpị.

3 Lázăró vé ọmvúpịj ĩrj 'dĩ'bée ní tị pězú mụzú Yésũ vú sĩ kínĩ, "Úpí, 'bá mívé mí ní lělě rĩ, dră rụ ĩri ũnjí ũnjí."

4 Yésũ kă tã 'dĩri yj kĩnĩ, "Dră Lázăró ri rujipi 'dĩri, Lázăró ícó drăă ăní ku. Ngă 'dĩri 'o 'i, ẽ

íngúkí rí Múngú ri ānī, āzini ē íngúkú rí Múngú Mvòpì ri ānī bēnī.”

⁵ Yēsū lē Mārātā pi Māriyā be Lázāró sī lēlē.

⁶ Yēsū kā Lázāró vé drā ĩri ruṣipi rī ā tā yī, áwí adrii vūrā 'í ní rizú adrizú 'dāri gé caá ú'dú be ĩrī.

⁷ Kúru ĩri ní 'yozú ívé 'bá 'î pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, “Lē 'bā újákí 'bā gōo muṣú āngū Yūdayā vé rī agá 'dālé ūzi.”

⁸ 'Bá ĩri ā pámvú ūbī'bá rī pi ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Ímbápi, ūtērēsīṅá nōgó 'bá Yūdayā gá rī pi lēkí kōdō mi úvī írā sī, mi kpá 'yo kīnī, mí lē mi újā gōo Yūdayā gá 'dāá dī?”

⁹ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Ūtúná ri sá be muḍrī drī ni ĩrī, adri 'dīni kuyé? 'Bá éçí'bá ūtúná sī rī pi, kōpi ri éçí múké, ā'diātāsīyā ūtúná riipi āngū ĩmgbērēépi kú ule vū drīgé nōgó ni anigé, kōpi ri āngū ndre ānī.

¹⁰ 'Bá riipi éçipi ĩnīṅá sī rī, kúmū ri ĩri ā pá ūsī muṣú trīko, ā'diātāsīyā ngá āngū ĩmgbērēépi ule ni 'dāáyo.”

¹¹ Yēsū kā tā rī 'yoó 'dīni, vūdrī ni gé, gō 'yoó kīnī, “'Bávé ūndīgó Lázāró ri ú'dú ko, 'bo á lē muṣú ĩri ruṣú ingáá uru.”

¹² ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ūbī'bá rī pi ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Úpí, ágó rī dō ri ú'dú ko, ĩri ícá ícá múké rá.”

¹³ 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi ūsūkí déna Yēsū kīnī Lázāró ri ú'dú ko, 'bo ĩsúzú Yēsū ri Lázāró vé drāngará ā tā 'yo.

¹⁴ Kúru Yēsū ní tā rī ē mī lūzú kōpi ní ule kīnī, “Lázāró drā gí.

15 Ma äyĩkõ sĩ má ní adrií ĩri ã jêlé gá 'dãlé 'dãayo rĩ sĩ, ã'diãtãsiyã tã 'i 'oópi 'dĩri sĩ, ĩri sê ĩmi ímú ma ẽ'yĩ ãní rá. 'Bo 'bá 'dekí muşú ĩri vúgá 'dãlé.”

16 Tãmã ĩ ní zĩ Dĩdímã* rĩ ní 'yozú 'í õgũpĩ ri'bá Yësũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “'Bá muşí ũdrãá Yësũ pi be trũ ãlu.”

Yësũ ũmĩ Mãriyã pi ẽşĩ Mãrátã be

17 Yësũ kã caá Bêtëniyã gá 'dãá, lũkĩ ĩri ní kĩnĩ, Lázãró la caá 'bũ agá 'dãá ú'dũ şu gĩ.

18 Ngazú Yërusãlémã gá 'dãgá, Bêtëniyã vũ caá máyĩ ĩrĩ kuyé.

19 Yãhũdĩ kárakarã ímuşí Mãrátã pi ẽ ẽşĩ ũmĩ Mãriyã be kôpivé ẽdrĩpi Lázãró ní drãá rĩ sĩ.

20 Mãrátã kã yĩ kĩnĩ, Yësũ ri ímú nĩ, 'de fũú muşú Yësũ vúgá ãmvé 'dãá muşú drĩ şşú ĩri be, 'bo Mãriyã áwĩ ívé rĩ kú 'bêtĩ 'dãá.

21 Mãrátã ní 'yozú Yësũ ní kĩnĩ, “Úpi, mĩ adri té dõ nõgó anigé, má ẽdrĩpi ícõ té kõdõ drãá ku.

22 'Bo á nĩ rá nõni, ngá mí ní zĩ rĩ, Mungú ri sê mí ní rá.”

23 Yësũ ní 'yozú Mãrátã ní kĩnĩ, “Mĩ ẽdrĩpi Lázãró ri íngá gõ ídri rú ũzi rá.”

24 Mãrátã ní újázú Yësũ ní kĩnĩ, “Á nĩ rá ĩri úmvúlésĩ íngá gõ ídri rú ú'dũ ũdũ 'bá céré ní íngázú gõzú ídri rú rĩ gé.”

25 Yësũ ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, “Ma 'bá ũdrã'bá gĩ rĩ pi sê íngá gõ ídri rú ũzi! 'Bá ma ẽ'yĩ'bá gĩ rĩ pi ã ũdrãkĩ dõ gĩ drããsiyã, kôpi muş adri ídri rú.

* 11:16 11:16 *Dĩdímã*: Rũ Dĩdímã 'dĩri vé ífĩfĩ ẽtĩ.

26 'Bá ma ẽ'yĩ' 'bá gí rĩ pi ídri 'dáni' 'dáni rĩ ísú rá, kòpi ícókí drǎá ǎlunǎni ku. Tǎ 'dĩri fi nyo mí drĩgé rá?"

27 Mǎrátǎ ní újázú Yésũ ní kĩnĩ, "Úpí, má ẽ'yĩ rá 'yozú kĩnĩ, mi Kúrísítò Múngú Mvópì lēepi ímúpì 'bá nyòókú nōri vé rĩ pi ǎsámvú gé rĩ 'i."

28 Tǎ Mǎrátǎ ní 'yoó Yésũ ní 'dĩri ǎ vùdrĩ gé, nga mujú ọmvúpì Mǎrìyǎ ri zìjì mujú átá ìri be gǎrǎ gá kĩnĩ, "Ímbápi ri nōgónō, lē mi ndreé."

29 Mǎrìyǎ kǎ tǎ 'dĩri yìjì, koro ìri ní ngazú mužú Yésũ vúgá 'dǎá.

30 Tǎ 'dĩri ísú Yésũ ca drĩ gúrú 'dǎri agá 'dǎá kuyé, 'bo áwí drĩ kú vǔrǎ kòpi ní ì ísúzó Mǎrátǎ be rĩ gé.

31 Yǎhúđì adri'bée jó agá 'dǎá Mǎrìyǎ ẽ ẹsì ùmĩ' 'bá rĩ pi kǎ ndreé Mǎrìyǎ nga fǔú mujú ǎmvé 'dǎá rú' 'bá sǐ, kòpi ỳsũkí déna Mǎrìyǎ lē mujú Lázǎró ǎ 'bùrẹdrĩ gé ǎá ngoó, kòpi ní 'dezú mužú vú ni gé sǐ.

32 Mǎrìyǎ kǎ mujú caá vǔrǎ Yésũ ní adrizú rĩ gé 'dǎá, kǎ Yésũ ri ndreé, nju mujú í'dé Yésũ ǎ pálé gá kĩnĩ, "Úpí, mì adri té dō nōgó anigé, má ẹdrìpì Lázǎró ícò té drǎá ku!"

33 Yésũ kǎ mujú ndreé Mǎrìyǎ ri ngongo, ǎzini Yǎhúđì ímú' 'bá ìri be trù 'dĩ'bée kpá ri ngongo, tǎ rĩ fi ẹsì ni gé, sē ìri ní ìzǎngǎ ǎmbúgú.

34 Yésũ ní kòpi zìzú kĩnĩ, "Ìmi sǐkí Lázǎró ri ìngũgá?"

Kòpi ní újázú kĩnĩ, "Úpí, mí ímú ndreé, sǐkí ìri kú nō."

35 Yésũ ní í'dózú ngozú.

36 Yāhūdī rī pi ní 'yozú kīnī, “Ī ndrekí drī ká, Yēsū lē Lázāró ri ambamba.”

37 Yāhūdī ā urukọ'bee ní 'yozú kīnī, “Ágó 'dīri zī ándúró 'bá mī be ẹ̀ṣṣ́pí gí ni ẹ̀ mī rá pírí, 'bo ku Lázāró ri drāá rá ǎsī?”

Yēsū inga Lázāró ri gōó idri rú drāngará gálésī

38 Yēsū ẹ̀ ẹ̀sì gō ìzāngā ịsú agaá rá, ịri ní 'dezú mužú 'búrẹ̀drī gé 'dāá. 'Bú 'dāri, ịri ụjị, gūkí írā ǎmbúgú 'bāá ụjị rī ẹ̀ tị ọ̀zụzú ǎnị.

39 Yēsū ní 'yozú kīnī, “Īmi gūkí írā rī 'bú rī tị gé sī rá.”

ǎvū rī vé ọ̀mvụpị Mārátā ní 'yozú kīnī, “Úpí, ǎvū rī la nóni caá 'bú gé 'dǎlé ụ'dụ sụ gí, ịri nóni ri ẹ̀jị 'be'be.”

40 Yēsū ní 'yozú Mārátā ní kīnī, “Á lū ándúró mí ní 'yozú kīnī, mí ẹ̀'yị dō mávé tǎ rá, mi ímú Múngú vé íngúngará ndre rá 'díní kuyé?”

41 Kúru kọpí ní írā rī gūzú 'bú rī tị gé sī. Yēsū ní ǎngū ndrezú ụrụ 'dāá, ịri ní 'yozú kīnī, “Má Ẹ̀tẹ̀pị, ọ̀wō'dífô mí ní ma yị rī sī.

42 Á nī rá ụ'dụ cére mi ri ma yị rá, 'bo á 'yo tǎ 'dīri 'bá pá tu'bá nō'bee ā tǎ sī, kọpí ẹ̀ ẹ̀'yíkí rí 'yozú kīnī, mí ịpẹ̀ ma nī.”

43 Yēsū kǎ tǎ 'dīri 'yoó 'díní, ịri ní Lázāró ri zịzú ụ'dụkọ́ be ụrụ 'dāá kīnī, “Lázāró, mí ifū ǎmvé.”

44 ǎvū rī ní íngázú ifüzú 'bú rī agá 'dǎásí ǎmvé nōó, ịsú ụdrókí drị ni pi, pá ni pi, mịlẹ̀tị ni be bōngó sī.

Yēsū ní 'yozú kọpí ní kīnī, “Īmi ọ̀yukí bōngó rī rụ'bá ni gé sī, ịmi kukí ǎ 'de mụú.”

Ndāki létì Yēsũ ri 'dìzú drāzú

(Mātáyo 26:1-5; Mārākō 14:1-2; Lúkã 22:1-2)

⁴⁵ Yāhūdī ímú' bá Māriyā vúgá ĩri ē ẹsì ùmĩ' bá 'dĩ' bée ká tã Yēsũ ní 'oó 'dĩri ndree, kòpi ẹ'yìkí ĩri rá.

⁴⁶ 'Bo 'bá ụrụkọ' bée mụkí tã Yēsũ ní 'oó rĩ ùlũú Fārúsì rĩ pi ní.

⁴⁷ Kúru atala atala rĩ pi drìgé rĩ pi, Fārúsì rĩ pi be, kòpi ní 'bá tã lị' bá rĩ pi† zìzú ímúzú átángá átázú ì ǎsámvú gé sī.

Kòpi rikí átá kìnì, “Ágó nōri ri tã ǎyǎzú ǎyǎyǎ ni 'o mụzú dđi dđi, 'bá 'okí rí ǎ'di?”

⁴⁸ 'Bá kukí dō ágó 'dĩri rií tã 'oó mụzú 'dĩri tịnị, 'bá rĩ pi céré ímú ĩri ẹ'yì áyu, ĩri sē ǎngáráwá Rómã vé rĩ pi ímú 'bávé Jó Múngú vé rĩ ẹrì, kòpi 'bá 'bávé ǎngũ agá rĩ pi ú'dị ùdrã céré rá.”

⁴⁹ 'Bá 'dĩ' bée vé ǎlu rụ ni Kǎyáfǎ 'i, ĩri átálágú ǎmbúgú‡ ílì 'dǎri gé. ĩri ní 'yozú kìnì, “Īmi nđkí tã kuyé!

⁵⁰ Īmi nđkí áamá rá 'yozú kìnì, 'bá ǎlu drã dō 'bá rĩ pi vé tã tị gé nđ, ĩri múké, 'bá ǎngũ rĩ pi agásì rĩ pi ícókí ùdrǎá ǎnì ku.”

⁵¹ Tã Kǎyáfǎ ní 'yoó 'dĩri, ígá 'í drìgé kuyé. 'Bo ílì 'dǎri gé, ĩri ní adrií átálágú ǎmbúgú rĩ sī, ndrì kìnì, Yēsũ ri úmvúlésì ímú drã Yāhūdī rĩ pi vé tã tị gé,

† **11:47 11:47** *Bá tã lị' bá rĩ pi:* Átálágú ǎmbúgú rĩ, atala atala rĩ pi drìgé rĩ pi, drìkoma rĩ pi, kòpi ri ì úmú tã Yāhūdī rĩ pi vé rĩ lị. ‡ **11:49 11:49** *Átálágú ǎmbúgú rĩ:* Átálágú ǎmbúgú rĩ ndē atala rĩ pi céré, ǎ'diātāsīyǎ ĩri 'yéná fi Jó Múngú vé rĩ agá Vūrǎ Uleteretere rĩ agá 'dǎá nđ, ĩri fi vú ǎlu ílì ǎlu agá. ĩri ǎrì rọbọṅọ vé rĩ jì ùnjikǎnyǎ ùjìzú. 'Í lǎ Lẹvītíkǎ 16; Ẹbéré 9.

⁵² drã 'yéná Yāhūdī rī pi ní ọ'dúkùlẹ ku, ĩri ímù drã anji Múngú vé ĩ íré'bá nyõòkù drìgé nōgó rī pi ní céré, kòpi ùjìzú ímùzú adrìzú ngá ãlu rú.

⁵³ Í'dózú ú'dù 'dãri gé, kòpi rikí létì ndãá lèzú Yèsù ri 'dìzú drãzú.

⁵⁴ Kúru Yèsù gò rií éçì Yāhūdī rī pi ãsámuvú gé sī andrekelemgbe kuyé, fū Yèrúsālémã agásì, 'de mujú adrií ívé 'bá 'í pámvú ùbì'bá rī pi be ìnyinã àngū ã'wí cínýáfã rú rī gé, ìnyi gúrú ĩ ní zìjì Ēfèrémã rī gé 'dãá.

⁵⁵ Yāhūdī rī pi vé Ù'dù Múngú ní Èlìzú Jó rī pi tì gé sī rī kã ícá Ìnyinã gí, 'bá kárakarã fùkí àngū ĩ ní adrìzú rī agásì, kòpi 'dekí mujú lã'bì mērē ĩ ní adrìzú ãní ule rī 'oó Yèrúsālémã gá 'dãá, ìsùzú Ù'dù Múngú ní Èlìzú Jó rī pi tì gé sī rī ícá drī kuyé.

⁵⁶ Kòpi kã ĩ úmú Jó Múngú vé rī ã bóró gá 'dãá, kòpi ní rizú Yèsù ri úndrèzú 'bá rī pi ãsámuvú gé sī, kòpi 'dekí rií ĩ uzìjì ĩ ãsámuvú gé sī kìnì, “Ágó rī nyo ímù ùmù rī gé nōó rá?”

⁵⁷ 'Bo atala atala rī pi drìgé rī pi, Fārúsì rī pi be, sèkí tãìmbì kìnì, “'Bá rī ìsù dō Yèsù ri ndrèé rá, è ìjì tã ni lùú 'bá ní, ã rùkí rí ĩri bèsìnì.”

12

*Ūkú āzi ūdā ūdu Yèsù ā pá gá
(Mātáyo 26:6-13; Mārākō 14:3-9)*

¹ Yèsù 'de mujú Bètēnìyã gá vūrã ĩri ní Lázāró ri ídrìzú gòzú ídri rú rī gé 'dãá, ìsù Ù'dù Múngú ní Èlìzú Jó rī pi tì gé sī rī vé ú'dù èšì ázìyá.

2 Ī ní Yēsũ pi ní inyá ũndrēḡá vé rĩ á'dízú, Mārátā ĭjĩ inyá rĩ sēē kōpi ní nĩ, Lázāró ri kōpi āsámvú gé inyá tĩ gé 'dálé ĩndĩ.

3 Kúru Māriyā ní ũdu ějĩ be ngũũpi ndrĩndrĩ ājē be āmbúgú ni í'dúzú mālāngĩ ālu, ũdāzú Yēsũ ā pá gá sĩ, ĩri ní ĩnĩzú 'ĩ drĩ'bĩ sĩ, ũdu 'dĩri sē jó rĩ ā 'a ngũ kú ānĩ ndrĩndrĩ.

4 'Bo 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vé āzi rú ni Yúdā Īsĩkārĩyótā 'i, Yúdā 'dĩri, ĩri 'bá ĩmũpi Yēsũ ā ũli 'beepi rĩ 'i, ĩri ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ,

5 “Sēkĩ té ũdu ějĩ be ngũũpi ndrĩndrĩ 'dĩri jeé mũfēngā fĩfĩ ěnjĩĩpi ěnjĩēnjĩ mũdũrũlũ na, awakĩ 'bá ngá ākó rĩ pi ní kuyé āsĩ? Ũdu ĩ ní sēē jeé 'dĩri, ĩrivé mũfēngā ri ícó 'bá ězĩ vé ni ũfē íli ālu rá.”

6 Yúdā 'yo tā 'dĩri 'dĩni adri 'yozú kĩnĩ, 'bā ěsĩ 'bá ngá ākó rĩ pi drĩgē yā 'dĩni kuyé, ā'diātāsĩyā ĩri ũgũ'bá, ĩri ní riĩ jũrú mũfēngā vé rĩ ũlĩ nĩ rĩ sĩ, kĩnĩ 'ĩ 'dũ rĩ mũfēngā rĩ ā urũkọ 'í ní 'ĩ ĩzā kozú ānĩ.

7 Yēsũ ní újázú Yúdā ní kĩnĩ, “'Í ku ũkú rĩ ā 'o tā 'í ní lēē 'oó rĩ, ũdu ĩri ní ũdāá má pá gá 'dĩri, ĩri ri mávé ú'dũ drāngará vé rĩ ā tā útú.

8 Īmi ícó adri 'bá ngá ākó rĩ pi be rá,* 'bo má ícó adriĩ caá ĩmi āsámvú gé lókĩ be āco ku.”

9 Yāhũdĩ bĩtrĩká 'dĩ'bēē ká yĩĩ kĩnĩ, Yēsũ ícá gĩ, 'bá kárákará 'dekĩ muų vũrā 'dāri gé, ā'diātāsĩyā kōpi lēkĩ muų Yēsũ ri ndreé, āzini Lázāró ándúru

* 12:8 12:8 Īmi ícó adri 'bá ngá ākó rĩ pi be rá: Tā 'dĩri vé ĩffĩ lũ 'yozú kĩnĩ, 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi úmvúlēsĩ ícó 'bá ngá ākó rĩ pi ē ĩzā ko rá.

drāāpi gí, Yēsũ ní ídrí ĩfũú 'bú gélésĭla 'dāri ndreé.

¹⁰ Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi rikí lẹti ndāá lězú Lázāró ri 'dizú drāzú ĩndĩ.

¹¹ Lázāró vé ídríngará ā tā sĩ, sē Yāhūdĩ kárakará 'dekí muú Yēsũ vúgá 'dāá, kọpi ẹ'yĩkí ĩri rá.

Yēsũ vé fíngará Yērúsālemā gá rĩ

(Mātáyo 21:1-11; Mārākō 11:1-11; Lúkā 19:28-40)

¹² Kā muú adrií drũ 'dĩni, 'bá bĩtríká mu'bá Ūmũ Yāhūdĩ rĩ pi vé Múngú ní Ẹlízú Jó tị gé sĩ rĩ ā nyangará gá rĩ pi ká yiĩ kínĩ, Yēsũ lē ífí Yērúsālemā gá,

¹³ kọpi ũṅókí mbírā bí kú ĩ drĩgé sĩ, kọpi muquí Yēsũ vúgá 'dāá, kọpi rikí ọ'ú wĩnyá kínĩ,
“Hōsánā!”

“Tākíri ā adri, 'bá ímúpi Úpí ā rú sĩ rĩ† ní!”

“Mi 'bāgú Īsērélē rĩ pi vé rĩ, tākíri Úpí Múngú vé rĩ ā adri mí be!”

¹⁴ Yēsũ ĩsú dōngí mbaápi ú'dí rú 'bá āzi ní drĩ tuú úrí drĩ ni gé kuyé ni, tu úrí drĩ ni gé, sũ ĩ ní sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ tịni,

¹⁵ “Īmi 'bá Siónā‡ vé rĩ pi, ĩmi 'okí ỳrĩ sĩ ku,
Īmi ndrekí drĩ ká, ĩmivé 'bāgú ri ímú ĩmi vúgá 'dĩ'dĩ,
ĩri ri ínjú ímúzá dōngí
mbaápi ú'dí rú ni sĩ.”

† 12:13 12:13 *Bá ímúpi Úpí ā rú sĩ rĩ:* 'Bá 'dĩri Yēsũ 'i. 12:13
12:13 Sāwúmā 118:25-26 ‡ 12:15 12:15 *Siónā:* Siónā ri ĩ kpá zị
Yērúsālemā. 12:15 12:15 Zākāríyā 9:9

16 Drīdrī ni, Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ámákí tã riipi 'i ngaápi 'dĩri kuyé. Múngú kã Yēsũ ri íngú, kôpi ní kúru nĩzú ámázú ĩrivé tã ótú ĩ ní sĩi kuú Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ 'i ngaápi 'dĩ.

17 Sã Yēsũ ní Lázáro ri zizú 'bú agá 'dãásĩ rĩ gé, Lázáro ní íngázú idri rú, 'bá bĩtrĩká tã rĩ ndre' 'bá rĩ pi 'dekí riĩ tã rĩ ũlũú mužú 'bá rĩ pi ní.

18 Tã sēpi 'bá bĩtrĩká rĩ pi ní mužú Yēsũ vúgá 'dãá rĩ, kôpi yĩkí tã Yēsũ ní 'oó ãyãzú ãyãyã 'dĩri.

19 Fãrúsĩ rĩ pi ní átázú ĩ ãsámvú gé sĩ kĩnĩ, “Ĭ ndrekí drĩ ká, tã Yēsũ ní lēé 'oó rĩ, 'bá ícókí ugaá bã ku. Ĭ ndrekí 'bá vũ drĩgé rĩ pi ãrēvú céré 'dekí mužú ĩri vú sĩ.”

Yēsũ átá ívé drãngará ã tã

20 'Bá ĩ úmú' 'bá Yērúsãlémã gá Múngú ri ĩnĩngará gá ũmũ Yãhúdĩ rĩ pi vé Múngú ní Elijú Jó tĩ gé sĩ rĩ ã nyangará gá rĩ gé 'dãá, Gĩrĩkĩ rĩ pi ã urukó kpá kôpi ãsámvú gé 'dãá anigé.

21 Gĩrĩkĩ rĩ pi ní 'dezú mužú Pĩlípũ ímũpi kũrũ Bētēsãyídã gélésĩla rĩ vúgá 'dãá, Bētēsãyídã ri ãngũ Gãlĩláyã vé rĩ agá. Kôpi ní ĩri mázú kĩnĩ, “Ãmbúgú 'bávé rĩ, 'bá lēkí Yēsũ ri ndreé.”

22 Kôpi kã tã rĩ 'yoó 'dĩni, Pĩlípũ ní 'dezú mužú tã rĩ ũlũzú ãndērýã ní. ãndērýã pi Pĩlípũ be, kôpi ní ĩ újázú mužú tã rĩ ũlũzú Yēsũ ní.

23 Yēsũ ní átángá rĩ újázú kĩnĩ, “Ma 'Bá Mvá 'i, sã ĩ ní ma íngúzú rĩ ícó gĩ.

24 Áda ádarú á 'yo ĩmi ní 'dĩni, mávé drãngará ri adri sũ mgbáyã ã fĩ ãlu ĩ ní saá nyõkũ agá, kókó' 'bõ ni ri ŋma, ĩri gõ ĩfũ dụ 'a mĩ be

gbálígbálí rĩ tĩni, ĩri sē 'bá kárakará pi ídri 'dáni'dáni rĩ ĩsú àní.

25 'Bá rĩ 'du dō ídri rụ'bá nōri vé rĩ ã tã 'bãã tã ãmbúgú rú, § ícó úmvúlésĩ ídri 'dáni'dáni rĩ ĩsú ku, 'bo 'du dō ídri rụ'bá nōri vé rĩ ã tã 'bãã ãmbúgú kuyé, ĩri ídri 'dáni'dáni rĩ ĩsú rá.

26 'Bá lēpi ẹzị ngaápi má ní rĩ, lē ã ũbĩ má pámvú. Vūrã má ní mụzú adrizú rĩ, mávé ãtí'bá rĩ mụ adri 'a ni gé. 'Bá ẹzị ngaápi má ní rĩ, má Ẹtẹpi ri ĩri íngúngũ.

27 “Nóni má ẹsị ĩsú ĩzāngā ambamba, má 'yo rí íngóni? Má 'yo rí, 'Má Ẹtẹpi, mí ímú ma paá tã ímúpi 'i ngaápi má rụ'bá gá drĩdrĩ 'dĩ rĩ agásĩ rá' 'dĩni? Kuyé, má ícó 'yoó 'dĩni ku, ã' diātāsīyā tã má ní ímúzú rĩ, má ímú ĩzāngā nyaá.

28 Má Ẹtẹpi, mí sē ẽ íngúkí mi íngúngũ!”

Ụ'dúkọ ní íkúzú 'bụ gé 'dāásĩ kīnĩ, “Íngúkí ma gí, ma gō sē 'i ma íngú mụzú dĩ dĩ.”

29 'Bá bĩrĩká pá tu'bá rĩ pi ká ụ'dúkọ 'dĩri yị, ụrụkọ'bée kīnĩ, “Ngá rĩ āngũ ri lĩ nĩ.”

Ụrụkọ'bée kīnĩ, “Ngá rĩ mālāyíkā átá ĩri be nĩ!”

30 'Bo Yésũ ní 'yozú kọpi ní kīnĩ, “Ụ'dúkọ ĩ ní átá 'dĩri, átákí má tã sī kuyé, átákí ĩmi tã sī.

31 Sã tã lizú 'bá rĩ pi drĩgé rĩ ícó gí, ĩ ímú Sātánã ri dro mụzú 'dĩsĩ rá.

32 Kádō ímú ma inga ụrụ 'dāá, ma ímú 'bá rĩ pi sē adri céré 'bá mávé ni.”

§ 12:25 12:25 'Bá rĩ 'du dō ídri rụ'bá nōri vé rĩ ã tã 'bãã tã ãmbúgú rú, ícó úmvúlésĩ ídri 'dáni'dáni rĩ ĩsú ku: Tã 'dĩri vé ífífí, 'bá rĩ gá dō Yésũ ã pámvú ũbĩgá sī, 'i ĩsú rí ngá múké vū drĩgé nōgó àní, ícó ídri 'dáni'dáni rĩ ĩsú ku.

33 Yēsũ 'yo átángá rĩ 'dĩni lũzú kĩnĩ, ívé drāngará, ĩ ímũ 'i inga ɔrũ pɛtĩ alambaku sígɛ.

34 'Bá bĩtrĩká rĩ pi ní 'yozú kĩnĩ, “Búkũ Múngú vé rĩ lũ 'bá ní kĩnĩ, Kúrísítõ ri adri lɛmgbɛrɛ rú pírĩ, ngá mí ní 'yozú kĩnĩ, 'Ĩ ímũ 'Bá Mvá ri 'dĩ drā rá rĩ ā'di? 'Bá mí ní 'yoó 'Bá Mvá 'dĩri ā'di 'i'?”

35 Yēsũ ní 'yozú 'bá bĩtrĩká rĩ pi ní kĩnĩ, “Ma ri dī ĩmi āsámvú gɛ nōgó ɔtũná rú lókĩ be mādā. ĩmi ɛcĩkĩ ɔtũná sĩ, ĩri ní drĩ rizú dīzú āngũ ĩmgbɛrɛzú rĩ gɛ nō, ĩnĩná ɛ ĩsú rĩ ĩmi ku. 'Bá ɛcĩ tuupi ĩnĩ sĩ rĩ, lɛtĩ ĩri ní lɛzú mɔzú rĩ āvĩ ĩri ní rá.

36 ĩmi ɛ'yĩkĩ ɔtũná rĩ áyu, ĩri ní drĩ adrizú ũgōgō nō. ĩmi adri ānĩ anji ɔtũná vé ni.” Yēsũ ká átángá rĩ átá deɛ 'dĩni, nga 'i njeé kōpi āsámvú gɛ sĩ, mɔ 'i zũũ kōpi sĩ zũzú.

Yāhúdĩ rĩ pi ɛ'yĩkĩ Yēsũ ri kuyé

37 Yēsũ ā 'o dō tā āyāzú āyāyā 'dĩ'bée Yāhúdĩ rĩ pi ɛndrɛtĩ gɛ rá drāāāsīyā, kōpi ɛ'yĩkĩ ĩri kuyé.

38 Tā 'dĩri 'o nyo 'i sũ nɛbĩ ĩsáyā ní ɔtũ 'yoó rĩ tĩnĩ kĩnĩ,

“Úpĩ, ā'di ɛ'yĩ ɔ'dũkó múké 'bá ní ũlũú rĩ rá nĩ?

Úpĩ, mí i'da mívé ũkpō 'bá pazú rĩ ā'di ní?”

39 'Bá 'dĩ'bée ɛ'yĩkĩ tā 'dĩri kuyé, sũ ĩsáyā ní 'yoó rĩ tĩnĩ kĩnĩ,

40 “Múngú ɔzũ kōpi ɛ mĩ gĩ,
sɛ kōpi ɛ ɛsĩ tete,
sɛ kōpi ɛ mĩ ndre āngũ ku,
sɛ kōpi ɛ ɛsĩ nĩ tā áamá ku,

kôpi ã újákí té dō ẹsì rá, ma té kôpi ídrí rá.”

41 Ísáyã 'yo tã 'dĩri 'dĩni, ã'diātāsīyã ndre tã ĩ ní Yēsũ ri íngúzú rĩ rá, ĩri ní átázú Yēsũ vé tã sī ãní.

42 Sē 'bá kárakará ẹ'yĩkí Yēsũ ri rá, Yāhúdĩ rĩ pi vé drĩkoma ẹ'yĩkí kpá Yēsũ ri rá, 'bo kôpi rikí ìvé ẹ'yĩngará ã tã ũzũúzũ, ã'diātāsīyã kôpi rikí 'oó ũrĩ sī Fārúsĩ rĩ pi sī, kôpi ã drokí rí ĩ fũú Jó Múngú ri Zizú rĩ agásĩ ãmvé ku.

43 Kôpi lěkí 'bá rĩ pi ẹ íngúkí ĩ áyu, kôpi 'dúkí tã Múngú vé rĩ 'bãã tã ãmbúgú rú kuyé.

44 Yēsũ ní átázú ú'dúkó be ọru 'dãã kĩnĩ, “'Bá rĩ ẹ'yĩ dō ma rá, ẹ'yĩ 'yéná ma ọ'dúkùlẹgúsĩ kuyé, ẹ'yĩ kpá Múngú ma ĩpěepi rĩ rá.

45 'Bá rĩ ndre dō ma gí, ndre má Ẹtẹpi ma ĩpěepi rĩ gí.

46 Má ímú 'bá rĩ pi ãsámvú gé nōgó ụtúná rú, ãní 'bá ma ẹ'yĩ'bá gí rĩ pi ã áwíkí rí adrií ìníná agá ku.

47 “'Bá mávé ú'dúkó yiipi rá, tã ni 'duđupi ngaápi ku rĩ, á lị ìrivé tã ni ku, ã'diātāsīyã má ímú tã lị 'bá vũ drĩgé rĩ pi drĩgé kuyé, má ímú kôpi paá.

48 'Bá ma gãápi sī, ãzini mávé ú'dúkó má ní átá nōri ẹ'yĩpi ku rĩ, ĩ ímú tã lị ĩri drĩgé rá. Átángá má ní rii átá nōri, ĩri úmvúlésĩ ímú ìrivé tã lị nĩ.

49 Átángá má ní átá nōri, má ígá má drĩgé kuyé, má Ẹtẹpi ma ĩpěepi rĩ lũ má ní nĩ kĩnĩ, má ímú tã 'dĩri átá.

50 Á nĩ rá tã má Ẹtẹpi ní eziĩ 'dĩri, ĩri sē 'bá rĩ pi ídri 'dání'dání rĩ ísú ãní rá. Tã má ní átá rĩ, ĩri tã má Ẹtẹpi ní lũú má ní, mâ átá rĩ.”

13

Yēsũ üjĩ ívé 'bá 'î pámvú übĩ'bá rĩ pi ã pá

¹ Ụ'dú Múngú ní Ẹlìzú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ vé ùmụ nyangára ní drĩ ícázú kuyé rĩ gé, Yēsũ nĩ rá 'yozú kìnĩ, ívé sâ 'í ní vũ nōri kuzú, 'í ní mụzú 'í Ẹtẹpi vúgá rĩ ícọ gí. I'da ívé lēngára ívé 'bá vũ drĩgé rĩ pi ní, lē kọpi agaá rá cǐmgbá cazú ụdũ gé.

² Yēsũ pi ní úrízú ívé 'bá 'î pámvú übĩ'bá rĩ pi be ínyá ùndrējá vé rĩ ã nyangára gá, ịsúzá ãdrọko fi kú Yúdā Ịsịkārīyótā Sịmónā mvọpi ẹ ẹsị agá ịnọgọsị gí, lē lẹtị ndāá Yēsũ ã ùli 'bezú ãnị.

³ Yēsũ nĩ rá 'yozú kìnĩ, 'í Ẹtẹpi sē 'í ní ùkpō tā ārēvú 'ozú rĩ céré gí, 'í íbí ímụ Múngú vúgálésịla, 'i kpá ri 'i újá gō mụ Múngú vúgá 'dālẹ ùzi.

⁴ Kúru Yēsũ ní ngazú ụrụ sĩ ínyá tị gé 'dĩgé, ịri ní ívé bōngó á'bé'bē rĩ njesú 'í rụ'bá gá sĩ rá, ịri ní gōzú bōngó rụ'bá ịnịzú ni 'í'dúzú ndrāzú 'í ụpílẹ gá áyu.

⁵ Ịri ní yĩí 'í'dúzú dāzú bēsēnĩ āngũ üjĩzú ni agá, ịri ní 'í'dózú ívé 'bá 'î pámvú übĩ'bá rĩ pi ã pá üjĩzú, ịri ní ívé bōngó rụ'bá ịnịzú 'í ní ndrāá 'í ụpílẹ gá 'dĩri ọyuzú kọpi ã pá ịnịzú ãnị.

⁶ Kā ícá Sịmónā Pétēró vúgá, Pétēró ní 'yozú kìnĩ, “Úpí, 'í lē nyo mâ pá üjĩí?”

⁷ Yēsũ ní újázú ịri ní kìnĩ, “Í nĩ drĩ tā má ní 'oó nōri kuyé, 'bo ụ'dú āzi sĩ, mi ímụ nĩ rá.”

⁸ Pétēró ní 'yozú Yēsũ ní kìnĩ, “Mí ícọ mâ pá üjĩí ãlunáni ku.”

Yēsū ní újázú Pétēró ní kīnī, “Má ũjī dō mī pá kuyé, mí adri 'bá mâ pámvú ũbĩpi ní ku.”

⁹ Sīmōnā Pétēró ní újázú ĩri ní kīnī, “Úpí, mí 'yéǵá mâ pá ũjī áyu āsī? Mí ũjī mâ drī pi mâ drī be ĩndī!”

¹⁰ Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, “‘Bá 'i ũjĩpi gí rī, ĩri 'yéǵá 'i pá ũjī áyu, ā'diātāsīyā ĩri ā rú'ba ule, ĩndī ākó. Īmi céré ule tā ũnjí ākó, 'yéǵá 'bá ālu ĩmi āsámvú gé 'dīgé, ĩri tā ũnjí be nī.”

¹¹ Yēsū nī 'bá ímúpi 'i ũli 'beépi rī ĩnógósí gí, sē ĩri ní 'yozú ĩmi adríkí céré ule kuyé ānī.

¹² Yēsū kā ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'ba rī pi ā pá ũjĩ deǵé gí, ĩri ní ívé bōngó á'bé'bē rī í'dúzú gōzú akozú 'i rú'ba gá ũzi, ĩri ní 'i újázú mužú úrízú 'i vūrā gá ínyá tị gé 'dālé, ĩri ní kōpi zizú kīnī, “Īmi nīkí nyo tā má ní 'oó ĩmi ní 'dĩri rá?”

¹³ Īmi ri ma zị ‘Ímbápi’ āzini ‘Úpí,’ tā ĩmi ní 'yoó 'dĩri pịrị, ā'diātāsīyā 'bá rī, ĩri ma 'i.

¹⁴ Ma ĩmivé Úpí, āzini Ímbápi, má ũjī ĩmī pá gí, nóni ĩmi í'dókí ĩmī pá ũjĩ, óǵúpị ā ũjī óǵúpị vé rī.

¹⁵ Má i'da ĩmi ní tā rī gí, lē ĩmi 'okí mužú sū má ní 'oó nōri tịnị.

¹⁶ Ma rị ĩmi ní tā áda lū, ātí'ba ícó adrii āmbúǵú ívé āmbúǵú drīǵé ku, 'bá ĩ ní rií áyúāyū rī, ícó adrii 'bá 'i áyúpi rī drīǵé āmbúǵú rú ku.

¹⁷ Nóni ĩmi nīkí tā 'dĩ'bée gí, ĩmi 'dụkí dō ngaá rá, ĩmi tākiri ĩsụ rá.

Yēsū ri átá kīnī, 'bá āzi ri ímú 'i ũli 'be rá

¹⁸ “Tā má ní 'yoó nōri, á 'yo ĩmi tā sī céré kuyé, á nī 'bá má ní ũpéé rī pi gí. 'Bo tā 'dĩri ā sē rí tā ĩ ní sī Búkū Múngú vé rī agá rī ā nga rí 'i fūú tị ni

gé bēnī. Tā ĩ ní sǐ rī 'dīni, “Bá 'bá ní rií drĭ úsú ĩri be ngá nyazú trų rī, ĩri ímú mâ ũli 'be nī.’

19 “Á lū ĩmi ní tā 'dĭri drĭdrĭ, ā 'diātāsīyā tā má ní lūú ĩmi ní 'dĭri kādō ímú 'i ngaá, ĩmi ẹ'yĭkí rí 'yozú kĭnī, 'bá rī ma Kúrísítō 'i.

20 'Bá rī ā'yĭ dō 'bá má ní pēé rī rá, ā'yĭ 'dĭri ma, 'bá rī ā'yĭ dō ma rá, ā'yĭ má Ẹtẹpi ma ĩpēepi rī rá.”

*Yēsū ũlū tā ímúpi 'i ngaápi 'i rų'bá gá rī
(Mátayo 26:20-25; Mārākō 14:17-21; Lúkã 22:21-23)*

21 Tā Yēsū ní 'yoó 'dĭri ā vųdrĭ gé, Yēsū ẹ ẹsĭ gō ĩzāngā ĩsú agaá rá, ĩri ní gōzú tā rī lūzú kōpi ní uletere kĭnī, “Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dīni, ĩmi āsámvú gé 'dĭgé, 'bá ālu ri ímú mâ ũli 'be nī.”

22 'Bá ĩri ā pámvú ũbĭ'bá rī pi, ógúpĭ ndre ógúpĭ ẹ mĭ, sē kōpi ẹ drĭ ábá céré céré, rikí ũsŭŭ déna 'bá ĩri ní 'yoó 'dĭri adri ā'di 'i.

23 'Bá Yēsū ā pámvú ũbĭ'bá rī pi āsámvú gé, ālu ni Yēsū ní lēélē rī úrí kuú ĩri ā gārā gá.

24 Sĭmónā Pétēró ní drĭ suzú ágó úrípi Yēsū ā gārā gá 'dĭri vúgá 'dāá, ĩri ní 'yozú ágó rī ní kĭnī, “'Í zĭ Yēsū ri, 'bá lēepi tā ũnjĭ 'dĭri 'oópi rī, ĩri adri ā'di 'i?”

25 Ágó rī ní 'i ẹtĭzú Yēsū rų'bá gá 'dāá, ĩri ní Yēsū ri zĭzú kĭnī, “Úpĭ, 'bá mí ní 'yoó 'dĭri ā'di 'i?”

26 Yēsū ní újázú ĩri ní kĭnī, “'Bá má ní ímú pánga í'dú dŭú tĭbĭ agá, sēé ĩri ní rī, 'bá rī adriípi 'dĭ.” Kúru ĩri ní pánga rī í'dúzú dŭzú tĭbĭ agá

'dǎá, ĩri ní sězú Yúdǎ Īsīkārīyótǎ Sīmónǎ mvópi ní.

²⁷ Yúdǎ kǎ pánga rī ẹ'yí, koro Sātánǎ* ní fizú ẹsị ni agá.

Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Í 'o tā mí ní lěé 'oó rī mbělē mbělē!”

²⁸ Tǎ Yēsū ní 'yoó 'dīri fi 'bá úrí'bá ínyá tị gé 'dī'bée drǐgé āluǎni kuyé.

²⁹ Yúdǎ ní adrií 'bá riípi mǔfēngǎ 'bǎápi ni rī sī, 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi ā ụrụkọ ụsụkí déna Yēsū lū Yúdǎ ní ā mụ ǎnyāngǎ ụmụ rī vé rī jeé, dōku ā mụ ngá sěé 'bá ngá ǎkó rī pi ní.

³⁰ Yúdǎ kǎ pánga rī ẹ'yí, koro nga 'deé fūú mujú ǎmvé. Ịsụ ǎngū rī nị gí.

Tǎimbị ú'dí rī

³¹ Yúdǎ kǎ fūú jó rī agásí gí, Yēsū ní 'yozú kīnī, “Ma 'Bá Mvá 'i, sǎ ĩ ní ma íngúzú rī ícọ gí, ĩ Múngú ri íngú mǎ rụ'bá gá, tǎ ímụpi 'i ngaápi mǎ rụ'bá gá rī sī.

³² Íngúkí dō Múngú ri tā má ní 'oó rī sī, ma Mvá rú, Múngú ri ímụ ma íngú rá, ĩri ímụ ma íngú mbělēǎ.

³³ “Má anjị rī, má adri caá ĩmi ǎsámvú gé nǒgó lókí be ǎco ku, ĩmi úmvúlésí ímụ ma ndǎ sụ má ní ándúrú lūú Yǎhúdī rī pi ní rī tịni. ǎndrū sī, á lē lūú ĩmi ní 'díní, vūrǎ má ní mụzú rī, ĩmi ícókí caá 'a ni gé ku.

---

* **13:27 13:27 Sātánǎ:** Sātánǎ ri ǎdróko, ĩri ǎmbúgu índrī ūnjí rī pi drǐgé, gǎ tǎ Múngú vé rī 'dụgá ngagá sī, Múngú ídró ĩri 'bụ gé 'dǎási. 'Í lǎ l'dangará 12:7-9.

³⁴ “Nóni á lě tǎimbí ú'dí ni ẹ̀zị́ ị́mi ní, lě ị́mi lẹ́kí ị́mi lẹ́lẹ́. Sụ má ní ị́mi lẹ́e rĩ tị́nị, kúru lẹ́ ị́mi lẹ́kí ị́mi lẹ́lẹ́.

³⁵ Ị́mi lẹ́kí dọ́ ị́mi lẹ́lẹ́, 'bá rĩ pi cére nị́ á má 'yozú kíní, ị́mi 'bá má pámvú ùbĩ' 'bá ni pi.”

Yēsũ 'yo Pétěró ní kīnī, Pétěró ri ímụ 'i gā rá (Mátáyo 26:31-35; Mārākō 14:27-31; Lúkā 22:31-34)

³⁶ Sịmọ́nǎ Pétěró ní Yēsũ ri zị́zú kīnī, “Úpí, 'í lẹ́ mụ́ ị́ngọ́lẹ́?”

Yēsũ ní újázú ị́ri ní kīnī, “Vũrā má ní lẹ́zú mụ́zú 'a ni gé rĩ, mí ícọ́ mụ́ má be trụ́ ǎndrũ ku, mi íbí mụ́ má vúgá sị́ ndọ́.”

³⁷ Pétěró ní Yēsũ ri zị́zú kīnī, “Úpí, mí kīnī, má ícọ́ mụ́ mí be trụ́ ku ǎsị́? Á lẹ́ ma adíí drǎá mí tǎ sị́.”

³⁸ Yēsũ ní újázú Pétěró ní kīnī, “Mí nyo ícọ́ mí adí drǎ má tǎ sị́ rá? Ádarú á 'yo mí ní 'díní, mí ímụ́ 'yo mí tị́ sị́ ca vú be na, 'í nị́ ma kuyé, vùdrị́ ni gé, lөгúlgөгú ri kúru cěre 'be.”

14

Yēsũ ùmĩ ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi vé ẹ̀sị́

¹ “Lẹ́ ị́mí ẹ̀sị́ ǎ adrí ị́zǎngǎ sị́ ku, ị́mi ẹ̀'yị́kí Múngú ri, lẹ́ ị́mi ẹ̀'yị́kí kpá ma ị́ndí.

² Má Ẹ́tẹ́pị́ vúgá 'bũ gé 'dǎá, jó rĩ pi kárakarǎ anígé, ǎ adrí té dọ́ 'díní kuyé, má ícọ́ té 'yoó kíní, ma mụ́ ị́mi ní vũrǎ údé 'dǎlé 'díní ku.

³ Á mụ́ dọ́ vũrǎ rĩ údé ị́mi ní gí, ma ị́gọ́ ímụ́ ị́mi bĩ jị́ mụ́ adrí má be trụ́ vũrǎ má ní adrízú rĩ gé 'dǎá.

4 Īmi nīkí lètì má ní lēzú mužú ānī vūrā rī gé 'dālé rī gí."

Yēsū ri lètì mužú ānī Ētépì vúgá 'dālé rī

5 Tórnā ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Úpí, 'bá nīkí kuyé mi dō ri mužú íngōlé, 'bā ícō lètì mí ní mužú rī nī íngóni íngóni?"

6 Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, "Ma lètì rī 'i, tā áda rī 'i, āzini ídri rī 'i. 'Bá rī ě'yī dō ma kuyé, ícō agaá caá má Ētépì vúgá 'dālé ku.

7 Ádarú ĩmi nīkí té dō ma rá, ĩmi té ícō má Ētépì ri nī rá. Í'dózú āndrū sī, mužú drīdrī, ĩmi nīkí má Ētépì ri gí, ĩmi ndrekí ĩri gí."

8 Pīlípū ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Úpí, mí i'da 'bá ní mí Ētépì ri, 'bā ěpīkí rí tā ni sī múké múké."

9 Yēsū ní újázú Pīlípū ní kīnī, "Pīlípū, á ri adrii ĩmi be trú nōgó lókí be āco, 'í nī drī ma kuyé? 'Bá rī ndre dō ma gí, ndre má Ētépì ri gí, ngá mí ní 'yozú kīnī, mâ i'da má Ētépì ri ĩmi ní rī ā'di?

10 Īmi ě'yīkí 'yozú kīnī, 'bā má Ētépì be ngá ālu 'dīni kuyé? Tā má ní átá ĩmi ní 'dī'bée, má ígá ĩri má drīgé kuyé, má Ētépì 'bá ní adrii ĩri be ngá ālu rī, sē má ní ũkpō rizú ívé ězì ngazú nī.

11 Lē ĩmi ě'yīkí tā má ní 'yoó 'bā má Ētépì be ngá ālu 'dīri, dōku ĩmi ě'yīkí ma, tā āyāzú āyāyā má ní 'oó 'dī'bée sī.

12 Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dīni, 'bá ma ě'yīpī rá rī, ĩri ězì ālu ālu má ní ngaá nōri 'du nga rá. ĩri ícō ězì rī nga má ní ngaá nōri ndē rá, ā'diātāsīyā ma ri mužú má Ētépì vúgá.

13 Īmi zíkí dō tā āzi mâ rú sī, ma ícó 'o ĩmi ní rá, ā'diātāsīyā ma Mvá rú, ẹ̀zị má ní 'oó 'dīri sī, ĩ má Ẹ̀tẹ̀pị ri íngú ānị.

14 Īmi zíkí dō tā āzi mâ rú sī, ma ícó 'o ĩmi ní rá.”

Yésū ẹ̀zi Índrí Uletere rī vé tā

15 Yésū ní 'yozú ívé 'bá 'ì pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, “Īmi lēkí dō ma rá, tā má ní lūú ĩmi ní 'dīri, ĩmi 'dukí ngaánga.

16 Ma má Ẹ̀tẹ̀pị ri zị, ĩri ĩmi ní Índrí Uletere rī ĩpē ímú ĩmi ĩzā ko, ĩri ímú adri ĩmi be mužú 'dání'dání.

17 Índrí Uletere rī, ĩri ĩmi ní tā áda rī i'da nī. 'Bá nyọ́kú nōri vé Yésū ri ẹ̀'yī' 'bá ku rī pi ícókí Índrí Uletere rī ịsú ku, ā'diātāsīyā kọpi ícókí ĩri ndreé ku, dōku nīkí ĩri áamá ku. 'Bo 'yéńá ĩmi nīkí ĩri nī, ĩri adri ĩmi be trụ, ĩri fi adri ĩmi ágá.

18 “Á mụ dō gí, má ícó ĩmi kuú ĩmváanji rú ku, ma ĩgō ĩmi vúgá nōlé rá.

19 Ẹ̀sī mādā, 'bá ma ẹ̀'yī' 'bá kuyé rī pi ícókí ma ndreé dī ku, 'bo ĩmi ma ndre nī, ā'diātāsīyā ma adri ídri rú, ĩmi kpá adri ídri rú.

20 Ụ'dú má ní ímúzá íngázú gōzú ídri rú rī gé, ĩmi ímú nī 'yozú kīnī, 'bā má Ẹ̀tẹ̀pị be ngá ālu. Īmi ímú adri má be trụ ālu, sū má ní adrii ĩmi be trụ rī tịnị.

21 'Bá rī ẹ̀'yī dō mávé tā 'duú ngaá rá, 'bá 'dīri lē ma lēlē. 'Bá ma lēpi lēlē rī, má Ẹ̀tẹ̀pị ri kpá ĩri lēlē, ma kpá ĩri lēlē, ma ímú ma i'da ĩri ní rá.”

22 Yúdā ní 'yozú kīnī, “Úpí, mi 'yéńá mi i'da 'bá ní, mí i'da mí 'bá vū drịgé nōgó rī pi ní ku āsī?”

Yúdã 'dĩri adri Yúdã Īsĩkãrĩyótã 'i ku, ĩri 'bá Yésũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vé ãzi.

23 Yésũ ní újázú ĩri ní kĩnĩ, “‘Bá rĩ lē dō ma lēlē, ĩri tã má ní ímbá 'dĩri 'du nga rá. Má Ẹtẹpi ri ĩri lēlē, 'bã úmvúlésĩ mu ĩri vúgá, 'bã fi adri ĩri agá.

24 'Bá ma lēepi ku rĩ, lē tã má ní ímbá rĩ 'duú ngaá ku, 'bo ã nĩ áamá múké 'yozú kínĩ, má ígá tã 'dĩri má drĩgé kuyé, má Ẹtẹpi ma ĩpēepi rĩ lũ má ní nĩ.

25 “Ma ri tã 'dĩ'bée átá ĩmi ní má ní drĩ adrizú ĩmi be rĩ gé nō.

26 'Bo Índrí Uletere má Ẹtẹpi ní ímú ĩpēé mã rú sĩ ĩmi ĩzã koó rĩ, ĩri ímú ĩmi ní tã rĩ pi ãrěvú ímbá céré nĩ, ĩri sē ĩmi ímú tã má ní átá ĩmi ní rĩ ígá ãnĩ.

27 Ma ímú ĩmi ní tãkĩri ku, tãkĩri má ní lēé kuú ĩmi ní 'dĩri, íngá má vúgá, á sē ĩri ĩmi ní sũ 'bá ẹ'yĩ'bá kuyé rĩ pi ní rii sēé rĩ tĩni ku. Lē ĩmĩ ẹsĩ ã adri ĩzãngã sĩ ku, dōku ĩmi 'okĩ ỳrĩ sĩ ku.

28 “Īmi yĩkĩ ándúru rá, má kĩnĩ, ‘Ma ri mu mu, 'bo ma ĩgō ĩmi vúgá nōó rá.’ Īmi lēkĩ té dō ma rá, ĩmi té adri ãyĩkō sĩ, tã má ní 'yoó ma ri mu má Ẹtẹpi vúgá rĩ sĩ, ã'diātāsĩyã ĩri má sĩ ãmbúgú nĩ.

29 Á lũ ĩmi ní tã 'dĩri drĩdrĩ ĩsú nga drĩ 'i kuyé, ã'diātāsĩyã kãdō ímú 'i ngaá, ĩmi ẹ'yĩkĩ rĩ bēsĩnĩ.

30 Á lē átá ĩmi be vũú ãco ku, ã'diātāsĩyã ãdróko vũ nōri ruúpi rĩ ri ímú 'dĩ'dĩ, 'bo ícō ma ndēé ũkpō sĩ ku.

31 'Bo lē 'bã vũ drĩgé nōgō rĩ pi ã nĩkĩ múké 'yozú kínĩ, á lē má Ẹtẹpi ri lēlē, sězú má ní rizú tã má Ẹtẹpi ní ẹziĩ rĩ 'duzú ngazú ãnĩ.

“Īmi íngákí, 'bâ mukí.”

15

Yēsũ ri peṭi áda vinyõ vé rĩ

¹ “Ma peṭi áda vinyõ vé rĩ,* má Èṭepi ri ọmvú vinyõ vé rĩ vé ẹ'dípa.

² Má Èṭepi rĩ peṭi vinyõ vé rĩ ẽ drịti 'a'bá ku rĩ pi uga vūgá. 'Bo peṭi rĩ vé drịti 'a'bá ìndĩ rĩ pi, ìri rũ'bá kọpi rụ'bá gá rĩ pi úpí vūgá, kọpi gō 'a ambamba.

³ Īmi ícákí nóni múké tã má ní lūú ĩmi ní 'dĩ'bée sī gí. Ụ'dụkọ má ní lūú ĩmi ní 'dĩri, ũjĩ ĩmi ícá kuú ule gí.

⁴ Īmi áwíkí adrii má agá, ma kpá adri ĩmi agá. Peṭi vinyõ vé rĩ ẽ drịti gákí dō ẹrịnga ni ã rụ'bá gá sī gí, ícọ 'aá ku. Lẽ peṭi vinyõ vé rĩ ẽ drịti ã adri ẹrịnga rĩ ã rụ'bá gá. Īmi áwíkí dō adrii má agá kuyé, ĩmi ícókí tã múké 'oó ku.

⁵ “Ma peṭi vinyõ vé rĩ, ĩmi adrikí sũ peṭi vinyõ vé rĩ ẽ drịti tịni. Īmi áwíkí dō adrii má agá, ĩmi ícọ tã múké ni pi 'o rá, ĩmi adrikí dō má rụ'bá gá sī rará rú, ĩmi ícókí tã múké 'oó ku.

⁶ 'Bá rĩ áwí dō adrii má rụ'bá gá kuyé, ì ìri gũ ãmvé, sũ ì ní peṭi vinyõ vé rĩ ẽ drịti 'wi'bá gí rĩ pi ugaá vūgá rĩ tịni, ì kọpi zã ve ãcí sī.

* **15:1 15:1** *Peṭi vinyõ vé rĩ*: Yāhúdĩ rĩ pi 'dụkí peṭi vinyõ vé rĩ ã tã 'bã tã ãmbúgú rú, kọpi ri ù'a ni zo vinyõ sụ rú. Múngú ipè 'bá Ìsèrèlè vé rĩ pi adrii 'bá ívé ni, kọpi ã adrikí rí sũ peṭi vinyõ vé Múngú ní saá 'aápi ù'a be rĩ tịni. Nāpí peṭi vinyõ vé 'dĩri, sē 'bá tãimbj ímbá'bá rĩ pi atala atala rĩ pi drịgè rĩ pi be nĩkí áamá rá 'yozú kínĩ Yēsũ ri ívé tã átá. 'Í lã Sāwụmā 80:8-16; Ísáyā 5:1-7; Yērēmíyā 2:21; Mātáyó 21:33-46; Mārākō 12:1-12; Lúkā 20:9-19.

7 Īmi áwíkí dō adrií má agá, átángá má ní átá rī, ĩri áwí adri ĩmī ẹsị agá. Īmi zịkí dō ngá ĩmī ẹsị ní lēé rī, ĩ ícọ sē ĩmi ní rá.

8 Lē ĩmi 'okí tã múké, 'bá rī pì ã ndrekí rí 'yozú kínī, ĩmi 'bá mâ pámvú ũbī' 'bá ni pì, tã ĩmi ní 'oó rī sī, ĩ má Ẹtẹpị ri íngú ãní íngúngú.

9 “Á lē ĩmi lēlē, sū má Ẹtẹpị ní ma lēé rī tịnị. Lē ĩmi áwíkí adrií lēngará mávé rī agá.

10 Īmi 'dukí dō tãimbị mávé 'dīri ngaá rá, ĩmi áwí adri lēngará mávé 'dīri agá, sū má ní má Ẹtẹpị vé tãimbị 'dujú ngaá rá, má ní áwí adrií ĩrivé lēngará agá rī tịnị.

11 Á 'yo ĩmi ní tã 'dīri, ã sē rí ĩmi ní ãyīkō ãmbúgu, sū má ní kpá adrií ãyīkō sī rī tịnị.

12 Á 'yo ĩmi ní 'dīni, lē ĩmi lēkí ĩmi lēlē, sū má ní ĩmi lēé rī tịnị.

13 Tã ãmbúgu lūúpi kínī 'bá rī lēngará be rī, ĩri 'bá rī ní ívé ídri adizú sēzú drāzú ívé ũndī rī pì ã tã sī.

14 Īmi 'dukí dō tã má ní lūú ĩmi ní 'dī'bée ngaá rá, ĩmi gō ícá ũndī mávé ni.

15 Má ícọ nóni ĩmi zịjị átí' 'bá ku, ã'diātāsīyā átí' 'bá ícọ ẹzị ívé 'bá ãmbúgu ní ngaá rī nñị ku. Īmi nóni mávé ũndī, ã'diātāsīyā tã má Ẹtẹpị ní lūú má ní rī, mâ ũlū ĩmi ní céré gí.

16 Īmi ĩpēkí ma nñi kuyé, má ĩpē ĩmi nñi. Má ĩpē ĩmi, ĩmivé tã ĩmi ní 'oó rī ã pámvú ã 'a rí ũ'a rú mụzú nyonyo. Īmi zịkí dō ngá má Ẹtẹpị tị gé mâ rú sī, ĩri sē ĩmi ní rá.

17 Tãimbị má ní sēé ĩmi ní rī 'dīni, lē ĩmi lēkí ĩmi lēlē.

'Bá nyõókú nõri vé rĩ pi ímú ìmi ngũ ùnjí

18 “Dõ 'bá nyõókú nõri vé rĩ pi ngũkí ìmi ùnjí, lē ìmi nĩkí 'yozú kínĩ, kòpi í'dókí drĩdrĩ ni ma ngũú.

19 Ìmi té dõ ri tã nyõókú nõri vé rĩ pi 'dụ nga, 'bá vũ drĩgé rĩ pi té ìmi lēlē. 'Bo ìmi adrikí 'bá nyõókú nõri vé ni ku. Má ìpē ìmi ìfũú 'bá nyõókú nõri vé rĩ pi ãsámvú gé sĩ nĩ, 'bá nyõókú nõri vé rĩ pi ní ìmi ngũzú ùnjí ãní.

20 Lē ìmi ígákí tã ándúru má ní lúú ìmi ní: 'Átí'bá ícò adrií ãmbúgú ívé ãmbúgú drĩgé ku 'dãri.' Dõ 'bá rĩ pi ọcũkí ándúru ma rá, ìmi ọsũkí kòpi ícókí kpá ìmi ọcũú ku? Kòpi 'dụkí té dõ tã má ní ímbá rĩ ngaá rá, kòpi té kpá tã ìmi ní ímbá rĩ 'dụ nga rá.

21 Kòpi ìmi ọcũ 'dĩni mà tã sĩ, ã'diãtãsiyã kòpi nĩkí 'bá ma ìpēépi rĩ kuyé.

22 Mà ímú té dõ kòpi ní tã 'dĩri átá ku, kòpi ícókí té áamá 'yozú kínĩ, tã ì ní 'oó 'dĩri ùnjĩkãnyã 'dĩni ku. 'Bo nóni kòpi ícókí ívé ùnjĩkãnyã ã tã gãá bã ku.

23 'Bá rĩ ngũ dõ ma ùnjí, ngũ kpá má Ẹtẹpi ri ùnjí.

24 Mà 'o dõ tã ãyãzú ãyãyã 'bá ãzi ní ãvũ ni 'oó kuyé ni kòpi ãsámvú gé ku, kòpi ícókí té nĩí áamá 'yozú kínĩ, tã ì ní 'oó 'dĩri ùnjĩkãnyã 'dĩni ku. 'Bo nóni kòpi ndrekí tã má ní 'oó 'dĩ'bée, sē kòpi ngũkí 'bá má Ẹtẹpi be ãní ùnjí.

25 Tã ì ní sĩí Búkũ Múngú vé rĩ agá 'yoópi kínĩ, 'Kòpi ngũkí ma ùnjí tã ã ndụ ãkó' 'dĩri, 'i ngaápi fũúpi tị ni gé 'dĩ.

26 “Ma ímú ìmi ní Índrí Uletere tã be áda ìmi ìzã koópi rĩ ìpě, ìri ímú má Ètẹ̀pì vùgálésì, ìri ímú tã mávé rĩ átá nĩ.

27 Ìmi kpá úmvúlésì ímú mávé tã ùlũ 'bá rĩ pi ní nĩ, ã'diātāsīyã ìmi rikí adrii má be trù í'dóngará gá 'dãá.”

16

1 “Má ùlũ ìmi ní tã 'dĩri 'dĩni, ìmi áwíkí rí adrii ìmivé ẹ̀'yīngará agá ùgōgō.

2 Kọ̀pì ímú ìmi údró ùfũ Jó Múngú ri Zìzú rĩ agásì àmvé. Lókí ãzi ri ímú 'dĩ'ĩ, kọ̀pì ímú ìmi ú'dì, kọ̀pì 'yo, ì 'dĩri ri ẹ̀zì nga Múngú ní.

3 Kọ̀pì ímú tã 'dĩ'bée 'o ìmì rù'bá gá rá, ã'diātāsīyã kọ̀pì nìkí má Ètẹ̀pì ri kuyé, kọ̀pì nìkí kpá ma kuyé.

4 'Bo á lũ ìmi ní tã 'dĩri, ã'diātāsīyã lókí tã 'dĩ'bée ní ímúzú ì ngazú rĩ kãdō ícá, ìmi ímú tã má ní lũú ìmi ní 'dĩri ígá rá. Á lũ ìmi ní tã 'dĩ'bée drìdrì kuyé, ã'diātāsīyã ma drì ri adri ìmi be adri adri lókí be ãco.

Índrí Uletere rĩ vé ẹ̀zì

5 “Bo nóni á nga gí, ma ri ma újá gō mụzú má Ètẹ̀pì ma ìpěpì rĩ vùgá 'dãá, 'bo ìmi àsámvú gé 'dĩgé, 'bá ãzi ma zìpì 'yoópi kìnì, ma ri mụ ngólé yã 'dĩni 'dãáyo.

6 Má ní 'yoó ma ri mụ má Ètẹ̀pì vùgá rĩ sī, sē ìmi ní ìzāngā ìmì ẹ̀sì agá.

7 'Bo ádarú á lē lũú ìmi ní 'dĩni, tã má ní lēzú mụzú nōósì rá rĩ, ma mụ ìmi ní tã múké 'o. Má ní drì adringará gá ìmi be ùgōgō rĩ gé, Índrí Uletere

rĩ ícó ímú ĩmi ĩzã koó ku. 'Bo á mụ dô gí, ma íbí Índrí Uletere rĩ ĩpē ímú ĩmi ású ndō.

⁸ Índrí Uletere rĩ kãdō ímú, ĩri ímú 'bá vũ drĩgé rĩ pi vé ũnjĩkãnyã ã tã átá kôpi ní pịrị nĩ, ĩri tã pịrị rĩ vé tã átá kôpi ní pịrị nĩ, ãzini ĩri tã lĩngará rĩ vé tã átá pịrị nĩ.

⁹ ĩri ũnjĩkãnyã rĩ vé tã átá kôpi ní pịrị, ã'diātāsīyã kôpi ẹ'yĩkí ma kuyé.

¹⁰ ĩri tã pịrị rĩ vé tã átá pịrị kôpi ní, ã'diātāsīyã ma ri mụ má Ẹtẹpị vúgá, ĩmi gōkí ma ndree dđi ku.

¹¹ ĩri tã lĩngará rĩ vé tã átá pịrị kôpi ní, ã'diātāsīyã ãdróko riipi 'bá rĩ pi ẽ drĩ ọrúpi vũ drĩgé nōgó rĩ, lịkí tã drĩ ni gé ịnọgósí gí."

¹² "Ma drĩ tã be ãmbúgú má ní lée átá ĩmi ní, 'bo nóni tã má ní lée átá ĩmi ní nōri, tã ni ícó fíi ĩmi drĩgé ku.

¹³ Índrí Uletere tã áda átápi rĩ kãdō ícá, ĩri ímú ĩmĩ drĩ ko tã áda rĩ nĩzú nĩ. Índrí Uletere rĩ ígá tã rĩ 'í drĩgé ku, ĩri tã rĩ yị má tị gé, ĩri íbí ũlũ ĩmi ní ndō. ĩri ímú tã ímú 'bá ĩ nga 'bá drĩdrĩ 'dílẹ rĩ pi ũlũ ĩmi ní nĩ.

¹⁴ Índrí Uletere rĩ sē ĩ ímú ma íngúngũ, ĩri tã ĩfũúpi má tị gé rĩ jị ũlũ ĩmi ní nĩ.

¹⁵ Ngá má Ẹtẹpị vé rĩ pi ãrěvú céré mávé ni. Sē má ní 'yozú, Índrí Uletere rĩ ã jị tã ĩfũúpi má tị gé rĩ mụú ũlũú ĩmi ní ãní.

¹⁶ "Ẹsĩ mādã, ĩmi gōkí ma ndree dđi ku, ĩri gō adri mādã, vùdrĩ ni gé, ĩmi gō ma ndre rá."

Ĩzãngã rĩ gō 'i újã ícá ãyĩkō

17 'Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ' bá rĩ pi ɯrukɔ ríkí ĩ uzijĩ ãsámvú gé sĩ kínĩ, "Tã ĩri ní 'yoó, 'Ĕsĩ mādã, ĩmi gōkí ma ndreé d̄jĩ ku, ĩri gō adri mādã, vùdrĩ ni gé, ĩmi gō ma ndre rá,' āzini ĩri ní 'yoó, 'Ma ri mu má Ĕtẹpi vúgá,' 'dĩri vé ífífí ã'di?"

18 Kọpi gōkí 'yoó d̄jĩ kínĩ, "Tã ĩri ní 'yoó kínĩ, 'Ĕsĩ mādã,' 'dĩri vé ífífí ã'di? 'Bá n̄kí tã ĩri ní átá 'dĩri vé ífífí kuyé."

19 Yēsũ nĩ áamá rá 'yozú kínĩ, kọpi lẹkí 'i zijĩ tã 'dĩri sĩ, ĩri ní 'yozú kọpi ní kínĩ, "Īmi ri ĩmi uzijĩ ĩmi ãsámvú gé sĩ tã má ní 'yoó ĩmi ní, 'Ĕsĩ mādã, ĩmi gōkí ma ndreé d̄jĩ ku, ĩri gō adri mādã, vùdrĩ ni gé, ĩmi gō ma ndre rá' 'dĩri sĩ?"

20 Ádarú á 'yo ĩmi ní 'díní, ĩmi ímú ãá ngo, āzini lùlùlù ga rá, 'bo 'bá nyọ̀okú nōri vé rĩ pi adri āyĩkō sĩ. Īmi ímú ĩzāngā nya rá, ĩzāngā ĩmi ní nyaá rĩ ã vùdrĩ gé, ĩmi gō āyĩkō ịsú rá.

21 Ūkú lẹepi tíipi tíitĩ rĩ, ĩri ĩzāngā nya ambamba sã mváná rĩ tizú rĩ gé, 'bo tĩ dō mváná rĩ gí, ĩzāngā ĩri ní nyaá rĩ vé tã ri gō āvĩ ẹsĩ ni agásĩ rá, ã'diātāsīyā ĩri adri āyĩkō sĩ, 'í ní mváná rĩ tíi ífũú vũ drĩgé nōgó gí rĩ sĩ.

22 Īmi nóni ĩzāngā sĩ, 'bo ma gō ímú ĩmi ndre d̄jĩ rá, ĩmi gō ímú adri āyĩkō sĩ, 'bá āzi ícọ ĩmivé āyĩkō izaá ĩmĩ ẹsĩ agásĩ ku.

23 Ụ'dụ 'dāri gé, ĩmi ícókí gōo ngá āzi zijĩ má tị gé ku. Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní, ĩmi zikí dō ngá āzi mâ rụ sĩ, má Ĕtẹpi ri ícọ sē ĩmi ní rá.

24 Í'dózú 'dā cĩngbá āndrũ sĩ, ĩmi zikí ngá āzi mâ rụ sĩ ālunani kuyé. Īmi zikí, ĩmi ícọ ịsú rá, ĩmivé āyĩkō ri ímú aga rá.

25 “Á ri ìmi ní tã 'dĩri átá nãpí rú, lókí ãzi ri ímú 'dĩ'dĩ, á gō átá ìmi ní nãpí sī ku, ma ímú má Ẹtẹ̀pì vé tã lū ìmi ní uletere.

26 Ọ̀'ḍú 'dãri gé, ìmi ímú tã rĩ zì má Ẹtẹ̀pì tì gé mà rú sī. Tã má ní 'yoó 'dĩri, adri 'yozú kínĩ, ma mù tã ri zì má Ẹtẹ̀pì tì gé 'dãá nĩ 'dini ku.

27 Lē ìmi nĩkí múké 'yozú kínĩ, má Ẹtẹ̀pì lē ìmi lēlē, ã'diātāsīyã ìmi lēkí kpá ma lēlē, ìmi ẹ̀'yĩkí rá 'yozú kínĩ, má íbí ímú Múngú vúgálésīla.

28 Má íbí ímú má Ẹtẹ̀pì vúgálésīla, má ífí ícá 'bá nyọ̀ọ̀kú nōri vé rĩ pì ãsámú gé. Nóni ma 'bá nyọ̀ọ̀kú nōri vé rĩ pì ku, ma ri ma újá gō má Ẹtẹ̀pì vúgá.”

29 'Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pì ní 'yozú ìri ní kínĩ, “Nóni mí átá 'bá ní tã rĩ nãpí sī kuyé, 'í lū 'bá ní tã rĩ uletere gí.

30 Nóni 'bá nĩkí áamá rá 'yozú kínĩ, 'í nĩ tã ãrěvú céré, lē 'bá ãzi ẽ iza sã mi zizú dđi ku. Tã 'dĩri sē 'bá ẹ̀'yĩkí 'yozú kínĩ, mí íbí ímú Múngú vúgálésīla.”

31 Yēsũ ní újázú kọpi ní kínĩ, “Ádarú ìmi ẹ̀'yĩkí nóni ma gí?

32 'Bo lókí ãzi ri ímú 'dĩ'dĩ, ícá nóni gí, ìmi ímú ìmi íré rá, 'bá ãlu ãlu ri nga mù ívé ãngá. Ìmi ímú ma ku ọ̀'dúkùlẹ̀gúsī. 'Bo má adri ọ̀'dúkùlẹ̀ ku, má Ẹtẹ̀pì ri adri má be trú ãlu.

33 “Á lū ìmi ní tã 'dĩri, ìmi ní adrií má agá rĩ sī, ìmi ísúkí rí tãkiri ãní. Vū drĩgé nōgó, ìmi ímú ìzãngã nya ambamba. 'Bo lē ìmî ẹ̀sì ã adri ũkpó ũkpó, ã'diātāsīyã á ndē vū ũnjĩkãnyã be nōri vé ũkpó gí.”

17

Yēsũ zì Múngú rì

¹ Yēsũ kǎ átángá rǐ átá deḡ ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rǐ pì ní gí, ìrì ní 'î mì 'bǎzú āngũ ndrezú mužú 'bũ gé 'dǎá, ìrì ní 'yozú kǐnĩ, “Má Ètèpì, ma Mvá mívé nì, sǎ mí ní ma íngúzú rǐ ícò gí, sǎ má ní kpá mì íngúzú rǐ ícò gí.

² Má Ètèpì, mì sē má ní ũkpō adrizú 'bá rǐ pì drĩgè céré rǐ nĩ, mà sē rí ídri 'dání'dání rǐ 'bá mì ní eziĩ kuú má ní rǐ pì ní ānĩ.

³ Lèti ì ní ídri 'dání'dání rǐ ìsúzú rǐ, lē 'bá rǐ pì ā nĩkí mì 'yozú kǐnĩ, mì Múngú adriipi áda rǐ, āzini lē kōpi ā nĩkí kpá ma Yēsũ Kúrísitō mì ní ìpēē ímú vũ drĩgè nǒó rǐ.

⁴ Má Ètèpì, èzì mì ní sēé má ní, mà ímú ngaá vũ drĩgè nǒgò rǐ, á deḡ nóni gí, sē 'bá rǐ pì íngúkí mì ānĩ rá.

⁵ Má Ètèpì, nóni mì sē ē íngúkí ma íngúngũ, sũ ì ní 'bá íngú mì be ì ní drĩ vũ rǐ gbizú kuyé 'dǎri gé rǐ tìni.

Yēsũ zì Múngú rì ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rǐ pì ní

⁶ “Má Ètèpì, mì sē má ní 'bá mà pámvú ũbĩ'bá nì pì rá, 'bá mì è'yĩ'bá kuyé rǐ pì āsámvú gé, má 'ída mívé tǎ kōpi ní rá, kōpi ótú 'bá mívé nì pì, nóni mì ezi kōpi má ní gí, kōpi 'dúkí ụ'dúkò mívé rǐ ā tǎ 'bǎá āmbúgú.

⁷ Kōpi nĩkí rá 'yozú kǐnĩ, ngá mì ní sēé má ní rǐ pì ārèvú céré íbí íngá mì vúgá.

⁸ Tǎ mì ní ũlũú má ní rǐ, mà ũlũ 'bá mà pámvú ũbĩ'bá rǐ pì ní rá, kōpi è'yĩkí rá. Kōpi nĩkí rá

'yozú kínĩ, má íbí ímú mí vúgálésĩla, āzini kōpi ẹ'yĩkí rá 'yozú kínĩ, mí ìpě ma nĩ.

⁹ Múngú, ma ri mi zì 'bá ma ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi ní, á zì 'bá ma ẹ'yĩ' 'bá kuyé rĩ pi ní ku. Ma ri mi zì 'bá mí ní sěé má ní rĩ pi ní, ā'diātāsīyā kōpi 'bá mívé ni.

¹⁰ 'Bá mí ní sěé má ní 'dĩ'bée, kōpi 'bávé ni mí be, kōpi sē ĩ ma ìnjĩnjĩ.

¹¹ Má Ẹtẹpi adriipi Uletere rĩ, á gō adrii nyōókú drĩgé nōgó ku, ma mụ mí vúgá, 'bo 'bá mâ pámvú ūbĩ' 'bá rĩ pi drĩ áwí adri mâ vúdrĩ gé nyōókú drĩgé nōgó. Mí ūtē kōpi ūkpō mí ní ándúrú sěé má ní 'dāri sī, kōpi ā adrikí rí ngá ālu, sū 'bá ní adrii mí be ngá ālu rĩ tịni.

¹² Má ní adringará gá kōpi be rĩ gé, á rụ kōpi múké ūkpō mí ní sěé má ní 'dāri sī, á mba kōpi ā tā múké, á ku 'bá āzi fíi tā ūnjí gé kuyé, 'yéná ágó úmvúlésĩ ímụpi fíipi ìzāngā deẹpi ku rĩ agá rĩ 'i, tā ĩ ní sī Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ, ā nga rí 'i fūú tị ni gé bēnĩ.

¹³ “Á nga nóni gí, ma ri mụ mí vúgá, tā má ní tā 'dĩri átázú ìsúzá ma drĩ nyōókú drĩgé nōgó rĩ, ā'diātāsīyā 'bá mâ pámvú ūbĩ' 'bá rĩ pi ā adrikí rí āyĩkō sī, sū má ní adrii rĩ tịni.

¹⁴ Má ūlū tā mí ní ūlūú má ní rĩ 'bá mâ pámvú ūbĩ' 'bá rĩ pi ní rá, 'bo 'bá nyōókú drĩgé nōgó rĩ pi lěkí kōpi ā tā ku, ā'diātāsīyā 'bá mâ pámvú ūbĩ' 'bá rĩ pi adrikí 'bá nyōókú nōri vé ni pi ku, sū má ní adrii 'bá nyōókú nōri vé ni ku rĩ tịni.

¹⁵ Má Ẹtẹpi, á zì mi 'yozú kínĩ, mĩ 'dụ 'bá mâ pámvú ūbĩ' 'bá rĩ pi vū drĩgé sī rá 'dĩni ku, lě mĩ ūtē kōpi, ādróko ā 'o rí kōpi ūnjí ku.

16 'Bá mâ pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi adrikí 'bá nyõõkú nõri vé ni ku, sũ má ní adrií 'bá nyõõkú nõri vé ni ku rĩ tĩni.

17 Mí ẹ'yĩ kôpi adrií 'bá mívé ni pi, mí ímbá kôpi ní tâ áda mívé rĩ, tâ mí ní ímbá 'dĩri ã sē rí kôpi ã adrikí rí uletere.

18 Á pē kôpi mužú 'bá nyõõkú nõri vé rĩ pi ãsámvú gé 'dãá, sũ mí ní ma ãpēé ímúzá 'bá nyõõkú nõri vé rĩ pi ãsámvú gé rĩ tĩni.

19 Má adi mâ ngúlúpí kôpi ã tâ sĩ, kôpi ã adrikí rí ádarú uletere 'bá mívé ni pi.

20 “Á zì mi 'yéná 'bá mâ pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní ó'dúkùlẹ ku, ma mi zì 'bá úmvúlésĩ ímú' 'bá ma ẹ'yĩ' 'bá rá rĩ pi ní ãndĩ, kôpi ní ú'dúkó múké 'bá mâ pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní ãlũú rĩ yĩ rá rĩ sĩ.

21 Ma ri mi zì kôpi ní, kôpi ã adrikí rí ngá ãlu, sũ 'bá ní adrií mí be ngá ãlu rĩ tĩni. Má Ẹtẹpi, 'bá mí be ngá ãlu, kôpi ã adrikí ngá ãlu 'bá agá, 'bá nyõõkú nõri vé rĩ pi ẹ'yĩkí rí 'yozú kínĩ, mí ãpē ma nĩ.

22 Má íngú 'bá mâ pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi íngúngũ, sũ mí ní ma íngú rĩ tĩni, ãní kôpi ã adrikí rí ngá ãlu, sũ 'bá ní adrií mí be ngá ãlu rĩ tĩni.

23 'Bâ 'bá mâ pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi be ngá ãlu, 'bâ kpá mí be ngá ãlu, ãní 'bá nyõõkú nõri vé rĩ pi ã nĩkí rí 'yozú kínĩ, mí ãpē ma ímúzá nĩ, ãzini 'í lē kôpi sũ mí ní ma lēé rĩ tĩni.

24 “Má Ẹtẹpi, á lē 'bá mí ní sēé má ní rĩ pi ã mukí adrií má be trú vūrã má ní mužú adrizú rĩ gé, kôpi ã ndrekí rí mávé ãngará pòwùpòwũ mí ní sēé má ní rĩ, ã'diãtãsiyã ã ní drĩ 'bũ pi gbizú vũ be kuyé rĩ gé, 'í lē ma lēlē.

²⁵ “Má Ẹtẹpi, mi adriípi tã be pịrị rĩ, 'bá nyõọkú nōri vé rĩ pi nīkí mi kuyé, 'bo á nị mi rá, 'bá mâ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi nīkí á má rá 'yozú kínĩ, mí ìpě ma nĩ.

²⁶ Á sē kọpi nīkí mi gí, ma sē kọpi mi nī mužú nyonyo, ãní lēngará mí ní ma lēzú ãlu ãlu 'dĩri ã aga rí caá kọpi rú'bá gá, ma mâ ngúlúpí sī, ma adri kọpi be trú.”

18

Ẽngáráwá rĩ pi rúkí Ẹsũ ri
(*Mátayo 26:47-56; Mārákō 14:43-50; Lúkã 22:47-53*)

¹ Ẹsũ kã Múngú ri zịi deẹ, ìri ní ngazú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be, kọpi ní ẹlìzú mužú 'ì'bùnjá Kìdìrónĩ vé rĩ agásĩ álé 'dǎá, kọpi ní cazú ọmvú ì ní pẹtị òlívě* vé rĩ pi sazú rĩ gé. Kọpi ní fizú mužú ọmvú rĩ agá 'dǎá.

² Yúdǎ Ẹsũ ã ũli 'beépi rĩ nị vūrǎ 'dǎri rá, ã'diātāsīyǎ Ẹsũ pi ándúrú ri ì úmú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be nǐjǐ vūrǎ 'dǎri gé.

³ Kúru Yúdǎ ní Ẽngáráwá Rómǎ vé rĩ pi ẹ drị kozú mužú 'bá ri'bá Jó Múngú vé rĩ ùtē'bá rĩ pi be ọmvú rĩ agá 'dǎá, atala atala rĩ pi drìgé rĩ pi Fǎrúsì rĩ pi be, ìpěkí Ẽngáráwá rĩ pi ímúzú Ẹsũ ri rụngará gá nĩ. Ẽngáráwá rĩ pi ù'yúki ãcí, u'dúkí lámǎ, ǎzini ngá ẹ'dị vé ni pi ì drìgé sī mužú ìndĩ.

---

* **18:1 18:1** *Òlívě*: Pẹtị òlívě vé rĩ, ìri 'a ù'a be, ì ícọ nya rá, ì ìrivé ù'a zo ùdu rú, Yǎhúdị rĩ pi ri tịbị á'dí ùdu rĩ sī, ǎzini kọpi ri tō lámǎ agá, ãcí 'yüzú ãní.

4 Yēsũ nĩ tã ímũ'bánĩ ã nga'bánĩ 'ĩ rũ'bánĩ gá rĩ pi ãrẽvũ céré rá. Yēsũ ní ãfũzũ ímũzũ kòpi ẽndrẽtĩ gé nõó, ãri ní kòpi zĩzũ kĩnĩ, “Bá ãmi ní riĩ ndãá rĩ ã'di 'i?”

5 ãngáráwá ã ní ãpẽé rĩ pi ní újázũ Yēsũ ní kĩnĩ, “Bá ri Yēsũ Nãzẽrẽtãgũ rĩ ndã.”

Yēsũ ní 'yozũ kòpi ní kĩnĩ, “Bá ãmi ní riĩ ndãá rĩ ma 'i.” Yũdã Yēsũ ã ãli 'beépi rĩ, tu pá kòpi ãsãmvũ gé 'dãá ãndĩ.

6 Yēsũ kã 'yoó kòpi ní, “Bá rĩ ma 'i,” kòpi sĩkĩ úgóró sĩ úgóró sĩ u'deé vũgá.

7 Yēsũ ní gõzũ kòpi zĩzũ dũĩ kĩnĩ, “Bá ãmi ní riĩ ndãá rĩ ã'di 'i?”

Kòpi ní 'yozũ kĩnĩ, “Bá ri Yēsũ Nãzẽrẽtãgũ rĩ ndã.”

8 Yēsũ ní 'yozũ kòpi ní kĩnĩ, “Á lũ ãmi ní rá, 'bánĩ rĩ ma 'i. ãmi dõ ri ma ndã, lẽ ãmi kukĩ 'bánĩ adri'bée má be nõ'bée ã dẽkĩ ã 'dũĩsĩ rá.”

9 Tã Yēsũ ní 'yoó, lẽ 'bánĩ adri'bánĩ 'ĩ be 'dũ'bée ã dẽkĩ ã 'dũĩsĩ rá 'dũri, ã sẽ rĩ tã ãri ní ándũrũ 'yoó kĩnĩ, “Á ku 'bánĩ mí ní sãé má ní rĩ pi fĩ tã ãnjĩ gé ku” 'dãri ã nga rĩ 'ĩ fũũ tĩ ni gé bẽsĩnĩ.

10 Sĩmõnã Pẽtẽró adriipi ãlĩ ãco be drĩgẽ rĩ ní ívẽ ãlĩ ãnjẽzũ, ãri ní átalãgũ ãmbũgũ rĩ vẽ tũgẽrĩ ẽ bĩ drĩ ẽndẽpĩ gé rĩ gazũ mvõrũ 'dezũ vũgá 'dãá. Tũgẽrĩ rĩ ã rũ Málũkõ 'i.

11 Yēsũ ní 'yozũ Pẽtẽró ní kĩnĩ, “Í su mívẽ ãlĩ ãco 'dũri gõó ívẽ kẽrẽwũ ágá 'dãá ãzi! Mĩ ãsũ, mí kĩnĩ, ãzãngã má Ẹtẽpĩ ní tã ni útũ kuú má ní ãnõgõsĩ gĩ 'dũri, ícõ ma ãsũ ku?”

*Jíkí Yēsũ ri mužú Ānásĩ ęndreŧi gé
(Mātáyo 26:57-58; Mārákõ 14:53-54; Lúkã
22:54)*

¹² Kúru āngáráwá Rómã vé rĩ pi ĩvé ũgalaku
āmbúgú† rĩ be, Yāhúdĩ rĩ pi vé 'bá āngũ ütē'bá
rĩ pi be, kōpi ní Yēsũ ri ružú úmbézú.

¹³ Drĩdrĩ ni, kōpi jíkí ĩri mužú Ānásĩ ęndreŧi gé.
Ānásĩ ri Kāyáfã vé ęnyépi. Ílí 'dãri gé, Kāyáfã ri
átalágú āmbúgú rú nĩ, Ānásĩ ā vūrã gá.

¹⁴ Kāyáfã 'yo ándúru Yāhúdĩ rĩ pi vé 'bá
drĩkoma rú rĩ pi ní kĩnĩ, "'Bá tré pi ní ũdrãžú,
múké ni, lē 'bá ālu ā drã kōpi ā vūrã gá nĩ."

*Pétěró i'dó Yēsũ ri gãá
(Mātáyo 26:69-70; Mārákõ 14:66-68; Lúkã
22:55-57)*

¹⁵ Sĩmõnã Pétěró pi ní 'dezú mužú 'bá Yēsũ ā
pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vé āzi be Yēsũ ā vřdrĩ gé sĩ.
Átalágú āmbúgú rĩ nĩ 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩpi
'dĩri rá, 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩpi 'dĩri 'de mužú
Yēsũ ā vřdrĩ gé sĩ átalágú āmbúgú rĩ vé jó ā bóró
gá 'dãá.

¹⁶ 'Bo Pétěró áwí ívé rĩ tēē kuú āmvé kání rĩ vé
kęęŧilé gá 'dãá. 'Bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vé
āzi átalágú āmbúgú rĩ ní nĩ rá rĩ ní 'i újázú gõžú
kęęŧilé gá 'dãá, ĩri ní átažú mvá ũkú riipi kęęŧilé
rĩ ütēpi rĩ be, mvá ũkú rĩ ní Pétěró ri ĩjĩžú ífĩžú
jó agá nõó.

---

† 18:12 18:12 Ūgalaku āmbúgú āngáráwá rĩ pi vé rĩ: ĩri
āngáráwá élifũ ālu rĩ pi ē drĩ kōpi ni.

17 Mvá ũkú kẹ̀tìlẹ̀ rĩ ùtḗpí rĩ ní Pétḗró ri zìzú kīnī, “Mí adri nyo 'bá ágó 'dāri ā pámvú ũbī'bá rĩ pi vé āzi 'i kuyé?”

Pétḗró ní újázú ĩri ní kīnī, “'Bá rĩ adri ma 'i kuyé.”

18 Āngū rĩ ní igbeégbe rĩ sī, ātí'bá ẹ̀zì nga'bá rĩ pi, ũgalaku rĩ pi be ũdẹ́kí ācì, kọ̀pì tukí pá kuú ācì rĩ ā gārā gá sī kúrū, rií ācì rĩ yuú, Pétḗró tu pá kọ̀pì āsámú gé 'dāá ĩndī ācì rĩ yungará gá.

Átálágú āmbúgú rĩ uzì Yēsū ri tā sī

(Mátáyo 26:59-66; Mārākō 14:55-64; Lúkā 22:66-71)

19 Átálágú āmbúgú Ānásī ní Yēsū ri zìzú ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rĩ pi ā tā sī, āzini tā ĩri ní rií ímbá rĩ ā tā sī.

20 Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, “Má átá tā rĩ 'bá rĩ pi ní andrekelemgbe, á ri tā rĩ ímbá 'bá rĩ pi ní Jó Múngú ri Zìzú rĩ pi agásī, āzini Jó Múngú vé rĩ agá, vūrā Yāhúđì rĩ pi ní rizú ĩ úmúzá rĩ pi gé sī, má úcì tā āzi ālunāni kuyé.

21 Ngá mí ní ma zìzú rĩ ā'di? 'Í zì 'bá mávé tā yì'bá gí rĩ pi áyu, 'í zì kọ̀pì tā má ní lūú kọ̀pì ní rĩ sī, kọ̀pì nḱí tā má ní 'yoó rĩ rá.”

22 Yēsū ká tā rĩ 'yoó 'dīri tìṅì, 'bá āngū ùtē' 'bá rĩ pi vé ālu ní Yēsū ri sazú, ĩri ní 'yozú kīnī, “Ngá mí ní tā újázú átálágú āmbúgú rĩ ní 'dīni rĩ ā'di?”

23 Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, “Á 'yo dō tā āzi ũnjí rá, 'í lū tā ũnjí má ní 'yoó rĩ. Tā má ní 'yoó rĩ dō pìrì, ngá mí ní ma sazú rĩ ā'di?”

24 Ānásī ní Yēsū ri pēzú mužú átálágú āmbúgú Kāyáfā vúgá 'dāá, ịsú úmbékí drì ni kú cí.

*Pétëro ɛndi 'yoó kñĩ, 'i nĩ Yësũ ri kuyé
(Mâtáyo 26:71-75; Mǎrǎkõ 14:69-72; Lúkã
22:58-62)*

²⁵ Sïmõnã Pétëro kã rií pá tuú ãcí yungará gá 'dǎá, 'bá 'dĩ'bée ã ɔrukõ ní gõzú ïri zizú dĩĩ kñĩ, “Mí adri nyo ágó rĩ vé 'bá ïri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pí vé ãzi 'i kuyé?”

Pétëro gã kñĩ, “Bá rĩ adri ma 'i kuyé.”

²⁶ Átálágú ãmbúgú rĩ vé túgẽrĩ 'dǎá anigé. Túgẽrĩ 'dĩri, ïri ágó Pétëro ní bí ní liĩ mvõrú 'dãri vé máríté. ïri ní Pétëro ri zizú kñĩ, “Mí adri nyo ágó má ní ndreé Yësũ be trũ õmvú ágá 'dãri 'i kuyé?”

²⁷ Pétëro gã tã 'dĩri kpémgbélé kñĩ, “Bá rĩ adri ma 'i kuyé.” Koro lõgúlõgú ní céré 'bezú.

*Pĩlátõ li Yësũ vé tã
(Mâtáyo 27:1-2, 11-14; Mǎrǎkõ 15:1-5; Lúkã
23:1-5)*

²⁸ Ụ'bùtị kũñikũñĩ, Yǎhúdĩ rĩ pí ní Yësũ rĩ ïjizú Kǎyáfǎ vé ãngá 'dǎásĩ, kõpi ní ïri jizú mụzú ùgalaku Rómã vé ï ní zịĩ Pĩlátõ rĩ vé vũrã adrizú rĩ gé 'dǎlé. Kõpi fikí caá vũrã rĩ gé 'dǎlé kuyé, ã'diãtãsiyã kõpi lėkí ï a'biĩ, ï adrikí rí ule, ï nyakí rí ãnyãngã ï ní á'dí Ụ'dụ Múngú ní Ẹlizú Jó rĩ pí tị gé sĩ rĩ bēnĩ.

²⁹ Pĩlátõ ní füzú mụzú Yǎhúdĩ rĩ pí vúgá ãmvé 'dǎlé, ïri ní kõpi zizú kñĩ, “Tã ã pá ïmi ní ágó nõri tõzú rĩ ã'di?”

³⁰ Kõpi ní újázú Pĩlátõ ní kñĩ, “Ágó 'dĩri ã 'o té dõ tã ùnjí kuyé, 'bá ícókí té ïri ïjĩ mí ɛndrẹtị gé ku.”

31 Pīlátō ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi jīkí ĩri mužú 'dālé, ĩmi likí ĩrivé tā sŭ ĩmivé tāımbı ní lée rī tıñı.”

Kōpi ní újázú Pīlátō ní kīnī, “Tāımbı 'bávé Yāhūdı vé rī ā'yī 'bá ní 'bá āzi sēzú 'dızú drāzú ku.”

32 Tā 'dīri nga 'i 'dīni, tā Yēsŭ ní ọtú 'yoó, 'i ímú drā sŭ 'dīri tıñı 'dāri, ā nga rı 'i fūú tı ni gé bēñı.

33 Pīlátō ní fizú gōzú jó agá 'dāá, ĩri ní Yēsŭ ri zızú ímüzú 'í vúgá nōó, ĩri ní ĩri zızú kīnī, “Mi 'bāgú Yāhūdı rı pi vé rı?”

34 Yēsŭ ní újázú Pīlátō ní kīnī, “Zıngará mí ní ma zızú 'dīri, mí ígá ĩri mí drıgέ yā, dōku 'bá ırıkọ rikı átá ānı mâ rú sı nı?”

35 Pīlátō ní újázú Yēsŭ ní kīnī, “Mı ũsŭ ma Yāhūdıgú? Mıvé 'bá rı pi, atala atala rı pi drıgέ rı pi be, íjıkı mi sēé má drıgέ nı. Tā ũnjı mı ní 'oó rı ā'dı?”

36 Yēsŭ ní 'yozú kīnī, “Mālūngā mávé rı adri nyōókú nōri vé ni kuyé. Mālūngā mávé rı ā adri té dō nyōókú nōri vé ni, mávé 'bá mâ pámvú ũbı 'bá rı pi té ẹ'dı 'dı ma ẹrızú ípázú Yāhūdı rı pi vé ambugu rı pi drıgέ sı rá. 'Bo mālūngā mávé rı adri nyōókú nōri vé ni kuyé.”

37 Pīlátō ní Yēsŭ ri zızú kīnī, “Mi 'bāgú?”

Yēsŭ ní újázú ĩri ní kīnī, “Tā mı ní 'yoó kīnı, ma 'bāgú 'dīri, ĩri tā áda, tıkı ma nyōókú nōri drıgέ tā ā pá ālu sı, má ímú tā áda rı ũlūú. 'Bá tā áda 'oópi rı, ĩri mávé tā yı rá.”

38 Pīlátō ní Yēsŭ ri zızú kīnī, “'Bá rı ícó tā áda rı nı áamá íngónı?”

Pĩlátõ lì Yèsũ vé drãngará ã tã
(Mãtáyo 27:15-31; Mãrákõ 15:6-20; Lúkã
23:13-25)

Pĩlátõ ní gõzú füzú ãmvé 'dãá, ìri ní 'yozú Yãhúdĩ rĩ pi ní kĩnĩ, “Má ʒsú tã ãzi ùnjí ágó nõri rú' bá gá kuyé.

³⁹ “Bo ìmi Yãhúdĩ rú, ìmivé mërë gá, Ʋ'dú Múngú ní Ƙizú Jó rĩ pi tì gé sĩ rĩ gé, ìmi lëkí ã trũkí ìmi ní 'bá ì ní 'yũ kuú jó ãngũ ù'yĩzú rĩ agá ni ãlu sëé. Ìmi lëkí mã ìtrũ ìmi ní 'bãgú Yãhúdĩ rĩ pi vé rĩ sëé?”

⁴⁰ Kõpi ní ó'úzú ú'dúkó be ʒrũ 'dãá kínĩ, “Kuyé, adri ìri 'i ku! 'Í së 'bá ní Bãrãbã ri áyu.” Bãrãbã ri 'bá ùnjí, ìri 'bá waápi ãrĩ' bá rú ni.

19

Pĩlátõ lì Yèsũ vé tã kĩnĩ, ã 'dìkí ìri drãá rá

¹ Pĩlátõ ní Yèsũ ri sëzú ãngaráwá rĩ pi drĩgé, kõi 'dekí rií ìri ùgbãá kẹlĩná sĩ.

² ãngaráwá rĩ pi trakí ùcékúcé suú Yèsũ drĩgé kũlá rú, kõi í'dúkí bõngó ika akoóko rũkũ 'bãgú rĩ pi ní rií ángírí suú rĩ suú ìri ã rú' bá gá.

³ Kõi rikí ì ítrú mužú Yèsũ vúgá 'dãá dđĩ dđĩ, kõi rikí 'yoó kínĩ, “'Bá íngúkí mi rá, mi 'bãgú Yãhúdĩ rĩ pi vé rĩ!” Kõi ní ìri usazú.

⁴ Pĩlátõ ní gõzú füzú mužú ãmvé 'dãá dđĩ, ìri ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Ìmi ndrekí drĩ ká, ma muž Yèsũ ri íjĩ ìmi vúgá ãmvé nõó, 'bo lë ìmi nĩkí ámá múké 'yozú kínĩ, má ʒsú tã ãzi ìri ã rú' bá gá lũúpi kínĩ ìri 'bá ùnjí ni kuyé.”

⁵ Yèsũ ní kúru ìfüzú ãmvé nõó, sukí ùcékúcé ì ní traá kũlá rú rĩ drĩ ni gé, sukí bõngó akoóko

rũkũ ndrõlũndrõlũ rú ni ïri ã rú'bán gá, Pĩlátõ ní 'yozú 'bán rĩ pi ní kĩnĩ, “Ĩ ndrekí drĩ ká! Ágõ rĩ nõ!”

⁶ Atala atala rĩ pi drĩgẽ rĩ pi, 'bán ri'bán Jó Múngú vé rĩ ütẽ'bán rĩ pi be, kõpi kâ mujú Yẽsũ ri ndreé, kõpi ní ọ'úzú ú'dúkõ be uru 'dãá kĩnĩ, “Ĩmi gbãkĩ ïri peṭi alambaku sígẽ! Ĩmi gbãkĩ ïri peṭi alambaku sígẽ!”

Pĩlátõ ní 'yozú kĩnĩ, “Ĩmi jikĩ ïmĩngá ïri mujú gbãá ïyĩ, má ïsú mã ïrivé ùnjĩkãnyã lẽzú ïri 'ozú ùnjĩ ni kuyé.”

⁷ Yãhúdĩ adri'bán drĩkoma rú rĩ pi ní újázú Pĩlátõ ní kĩnĩ, “Tãĩmbĩ 'bávẽ rĩ ã'yĩ rá kĩnĩ, ã 'dikĩ ïri drãá rá, ã'diãtãsiyã kĩnĩ, 'i Mvã Múngú vé ni.”

⁸ Pĩlátõ kã tã 'dĩri yiĩ, ùrĩ gõ ïri fuú ambamba.

⁹ Pĩlátõ ní gõzú fizú ívé vũrã adrízú rĩ gẽ 'dãá, jĩ Yẽsũ ri mujú ïndĩ. Ĩri ní Yẽsũ ri zizú kĩnĩ, “Mí íbĩ íngá ngũgá?” 'Bo Yẽsũ újĩ tĩtĩ.

¹⁰ Pĩlátõ ní 'yozú ïri ní kĩnĩ, “'Í lẽ átá má ní ku ãsĩ? 'Í nĩ ámá 'yozú kĩnĩ, ma ùkpõ be mi kuzú, dõku sẽzú mi gbãzú peṭi alambaku sígẽ 'dĩni kuyé?”

¹¹ Yẽsũ ní újázú Pĩlátõ ní kĩnĩ, “Múngú ã útú té dõ tã ni ïnógõsĩ kuyé, ùkpõ mívé mí ní 'bãá tã 'ozú mã rú'bán gá 'dĩri ícõ té ẹzĩ ngaá má be ku. 'Bo 'bán ma ruúpi íjĩpi mí ẹndreṭi gẽ nõri 'o ùnjĩkãnyã agaapi rá ni.”

¹² Pĩlátõ kã tã 'dĩri yiĩ, lẽ lẹṭi ndãá Yẽsũ ri oyuzú 'dĩisĩ rá. 'Bo drĩkoma Yãhúdĩ rĩ pi vé rĩ pi ní 'yozú Pĩlátõ ní kĩnĩ, “Mí oyu dõ ágõ 'dĩri gĩ, mí

ícó adrií ũndĩ 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī* vé ni ku. 'Bá 'yoópi 'í lē adrií 'bāgú rú 'dĩri, ĩri āri' 'bá 'bāgú āmbúgú 'dĩri vé ni."

13 Yāhúdĩ rī pi kâ tã 'dĩri 'yoó 'dĩni, Pīlātō ní Yēsũ ri ĩjízú ímúzú kôpi vúgá āmvé nōó dđi. Pīlātō ní gōzú mužú úrizú ívé lúpá āmbūgũ vé rī drĩgé, vŭrã ĩ ní údé kuú kpākpā írã sī rī drĩgé. Vŭrã 'dãri zĩkĩ Ēbérē tĩ sī Gābátã.

14 Ụ'dụ 'bá rī pi ní rizú ĩ útúzá Ụ'dụ Múngú ní Ẹlízú Jó rī pi tĩ gé sī rī vé rī gé, ụtú rī kã í'dó caá sã mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ gé 'dĩgé, Pīlātō ní 'yozú Yāhúdĩ rī pi ní kĩnĩ, "Īmivé 'bāgú rī, ĩri 'dĩ."

15 'Bá rī pi ní ọ'úzá ụ'dụkọ be ụrụ 'dǎá kǐnĩ, "Ǻ 'dĩkĩ ĩri drǎá 'dĩsĩ rá, ā dẹkĩ ĩri ẹzĩ 'dĩsĩ rá!"

Pīlātō ní kôpi zizú kĩnĩ, "Īmi lēkĩ nyo mâ gbã ĩmivé 'bāgú rī peṭi alambaku sígé?"

Atala atala rī pi drĩgé rī pi ní újázú Pīlātō ní kĩnĩ, "'Bá 'bāgú ākó, 'bāgú 'bávé rī 'yéńá 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī 'i!"

16 Pīlātō ní kúru Yēsũ ri sězú kôpi drĩgé, kôpi ā mụkĩ gbǎá peṭi alambaku sígé.

*Yēsũ vé gbǎngǎrá peṭi alambaku sígé rī
(Mǎtáyo 27:32-44; Mǎrǎkō 15:21-32; Lúkǎ
23:26-43)*

Ǻngǎráwá rī pi ní kúru Yēsũ ri jizú mužú.

* **19:12 19:12** *Bāgú āmbúgú Rómā vé rī*: ĩri 'bāgú āmbúgú 'bāgú āngũ āndĩandĩ rī pi agá rī pi drĩgé, āngũ Yŭdáyá vé rī drĩgé, āngũ Gǎlĩláyá vé rī drĩgé, āzini āngũ Yāhúdĩ rī pi vé rī drĩgé. 'Bá Rómā vé rī pi ívé 'bāgú āmbúgú rī zĩ ívé tĩ sī Kǎyísárǎ. **19:14 19:14** *Wŭngǎrá 12:17*

17 Yēsũ 'du peṭi alambaku† ã ní mužú 'i gbāzú sị ni gé rĩ 'î ngúlúpí sị nĩ mužú vūrā ã ní zịjị “Drị Kólōmgbọ rĩ” gé 'dāá. Vūrā 'dāri Ēbérē tị sị zịkí ãri Gōlōgótā.

18 Āngáráwá rĩ pi mukí Yēsũ ri gbāá vūrā 'dāri gé, gbākí kpá 'bá urukọ ãrị Yēsũ be trụ vūrā ãlu ãlu 'dāri gé, āzi rĩ ãrivé drị ẽndẹpi gélésĩ, āzi rĩ drị ãjị gélésĩ, gbākí Yēsũ ri ágágá.

19 Pīlātō ní tǎimbị sēzú, ã ní tǎ Yēsũ ri tōzú rĩ sīzú 'bāzú peṭi alambaku ã ní Yēsũ ri gbāzú sị ni gé rĩ drīlẹ gá 'dini, “YĒSŪ NĀZĒRĒTĀGŪ RĪ, 'BĀGŪ YĀHŪDĪ RĪ PI VÉ RĪ.”

20 Yāhūdī kárakará rikí tǎ ã ní sīi Yēsũ vé peṭi alambaku ã ní ãri gbāzú rĩ drīlẹ gá 'dĩri lǎá, ā'diātāsīyā vūrā ã ní Yēsũ ri gbāzú rĩ, ãri ãnyinǎǎ kūrú ā gārā gá. Sīkí tǎ ri Ēbérē tị sị, Lātīnī tị sị, āzini Ġrīkī tị sị.

21 Atala atala rĩ pi drīgé rĩ pi ní 'yozú Pīlātō ní kīnī, “Mī sī tǎ rĩ 'yozú kīnī, “Bāgú Yāhūdī rĩ pi vé ni' 'dini ku, lē mī sī 'Ágó 'dĩri 'yo 'î tị sị kīnī, 'i 'Bāgú Yāhūdī rĩ pi vé rĩ.”

22 Pīlātō ní újázú kọpi ní kīnī, “Tǎ ã ní sīi gí rĩ, újákí ku.”

23 Āngáráwá rĩ pi kǎ Yēsũ ri gbāá peṭi alambaku sīgé 'dāá gí, kọpi í'dúkí ãrivé bōngó acoó caá vūrā sị sụ, kọpi awakí ã sāmuvú gé sị, ógúpị 'du ãlu, ógúpị 'du ãlu. Kọpi 'dukí kpá ãrivé bōngó

† 19:17 19:17 *Peṭi alambaku*: 'Bá Rómā vé rĩ pi ri 'bá tǎ 'o'bá ũnjị rĩ pi gbā mūsūmārī sị peṭi alambaku sīgé, ãri sǎ 'du āco kọpi íbị drǎ ndō, kọpi ãzāngā nya ambamba drāngará rĩ gé.

ĩri ní rií suú rŭkũ rĩ‡ ĩndĩ, údékí bōngó 'dĩri ãco rŭkũ caá vŭgá 'dǎá, adri kú mŭlú rú, ícíkí ícící kuyé.

²⁴ Āngáráwá rĩ pi ní átázú ĩ ãsámví gé sĩ kǐnĩ, “Lě 'bâ ũsíkí bōngó ãco rŭkũ 'dĩri ku, 'bâ 'bekí jêké sĩ, ã'di ri dō ícó 'du nĩ.”

Tǎ 'dĩri nga 'i sŭ ĩ ní sǐ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ tĩnĩ,

“Kôpi 'bekí mávé bōngó jêké sĩ,
kôpi awakí ĩ ãsámví gé sĩ.”

Āngáráwá rĩ pi 'okí sŭ ĩ ní lěé rĩ tĩnĩ.

²⁵ Yēsũ éndrèpĩ pi Yēsũ éndrèpĩ vé ómvúpĩ be, Mǎriyā Kílópāsĩ ũkú ni be, āzini Mǎriyā Māgādēlénā be, kôpi mŭkí pá tuú pɛtĩ alambaku ĩ ní Yēsũ ri gbǎzú kú sĩ ni gé rĩ ã gǎrǎ gá.

²⁶ Yēsũ kǎ éndrèpĩ ri ndrèé tu pá kuú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩipi 'í ní lěélě rĩ gǎrǎ gá, ĩri ní 'yozú éndrèpĩ ní kǐnĩ, “'Bá nóni adriipi mĩ mvá rú rĩ, ĩri 'dĩ.”

²⁷ Yēsũ ní kpá 'yozú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩipi rĩ ní kǐnĩ, “'Bá adriipi mí éndrèpĩ rú rĩ, ĩri 'dĩ.” Ágó Yēsũ ã pámvú ũbĩipi 'dĩri ní Mǎriyā ri jizú mŭzú ívé āngá.

Yēsũ vé drǎngárá

(Mátayo 27:45-56; Mǎrǎkō 15:33-41; Lúkǎ 23:44-49)

²⁸ Yēsũ kǎ nĩĩ ámá 'yozú kǐnĩ, 'í dɛ ívé ězĩ gĩ, tǎ ĩ ní sǐ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ ã nga rí 'i fũú tĩ ni gé ānĩ, ĩri ní 'yozú kǐnĩ, “'Yĩĩ úvá ndě ma gĩ.”

‡ 19:23 19:23 Bōngó ĩri ní rií suú rŭkũ rĩ: Bōngó 'dǎri ĩndré sŭ jŭlŭbiyā tĩnĩ. 19:24 19:24 Sǎwŭmǎ 22:18

29 'Bāki vinyō ũndrākúndra kú ìgāṅá āzi agá, kōpi í'dúkí lífā suú peṭi sígé, suú vinyō rĩ agá 'dāá, kōpi sukí Yēsũ tị gé.

30 Yēsũ ká vinyō ũndrākúndra rĩ mvuú, ìri ní 'yozú kīnĩ, “Tā rĩ deṣepi 'dĩ.” Drĩ ni ní kúru úlúzá kũlũ, ìri ní ívé índrĩ kuzú Múngú drígé.

31 Ụ'dụ 'dāri 'bá rĩ pi ní rizú ì útúzá rĩ, kādō muú caá drũ 'dĩni, ìri adri ụ'dụ Sābátā§ vé rizú ũmũ nyazú rĩ. Yāhúdĩ rĩ pi lèkí 'bá ì ní gbāá peṭi alambaku sígé 'dĩ'bée ā adrikí caá cĩngbá ụ'dụ Sābátā vé rĩ gé ku, kōpi zíkí Pílátō tị gé kīnĩ āngáráwá rĩ pi ā ũgbākí 'bá 'dĩ'bée ā kórókó ũṅō 'dĩsĩ rá, kōpi ā ũdrākí rí mbēlējá, ā ũtrūkí rí kōpivé āvũ vūgá.

32 Āngáráwá rĩ pi ní í'dózá ágó āzi ì ní gbāá Yēsũ be trú rĩ ā kórókó ũgbāzú ũṅōzú, vudrĩ ni gé, kōpi ní kpá āzi rĩ vé rĩ ũgbāzú ũṅōzú.

33 'Bo kōpi ká caá Yēsũ vūgá, kōpi ísúkí Yēsũ drā gí, kōpi ũgbākí ìri ā kórókó fā ũṅō kuyé.

34 Āngáráwá ālu ni ní Yēsũ ā gārāfā sōzú ọjụ sī, ārí, āzini yĩ ní ìfūzú razú 'dizú rụ'bá ni gé sī vūgá nōó.

35 Ágó tā rĩ ndrepi 'ì mị sī rĩ, ũlũ tā rĩ nĩ, tā ìri ní ũlũ rĩ, ìri tā áda. Nĩ áamá 'yozú kīnĩ, tā 'ì ní ũlũ 'dĩri adri ũnjō kuyé. ũlũ tā 'dĩri kīnĩ, ìmi ẹ'yĩkí rí 'yozú kīnĩ, ìri tā áda.

36 Tā 'dĩ'bée ngakí ì 'dĩni, tā ì ní sī Búkũ Múngú vé rĩ agá kīnĩ, “Ícókí ìrivé fā ũgbāá ṅōó āluṅáni ku” 'dāri, ā nga rí 'ì fūú tị ni gé bēnĩ.

§ 19:31 19:31 Sābátā: Ụ'dụ Sābátā vé rĩ, ìri í'dó sá áziyá ũndrējá vé rĩ gé. 19:36 19:36 Wūngará 12:46; Kālāfe 9:12; Sāwumā 34:20

37 Tã rĩ äzi ĩ ní sĭ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ 'yo kĭnĭ, “Kõpi mĭ 'bã 'bã ĩ ní gãrãfã ni sõo õjũ sĭ rĩ ndrezú.”

Yésũ vé sĭngará

(Mātáyo 27:57-61; Mārákõ 15:42-47; Lúkã 23:50-56)

38 Yõsépä Ārĭmātáyõgú rĩ, ĩri 'bã Yésũ ä pámvú ũbĭipi ni, 'bo ri tã 'í ní Yésũ ri ẽ'yĭzú rĩ úcĭcĭ, ä'diãtãsiyã ĩri ri 'o Yãhũdĭ rĩ pi sĭ ũrĭ sĭ. Mũ Yésũ vé ävũ ä tã zĭ Pĭlátõ tĭ gé, Pĭlátõ ä'yĭ ĩri ní rá. ĩri ní ävũ rĩ 'duzú mužú sĭzú nĭ.

39 Nĭkõdémã õtũ ímũpi Yésũ vúgá ĩnĭ sĭ rĩ 'de mužú Yõsépä vúgá sĭ ĩndĭ, jĭ ũdu ĩ ní usaá ẽjĭngũrũ sĭ ni mužú 'í drĭgé sĭ ĩndĭ, ũdu rĩ vé ẽnjĭngará ĩri ícõ ca kĭlõ pũkũ na drĭ ni tõwũ 'dĭni rá.

40 Āgõ ĩrĭ 'dĭ'bée í'dũkĭ ẽjĭngũrũ rĩ ũdãá Yésũ vé ävũ rũ'bã gá sĭ, kõpi í'dũkĭ bõngõ ävũ rĩ ä rũ'bã ĩmũlũzú äní, sũ Yãhũdĭ rĩ pi vé mērē rizú ävũ sĭzú rĩ tĭnĭ.

41 Vũrã ĩ ní Yésũ ri gbãzú peṭĭ alambaku sĭgé rĩ, ĩri ĩnyĩná õmvũ ä gãrã gá, gãkĭ 'bũ lũú ũjĭ agá ävũ sĭzú ní kũ õmvũ rĩ agá 'dãá, ũjĭ 'dãri sĭkĭ drĭ 'bã äzi 'a ni gé 'dãlé kuyé.

42 Ụ'dũ 'dãri ní adriĩ ụ'dũ Yãhũdĭ rĩ pi vé ni rizú ĩ útúzú fũzú äní ụ'dũ Sãbãtã vé rĩ gé rĩ sĭ, äzini ũjĭ ävũ sĭzú rĩ ní adriĩ ĩnyĩná rĩ sĭ, kõpi áwĭkĭ Yésũ ri sĭĩ ũjĭ rĩ agá 'dãgá.

20

*Yésũ vé íngángará gōzú ídri rú rĩ vé tã
(Mátáyo 28:1-10; Mārákō 16:1-8; Lúkã 24:1-12)*

¹ Kã muḡ adrií Yīngã sī ũ'búṭi kũñikũñi, Māriyã Māgādēlénã ní 'dezú muḡú 'búrēdrĩ gé 'dãá, ca muḡ ísú gũkí írã ĩ ní 'bú rĩ ē ti ōzũzú rĩ āmvé gí.

² Īri ní í'dózú njuzú muḡú Sĩmónã Pétēró vúgá, āzini Yésũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩĩpi ĩri ní lēélē rĩ vúgá 'dãá, ĩri ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, "Kōpi 'duki Úpí Yésũ vé āvũ 'bú rĩ agásĩ gí, 'bá nĩkí kuyé dō kōpi jikí ĩri 'bãá ngũgá!"

³ Pétēró pi ní 'dezú muḡú Yésũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩĩpi ĩri ní lēélē rĩ be 'búrēdrĩ gé 'dãá.

⁴ 'Bá ĩrĩ 'dĩ'bée rikí njuú muḡú ọngú sĩ, 'bo 'bá Yésũ ã pámvú ũbĩĩpi āzi 'dĩri ndē Pétēró ri ọngú sĩ rá, nju caá 'búrēdrĩ gé 'dãá drĩdrĩ.

⁵ Ọvũ 'bú rĩ ã 'a ọlũũ, ísú 'yéná bōngó ĩ ní āvũ rĩ ã rụ'bá ĩmũlũzú rĩ ndreé áyu, 'bo fi 'bú agá 'dãá kuyé.

⁶ Sĩmónã Pétēró ĩ ní kuú vúlé rĩ kã caá, fi 'bú agá 'dãá nĩ, ndre bōngó ĩ ní āvũ rĩ ã rụ'bá ĩmũlũzú rĩ, kukí kú 'bú agá 'dãá áyú.

⁷ Bōngó ĩ ní Yésũ ē mĩlētĩ úmbézú rĩ tra 'i kú túngú, bōngó ĩ ní āvũ rĩ ã rụ'bá ĩmũlũzú rĩ gũ kpá 'i kú túngú.

⁸ Kúru 'bá Yésũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vé āzi caápi 'búrēdrĩ gé 'dãá drĩdrĩ rĩ ní kpá fizú 'bú agá 'dãá, kã bōngó rĩ ndreé, ĩri ní kúru ẹ'yĩzú 'yozú kínĩ, Yésũ íngá gōó ídri rú gí.

⁹ Tã ótú Búkũ Múngú vé rĩ ní 'yoó, Yésũ ri ímú íngá gõ ídri rú rá 'dĩri fi kôpi drĩgè 'dãá kuyé.

*Yésũ i'da 'i Māriyā Māgādēlénā ɛndrɛti gɛ
(Mārākō 16:9-11)*

¹⁰ Kúru Yésũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní 'dezú mvizú gōzú 'bɛtj,

¹¹ 'bo Māriyā áwí ívé rĩ rií ngoó vŭrā āvũ s̄izú rĩ gɛ 'dãá. ĩri ní ɔvũzú 'bú rĩ ã 'a ɔlũzú,

¹² ĩri ní mālāyíkā ĩrĩ ni pi ndrezú 'bú agá 'dãá, kôpi úsúkí ĩ kú bōngó imve imve ni pi s̄i, kôpi úríkí kuú 'bú ĩ ní Yésũ ri s̄izú rĩ agá 'dãá, āzi rĩ drĩgélé s̄i, āzi rĩ pápálésĩ.

¹³ Mālāyíkā rĩ pi ní Māriyā ri zizú kīnĩ, “Ūkú 'dĩri, mi ri ngo āsĩ?”

Māriyā ní 'yozú kôpi ní kīnĩ, “Dukí Úpí mávé rĩ mužú gí, á n̄i kuyé, dō j̄íkí ĩri mužú 'bāá ngūgá.”

¹⁴ Māriyā ní kúru 'i újázú āngũ údrézú 'î gārā gá s̄i, ndre Yésũ tu pá kuú 'dãá, 'bo n̄i áamá 'yozú kīnĩ, 'bá rĩ Yésũ 'i 'dĩni kuyé.

¹⁵ Yésũ ní ĩri zizú kīnĩ, “Ūkú 'dĩri, mi ri ngo āsĩ? 'Bá mí ní rií ndãá rĩ ã'di 'i?”

Māriyā ũsũ 'bá rĩ ɔmvú 'dĩpa 'i. ĩri ní 'yozú kīnĩ, “Āmbúgú mávé rĩ, 'í 'dú dō āvũ rĩ mužú nōósĩ mi 'i, 'í lŭ má ní vŭrā mí ní ĩri j̄izú mužú 'bázú rĩ, mâ mu rí āvũ rĩ ĩsú ndreé bēsīnĩ.”

¹⁶ Yésũ ní 'yozú ĩri ní kīnĩ, “Māriyā!”

Māriyā ní 'i újázú āngũ ndrezú Yésũ vúgá 'dãá, ĩri ní 'yozú Ēbérē t̄i s̄i kīnĩ, “Rābónĩ,” íffĩ ni “Ímbápi.”

¹⁷ Yésũ ní 'yozú ĩri ní kīnĩ, “Lē m̄i úló mâ rú'bá ku, má újá drĩ ma gōó má ɛtɛp̄i vú 'dãá kuyé,

‘í mu lúú má édrípì ní, ‘í ‘yo, ‘Ma ri ma újá gō má Ètèpì Múngú vùgá, ìri kpá ìmi Ètèpì, ìri kpá ìmivé Múngú.’ ”

¹⁸ Māriyā Māgādēlénā ní ‘dezú muzú ‘bá Yēsū ā pámvú ūbī‘bá rī pi vùgá ‘dālé, ūlū kōpi ní kīnī, “Á ndre Úpí ri gí.” Māriyā ní tā Úpí ní ‘yoó ‘í ní rī ūlūzú kōpi ní.

Yēsū i‘da ‘i ivé ‘bá ‘i pámvú ūbī‘bá rī pi èndrètì gé

(Mātáyo 28:16-20; Mārākō 16:14-18; Lúkā 24:36-49)

¹⁹ Kā muṣú adrií Yīngā sī ūndrésī, Yēsū vé ‘bá ìri ā pámvú ūbī‘bá rī pi úmúkí ì vūrā ālu gé, kōpi fikí úrí jó agá, kōpi ūpīkí kēètì rī pi cí, ā‘diātāsīyā kōpi ri ‘o ūrī sī ‘bá ambugu Yāhūdī rī pi vé rī pi sī. Yēsū ímú pá tuú kōpi āsámvú gé, ‘yo kōpi ní kīnī, “Tākiri ā adri ìmi be!”

²⁰ Kā tā rī átá kōpi ní ‘dīni, ìri ní āzó bílé ‘í drígé, āzini ‘i gārāfā gá rī sēzú ndrezú kōpi ní. ‘Bá ìri ā pámvú ūbī‘bá rī pi adrikí āyīkō sī kōpi ní Úpí ri ndreé rī sī.

²¹ Yēsū gō ‘yoó kōpi ní dījī kīnī, “Tākiri ā adri ìmi be. Á lē ìmi pēé muzú sū má Ètèpì ní ma ìpēé rī tìjì.”

²² Yēsū ní èvīvī vuzú kōpi drígé, ìri ní ‘yozú kōpi ní kīnī, “Índrí Uleterē rī ā adri ìmi be.

²³ Ìmi trūkí dō ‘bá ūnjīkānyā ‘o‘bá rī pi ìvé ūnjīkānyā agásī rá, Múngú ri kōpi trū ìvé ūnjīkānyā agásī rá, ìmi trūkí dō kōpi ìvé ūnjīkānyā agásī kuyé, Múngú trū kōpi ku.”

Yēsū i‘da ‘i Tórnā èndrètì gé

24 'Bá Yésũ ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi vé ãlu rú ni Tó má Dídímã 'i, Yésũ kã ícá kôpi ãsámvú gé, Tó má ri ôgũpị ãsámvú gé 'dãáyo.

25 'Bá Yésũ ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ã uruḵo ní lüzú ïri ní kínĩ, “'Bá ndrekí Úpí ri rá!”

'Bo ïri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Á ndre dõ mūsũmárĩ vé bĩlémị ĩ ní Yésũ ẽ drị gbázú rĩ mâ mị sĩ kuyé, ãzini má úló dõ mèmérìkọ rĩ mâ drị sĩ kuyé, ãzini á 'bã dõ mâ drị bĩlémị gārãfã ni gé rĩ úlózú kuyé, má ícọ tã 'dĩri ẽ'yị ku.”

26 Ụ'dụ ẹzịrĩ ã vùdrị gé, Yésũ vé 'bá ïri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi úmúkí ĩ gõó muụ adrií trụ jó agá, Tó má ri kôpi ãsámvú gé 'dãlé ìndĩ. Kôpi ùpịkí kẹtị rĩ pi cí, 'bo Yésũ ímụ fí adrií kôpi ãsámvú gé 'dãlé, ïri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Tãkiri ã adri ìmi be.”

27 Yésũ ní kúru 'yozú Tó má ní kĩnĩ, “'Í 'bã mí drị mváná 'dìgé, 'í ndre mâ drị ágélé, mí ísú mí drị, mí úló mâ gārãfã ãní. Lẽ mívé yịkị ã awa 'i ïrĩ ku, lẽ mí ẽ'yị ma.”

28 Tó má ní újázú ïri ní kĩnĩ, “Mi Úpí mávé ni, mi kpá Múngú mávé ni!”

29 Yésũ ní 'yozú ïri ní kĩnĩ, “Mí ẽ'yị ma mí ní mâ rú'bá ndreé gí rĩ sĩ? 'Bá ma ẽ'yị'bá, mâ rú'bá ndre'bá kuyé rĩ pi vé ãyĩkõ ri ímụ aga rá.”

30 Yésũ nga tã ãyázú ãyãyã ní pi kárakarã, ïrivé 'bá ïri pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ndrekí rá. Tã ãyázú ãyãyã ïri ní 'oó rĩ pi uruḵo'bée sĩkí búkũ nõri agá kuyé.

31 'Bo sĩkí tã 'dĩ'bée, ìmi ẽ'yịkí rí 'yozú kínĩ, Yésũ ri Kúrísító, ïri Mvã Múngú vé ni, ìmi ẽ'yịkí dõ ïri gí, ìmi ídri 'dání'dání rĩ ísú rá.

21

Yésũ gō 'i i'daá dīi

¹ Yésũ gō índré ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ɛndrɛtɪ gé dīi yīi bālālā Tībérīyā ā gārā gá 'dāá. Tā rĩ nga 'i 'dīni.

² Sīmónā Pétēro pi, Tórnā Dídīmā be, Nātānāyélē íngápi Kánā gálésī āngū Gālíláyā vé rĩ agá rĩ be, Zēbēdayō ɛnjipīi ĩrĩ rĩ pi be, āzini 'bá Yésũ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ā urukọ ĩrĩ ni pi be, úmúkí ĩ vūrā ālu gé.

³ Sīmónā Pétēro ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Á lē muú ĩ'bĩ 'beé.”

Kōpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Bá lēkí muú ĩndĩ.” Kōpi ní 'dezú fizú kúlúmgbá agá, muú ĩ'bĩ 'bengárá gá, 'bo ĩnĩná 'dāri sī, kōpi 'bekí ĩ'bĩ āluṅáni kuyé.

⁴ Kā muú adrii ũ'bútɪ kũnĩkũnĩ, Yésũ mu pá tuú kuú yīi tɪ gé 'dāá, ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi nĩkí áamá 'yozú kīnī, 'bá rĩ Yésũ 'i 'dīni kuyé.

⁵ Yésũ ní kōpi zizú kīnī, “Mávé ũndĩ rĩ pi, ĩmi í'bekí tró ĩ'bĩ kuyé?”

Kōpi ní újázú ĩri ní kīnī, “Bá í'bekí āluṅáni kuyé.”

⁶ Yésũ ní 'yozú kīnī, “ĩmi 'bekí ĩmivé ímbá rĩ pi kúlúmgbá rĩ vé wōkō drɪ ɛndɛpɪ gélé rú rĩ gé, ĩmi ícó ĩ'bĩ 'be rá.” Kōpi ká ímbá rĩ 'beé, sũ Yésũ ní 'yoó rĩ tɪni, kōpivé ímbá rĩ ɛnjĩ lĩlĩ, kōpi ícókí ísé bā ku, ā'diātāsīyā ĩ'bĩ rĩ pi tókí ĩ ímbá rĩ agá 'dāá kárákará.

⁷ “Bá Yésũ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vé ālu Yésũ ní lēé agaá rá rĩ ní 'yozú Pétēro ní kīnī, “Bá rĩ Úpi

'i." Sīmōnā Pétēro kā yīi 'yozú kīnī, "'Bá rī Úpí 'i," ĩri ní ívé bōngó 'í ní trūú 'bāá kuú vūgá rī í'dúzú akozú 'í rụ'bá gá, ĩri ní wazú 'dezú yīi agá 'dāá.

8 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi sōkí ívé kúlúmgbá rī muú pá tuú yīi tị gé 'dāá, í'dózú kúlúmgbá rī ā rụ'bá gá 'dīgé, cazú yīi tị gé 'dāá, ĩ ọvụ ca pá ā 'a mụdūrūlū ālu. Kọpi ní ívé ímbá rī ísézú ị'bị be agá tré.

9 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi ká ísị kúlúmgbá rī agásī, kọpi ísúkí ũdēkí ācị kuú 'dāá, 'bākí ị'bị úzó ānị, āzini 'bākí pánga gārā ni gé.

10 Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbī'bá rī pi ní kīnī, "Īmi íjịkí ị'bị ĩmi ní 'beé sàṅá 'dīri sī rī pi ā ụrụkọ ímúzú nōó."

11 Sīmōnā Pétēro ní tuzú fizú kúlúmgbá agá, ĩri ní ímbá rī ísézú ímúzú yīi tị gélé rú, ị'bị ā'yī 'a ni gé mụdūrūlū ālu pūkú tọwú drị na, ị'bị kárakará 'dī'bée sī, ímbá rī uce kuyé.

12 Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbī'bá rī pi ní kīnī, "Īmi ímúkí, 'bā nyakí ínyá." 'Bo ụrị sī, 'bá āzi zịpi 'yoópi kīnī, 'bá rī ā'di 'i yā 'díní 'dāáyo, ā'diātāsīyā kọpi nịkí áamá rá 'yozú kīnī, 'bá rī Úpí Yēsū 'i.

13 Yēsū ní kúru ímúzú, ĩri ní pánga rī í'dúzú sēzú kọpi ní. Vúdrị ni gé, ĩri ní kpá ị'bị rī í'dúzú sēzú kọpi ní.

14 'Dīri nóni vú na ni Yēsū ní 'i í'dazú ívé 'bá 'í pámvú ũbī'bá rī pi ẹndrẹtị gé, ĩri ní íngázú gōó ídri rú rī ā vúdrị gé rī.

Yēsū pi vé tã Pétēro be rī

15 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi kâ ínŷá rī nyaá deġ, Yēsū ní 'yozú Sīmónā Pétēró ní kīnī, "Sīmónā Yūwánī ā mvá rī, 'í lē nyo ma mí ǝġŷpīī 'dī'bée agaá rá?"

Pétēró ní újázú ĩri ní kīnī, "Úpí, mí nī rá 'yozú kīnī, á lē mi agaá rá."

Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Mí úcé mávé kābīlō anjī rī pi múké."

16 Yēsū ġō tā rī ęndīī 'yoó dīī kīnī, "Sīmónā Yūwánī ā mvá rī, ęndėpī 'í lē nyo ma rá?"

Sīmónā ní újázú ĩri ní kīnī, "Úpí, mí nī rá 'yozú kīnī, á lē mi rá."

Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Mí ūtē mávé kābīlō rī pi múké."

17 Vú na ni ġé, Yēsū ġō 'yoó Sīmónā ní kīnī, "Sīmónā Yūwánī ā mvá rī, 'í lē nyo ma rá?"

Pétēró ġō adriī ĩzāngā sī, ā'diātāsīyā Yēsū ní 'i zīī caá vú na kīnī, "'í lē ma rá yā" rī sī. ĩri ní kúru 'yozú Yēsū ní kīnī, "Úpí, mí nī rá, á lē mi ambamba!"

Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Mí úcé mávé kābīlō rī pi múké."

18 Áda ádarú á 'yo mí ní 'dīni, mí ní drī ǝtú adrizú kęřĭná rú rī ġé, mí ri bōngó mívé rī úsú mí rŷ'bá ġá mí drī sī nī, mí mu vŷrā mí ní lēé muġ rī ġé. 'Bo 'í dē dō ġí, mí mí drī ādrō vŷrā ālu ġé, 'bá āzi ri ímŷ mí rŷ, ĩri mí drī úmbé, ĩri ímŷ mí ġī muġú vŷrā mí ní lēé ku ni ġé."

19 Yēsū 'yo tā rī 'dīni lŷzú kīnī, lętī Pétēró ní ímŷzú drāzú rī, ĩri sē ĩ ímŷ Múngú ri íngú āní rá. Yēsū ní 'yozú Pétēró ní kīnī, "Mí ūbī mâ pámvú!"

'Bá Yēsũ vé lēélē rĩ

²⁰ Pétēró újá 'i āngũ úndré 'î gārã gá sĩ kúrũ, ĩri ní Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vé ālu Yēsũ ní lēélē rĩ ndrezú, ĩri ri ímũ ĩ vùdrĩ gé sĩ, 'bá 'dĩri úrípi Yēsũ ã gārã gá ĩnyiná ínயá tị gé 'yoópi, “Úpí, 'bá lēepi mí ũli 'beépi rĩ ã'di 'i rĩ 'i?”

²¹ Pétēró kã ágó rĩ ndreé, ĩri ní Yēsũ ri zizú kĩnĩ, “Úpí, mí ũsũ tã ágó 'dĩri drĩgé íngóni?”

²² Yēsũ ní újázú Pétēró ní kĩnĩ, “Á lē dō ágó 'dĩri ã adri ídri rú cĩngbá má ní ícázú rĩ gé, adri mĩ tã kuyé. Á 'yo mí ní 'dĩni, lē mĩ ũbĩ má pámvú.”

²³ Tã 'dĩri ayi mužú 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ'bá gĩ rĩ pi vúgá sĩ kínĩ, ágó Yēsũ ã pámvú ũbĩípi 'dĩri ícó drãá ku. 'Bo tã Yēsũ ní 'yoó rĩ adri 'yozú kínĩ, ágó rĩ drã ku yã 'dĩni ku, Yēsũ kĩnĩ, “Á lē dō ágó 'dĩri ã adri ídri rú cĩngbá ú'dú má ní ícázú rĩ gé, adri mĩ tã kuyé?”

²⁴ Ágó 'dĩri 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩípi rĩ 'i, ndre tã 'dĩ'bée 'î mị sĩ, sĩ kpá tã rĩ nĩ, 'bá nĩkí rá tã Yēsũ vé ĩri ní ndreé 'î mị sĩ 'dĩ'bée, ĩri tã áda.

²⁵ Yēsũ 'o tã kárakará. ã sĩkí té dō tã rĩ pi cére rá, vũrã ĩ ní búkũ rĩ pi 'bázú rĩ ícó té caá ku.

Keliko

Keliko: Ụ'dụkọ Múké Múngú vé rị New Testament+
copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Keliko

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 6 May 2025 from source files
dated 6 May 2025

14717198-957a-524c-b31f-2c3197945b20